

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

- ∨ *Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності*

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

- ∨ *Адвокатура і влада: сутичка над етичною прірвою*

- ∨ *Закон про реінтеграцію Донбасу провокує появу нового конфлікту*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

- ∨ *Концепт утворення Верховного Суду: окремі аспекти роботи апарату*

- ∨ *Судовий збір в контексті доступу до правосуддя*

- ∨ *Судова реформа: плюси і мінуси з точки зору юриста*

№ 10 ЖОВТЕНЬ 2017

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 10 жовтень 2017**

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

О. Онищенко, академік НАН України, радник Президії НАН України,
почесний генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

В. Горвий, д-р іст. наук, професор, заступник генерального директора НБУВ
(заступник головного редактора)

Т. Гранчак, д-р наук із соц. комунікацій (відповідальний секретар);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

Ю. Половинчак, заввідділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ;

Л. Галаган, директор Фонду Президентів України

Заснований у 2014 році

Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua
сіаз.укр

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи3

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....10

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ.....13

Шершньов П.

А віз і нині там: як Конституційний Суд сприяє порушенню прав ошуканих вкладників.....14

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Хохлов, Українська правда: Записки либертарианца. О конституционной реформе...15

С. Сидоренко, Європейська правда: Антикорупційний суд та неординарні рішення: що доручила Україні Венеціанська комісія.....18

Т. Ющенко, Дзеркало тижня: Антикорупційний суд... присяжних.....21

А. Вишневський, Дзеркало тижня: Адвокатура і влада: сутичка над етичною прірвою.....24

І. Другова, РІА Новости Украина: Судебная реформа, циничная и беспощадная.....28

В. Могилевский, Без Табу: Да не судимы будете: Почему судебная реформа – мертворожденная.....30

С. Тарасюк, РІА Новости Украина: Знаешь – значит вооружен. Все подводные камни судебной реформы.....32

Р. Безсмертний, Главком: Закон про реінтеграцію Донбасу провокує появу нового конфлікту.....34

Т. Острікова, Економічна правда: Ре-централізація на марші: як уряд грабує міста України35

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....38

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Красносільська А.

Антикорупційний суд: яких маніпуляцій чекати від президента.....42
Уманец А.

Как судьи могут восстановить репутацию своей профессии.....45
Кириченко Ю., Бондаренко Б.

В чужому глазу бачить зразу, а в своєму – ні разу. Або процес референдуму Каталонії очима українців.....47
Глущенко С.

Концепт утворення Верховного Суду: окремі аспекти роботи апарату.....48
Дем'як В.

Судовий збір в контексті доступу до правосуддя.....55
Жернаков М.

Судова реформа: плюси і мінуси з точки зору юриста.....57
Вдовиченко В.

Референдум без розлучення: що змінить рішення про автономію північних регіонів Італії.....59

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Іспанія.....61

Італія.....63

Молдова.....63

Молдова: Чи можливий імпічмент президента Додона?.....64

Грузія.....66

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи

В умовах інформаційних технологій та глобалізації забезпечення належного рівня охорони прав інтелектуальної власності є одним із ключових питань ефективного функціонування будь-якої цивілізованої держави.

Інтелектуальне право в Україні є досить новою, порівняно із іншими, галуззю законодавства в силу низького рівня усвідомлення необхідності захисту своїх майнових та особистих немайнових прав як творця (автора) конкретного об'єкта інтелектуальної власності. Піратство, плагіат та інші проблемні аспекти порушення прав інтелектуальної власності на теренах України, на жаль, стали сучасними реаліями суспільних відносин в цій сфері.

Осмилення необхідності запровадження спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (окремих палат в апеляційних, вищій судах, у Верховному Суді України) в Україні неодноразово висловлювалося як на законодавчому рівні, так і провідними вітчизняними правниками.

Роками фахівці обговорювали проблему розпорошеності справ щодо об'єктів інтелектуальної власності по різних судах (місцеві, загальні, господарські, адміністративні суди). Слід розуміти, що існування діаметрально протилежних за змістом рішень у одному й тому ж спорі, різних підходів до вирішення однакових питань у різних юрисдикціях накладає негативний відбиток на правозастосовну практику.

Потім з'явилась ідея об'єднати усі справи у сфері захисту прав інтелектуальної власності в одній юрисдикції, а саме віднести їх до відання Господарського суду.

Зі створенням спеціалізованих судів загалом, а Вищого суду з інтелектуальної власності зокрема, проблема кваліфікаційного розгляду

справ має зникнути з обговорення, зрештою як і проблема зростання порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, проблема недобросовісної конкуренції і т.д.

Створення у системі судоустрою України нових вищих спеціалізованих судів як судів першої інстанції з розгляду визначених категорій справ, зокрема, Вищого суду з питань інтелектуальної власності є окремою новелою нового Закону «Про судоустрій і статус суддів», прийнятого Верховною Радою 2 червня 2016 р. Відповідно до Перехідних положень Закону новий суд має бути створений та оголошено проведення конкурсу на посади суддів у цьому суді протягом року, тобто до 30 вересня 2017 р.

Проте, Європейський Союз незадоволений станом захисту інтелектуальної власності в Україні. Ще в 2015 р. експерти ЄС, працюючи разом з українською владою в сфері прав інтелектуальної власності, підготували ряд законопроектів (пакет з 4 законів – про організацію колективного управління, створення національного офісу інтелектуальної власності, про патенти на винаходи і корисні моделі; про авторське право і суміжні права), які український уряд мав подати на розгляд до Верховної Ради, але вони досі знаходяться на розгляді Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

8 червня 2017 р. ЄС та Україна провели зустріч для оцінки прогресу України у проведенні реформи законодавства у сфері прав інтелектуальної власності. У заяві Представництва ЄС підкреслюється, що існуюча ситуація з організаціями колективного управління завдає непоправної шкоди законним інтересам тисяч місцевих і міжнародних правовласників, а сучасне законодавство України не містить адекватних норм для забезпечення ефективного дотримання прав інтелектуальної власності.

29 вересня 2017 р. Президент України П. Порошенко підписав указ № 299/2017 «Про створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності». Зокрема, глава держави доручив Кабінету Міністрів забезпечити фінансування заходів, пов'язаних із створенням цієї установи, яка територіально буде розташована в Києві. Указ починає діяти з дня його опублікування – тобто з 29 вересня 2017 р.

30 вересня 2017 р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила конкурс на зайняття у Вищому суді з питань інтелектуальної власності (ВСПІВ) 21 вакантної посади та затвердила Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів. До старту подання документів на конкурс лишилося два місяці.

3 жовтня 2017 р. Верховна Рада підтримала у другому читанні законопроект № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким врегульовуються питання діяльності нового спеціалізованого суду. Передбачається, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядатиме справи про права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, товарний знак, комерційне найменування. Також цей суд розглядатиме справи у спорах про реєстрацію, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокове припинення патентів. Крім того, Вищий суд розглядатиме скарги на рішення Антимонопольного комітету із зазначених питань.

Ініціатори його створення стверджують, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності дасть змогу швидко та оперативно розглядати спори, віднесені до його юрисдикції, висококваліфікованими суддями відповідної спеціалізації.

І хоча на даний час невідомо наскільки швидко та кваліфіковано вирішуватимуться спори ВСПІВ та коли він буде сформований, оскільки останній існує лише «на папері», вже зараз його створення викликає чимало

питань. Тому головним завданням на сьогодні залишається написання профільного законопроекту, який визначить усі умови щодо роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Ідея створення в Україні Вищого суду з питань інтелектуальної власності активно обговорюється останні кілька років. Одні експерти вважають, що ВСПІВ, залежно від його складу, навряд чи зможе щось істотно змінити, інші переконані, що такий крок має чимало позитивних моментів.

Передусім, юридичну спільноту та громадськість хвилюють питання, пов'язані з тим, як саме працюватиме ця установа в Україні: чи розглядатиме спори за участю фізичних осіб; якою буде процедура оскарження її рішень; яким буде її навантаження і скільки знадобиться суддів для того, щоб із ним упоратись; які будуть процедури та строки передачі їй судових справ, які наразі перебувають на розгляді у господарських та адміністративних судах тощо.

Також незрозуміло, чому законодавець виокремлює у системі судоустрою саме Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд, тим самим, надаючи особливого значення спорам у сфері інтелектуальної власності та у сфері корупційних порушень та чому ці справи не можуть розглядати «звичайні» місцеві суди. А питання про створення інших не менш важливих спеціалізованих судів в межах судової реформи не розглядаються.

Не менш загадковою видається і назва спеціалізованого суду першої інстанції. Так, законодавець передбачає створення Вищого суду за відсутності судів нижчих інстанцій з розгляду цієї категорії справ. Більше того, за Законом України «Про судоустрій і статус суддів» саме Вищий суд з питань інтелектуальної власності буде судом нижчої інстанції, адже діятиме як суд першої інстанції.

Суперечливими видаються і положення про створення у складі Вищого суду з питань інтелектуальної власності Апеляційної палати, яка переглядатиме його рішення в апеляційному порядку.

Кваліфікованому та своєчасному розгляду справ з питань інтелектуальної власності може

перешкоджати і незначний його кількісний склад. Сумнівною виглядає можливість суду з питань інтелектуальної власності у складі лише 21 судді забезпечити своєчасний та якісний колегіальний розгляд справ не лише як судом першої, а й апеляційної інстанції. Для прикладу, лише за 2016 р. до судів першої інстанції надійшло 997 позовних заяв у спорах інтелектуальної власності (647 – у порядку господарського та 350 – у порядку цивільного судочинства).

Також можуть виникнути складнощі для залучення достатньої кількості кандидатів (в тому числі адвокатів і суддів) зі спеціальними знаннями та досвідом. Проблемним аспектом експерти вважають те, що адвокати, котрі бажають стати судьями ВСПВ, повинні мати досвід здійснення представництва у суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше 5 років.

Ще однією з проблем, що виникне з формуванням вищого спеціалізованого суду буде його територіальна віддаленість для більшості пересічних громадян, адже з дня функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності розгляд усіх цих спорів зосереджуватиметься у місті Києві. Безперечно, що для осіб з віддалених населених пунктів це буде додатковою перешкодою для доступу до правосуддя, в тому числі й фінансовою.

Закономірно, що після початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності виникатиме ще чимало дискусійних питань, але попри всі недоліки правового поля у цій сфері, експерти сходяться на тому, що створення такого спеціалізованого суду – однозначно позитивний і серйозний крок до належного захисту прав інтелектуальної власності та підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного ринку.

Так, за словами голови Вищого господарського суду України Б. Львова, завдяки особливостям спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності забезпечуватиметься оперативність, економність та гнучкість процедури розгляду справ. Будь-яка спеціалізація виступає запорукою якості та ефективності роботи, а в

судах – ще й додатковою гарантією професійного правосуддя. Підхід, що концентруватиме в одному суді справи з інтелектуальної власності, дасть змогу покращити якість правосуддя, підвищить ефективність захисту майнових прав суб'єктів правовідносин у цій сфері, забезпечить єдність судової практики. Скорочуватися мають і строки розгляду справ, оскільки мінімізуються випадки зупинення проваджень через розгляд іншими судами взаємопов'язаних справ. Все це, у свою чергу, сприятиме покращенню інвестиційної привабливості України. Звичайно, будуть певні складнощі щодо територіальної доступності та кадрового забезпечення цього суду, проте пріоритет у будь-якому разі має залишатися за якістю.

Як свідчить світовий досвід, ефективне конкурентне правозастосування можливе лише за наявності відповідного спеціалізованого суду. Якщо передати такі спори судьям місцевих судів, вони не розглядатимуться належним чином, оскільки більшість суддів не мають потрібної компетенції. Зокрема, народний депутат В. Пташник упевнена, що конкурентні спори надзвичайно складні, і не кожен суддя на місцевому рівні часто з ними стикається. Саме тому, на її думку, необхідна установа, яка візьме на себе розгляд цієї категорії справ.

В цілому позитивно оцінюють експерти й вимоги до суддів майбутнього «інтелектуального» суду. Зокрема той факт, що судьями ВСПВ можуть бути особи, які, крім проходження кваліфікаційного оцінювання, мають досвід професійної діяльності у сфері інтелектуальної власності (патентний повірений або адвокат) не менше 5 років. На думку експертів, входження до складу суддівського корпусу цієї установи професійних юристів і патентних повірених, які мають значний досвід у цій сфері, сприятиме більш глибинному і компетентному підходу до розгляду таких специфічних справ.

Як зауважила юрист з питань інтелектуальної власності Міжнародної юридичної фірми Dentons О Горбань, сам факт створення нового суду без прийняття чітких та прозорих процесуальних норм та ретельного відбору

суддівського корпусу, в першу чергу, за критерієм професійності останніх, суттєво не змінить існуючий стан справ.

На думку адвоката ЮФ «Ілляшев та Партнери» М. Коваль, доцільною та логічною була б наявність у суддів ВСПВ ще й технічної освіти. Так, у Німеччині до складу суддівського корпусу Федерального патентного суду входять так звані «технічні судді» (technische Richter), які мають технічну і юридичну освіту. Судді патентних судів Великобританії та Швейцарії також повинні мати дві освіти: юридичну і технічну.

Неодноразово професійною спільнотою критикувалося залучення судових експертів виключно судом і, як результат, значна тривалість розгляду і не завжди якісний результат. Наразі, наголошує радник, керівник практики інтелектуальної власності/ТМТ ЄПАП Україна Т. Кислий, дозволяється залучення експерта не тільки судом, але й учасником справи. Це потенційно наближає нас до міжнародних стандартів, коли на підтримку своєї позиції сторони відразу можуть надати суду висновки експертів, і суд має змогу оцінити їх без тривалого відкладення справи.

Судова статистика щодо строків розгляду спорів, які виникають у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні, свідчить, що така категорія справ слухається від 2-х років, і це без урахування строків, на які розгляд зупиняється у зв'язку із проведенням судової експертизи. Так, у середньому судовий розгляд відповідних справ займає 3–4 роки.

Проте патентні суди в країнах Європи подібні спори вирішують приблизно за 1,5–2 роки. Для прикладу, Федеральний патентний суд Швейцарії слухає їх за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини – максимально за 18, запевняє провідний юрист практики інтелектуальної власності ЮК РLP Law Group А. Комаха.

Разом з тим, юрист С. Гавриш хоча і вважає, що інтелектуальний суд потрібен, оскільки він існує в багатьох країнах, але переконаний, що створити в сучасних вітчизняних реаліях некорумпований та висококваліфікований суд просто неможливо, адже у нас немає фахової

підготовки, відповідної практики, належної адвокатури.

Слід зазначити, що експерти Офісу торговельного представника США (USTR), який опублікував щорічну Доповідь (Special 301 Report on Intellectual Property Rights) за підсумками огляду стану охорони і захисту прав інтелектуальної власності в торговельних партнерів США по всьому світу, позитивно оцінили окремі заходи, яких вжила Україна для покращення захисту прав інтелектуальної власності. Серед іншого, в Офісі Торгпредставника США схвально відгукуються про ухвалення законодавства щодо створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності.

За словами адвоката й експерта Центру дослідження інтелектуального права Л. Тарасенка, те, що Вищий інтелектуальний суд створюють саме зараз, пов'язано насамперед із певною адаптацією до європейських стандартів. Адже приблизно п'ята частина Угоди про Асоціацію з ЄС стосується якраз уніфікації законодавства України та ЄС щодо інтелектуальної власності. В Європі діють так звані патентні суди. Вони розглядають справи, пов'язані з інтелектуальною власністю. Фактично ми копіюємо позитивний досвід окремих країн Європи, пояснює експерт.

Дійсно, вивчення досвіду іноземних країн у запровадженні діяльності подібних судових установ є необхідним для вироблення власної позиції з означеного питання.

Приймаючи рішення про створення відповідного суду, необхідно вивчити досвід держав, які вже мають подібні суди, проаналізувати доводи на користь його створення та проблеми, пов'язані зі створенням такого суду.

Аналіз іноземного досвіду дає підстави говорити, що типові моделі спеціального суду використовують як європейські країни (Австрія, Великобританія, Німеччина, Швеція та інші), так й інші країни світу (США, Японія, Тайвань, Філіппіни тощо).

Зазвичай, створення таких судів у різних країнах базується на запровадженій світовій тенденції до уніфікації національних

законодавств у сфері інтелектуальної власності, що має супроводжуватися забезпеченням, зокрема, уніфікованих підходів до правозастосовної практики.

Більшість країн-учасниць TRIPS (Угода Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) заснували спеціалізовані суди. Є певний розподіл щодо назв – патентний суд чи суд з питань інтелектуальної власності. Друге поняття значно ширше і вирішує коло питань на ті об'єкти інтелектуальної власності, на які не видаються патенти. Зокрема, питання авторського і суміжного права.

Як свідчить зарубіжний досвід, кожна країна обирає власний підхід до визначення судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, існують такі варіанти спеціалізації судових органів в зазначеній сфері: наявність спеціалізованих судів, які розглядають спори виключно у сфері інтелектуальній власності (Великобританія, Туреччина, Таїланд); у складі судів загальної юрисдикції діють спеціалізовані відділення з розгляду справ про інтелектуальну власність або судді зі спеціальною підготовкою (Австралія, Австрія, Китай); функціонують апеляційні суди, що мають виключну юрисдикцію, але розглядають й інші спори (Франція, Індія, США); наявність спеціальних відділів у нижчих і вищих судах, що розглядають господарські спори (Іспанія, Швейцарія); наявність спеціальних трибуналів, що слухають ці справи (Корея, Нова Зеландія, Сінгапур); питання про створення спеціалізованих судів перебуває на стадії розгляду (Індія, В'єтнам).

На думку експертів, заснування спеціалізованих судів із захисту інтелектуальної власності притаманне в першу чергу країнам з потужним високотехнологічним та інтелектуальним потенціалом.

Для ефективного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності у Європейському Союзі у грудні 2017 р. має запрацювати новий наднаціональний Єдиний патентний суд, що буде розглядати спори, пов'язані із визнанням або порушенням прав на європейські патенти. Суд буде створено відповідно до Угоди про єдиний (уніфікований, об'єднаний) патентний

суд, яка була підписана в лютому 2013 р. 24 державами ЄС (всі держави-члени ЄС, за винятком Іспанії, Польщі та Хорватії).

Єдиний патентний суд особливої уваги приділятиме питанням охорони комп'ютерних програм та іншого пропріетарного цифрового контенту, а також винаходам у галузі біотехнологій. Суд розглядатиме справи, що стосуються порушення і анулювання європейських патентів (в тому числі унітарних патентів), діючих на території держав-учасниць. Рішення ЄПС матимуть пряму дію на всій території ЄС. Суди повинні будуть дотримуватися законодавства ЄС і відповідатимуть перед Судом Європейського Союзу. Філії суду відкриються у всіх країнах ЄС з основними підрозділами в Парижі, Німеччині та Великобританії.

Прикладом успішного запровадження патентної юстиції може слугувати діяльність Федерального патентного суду Німеччини, створеного у липні 1961 р. Федеральний патентний суд належить до вищих федеральних судів Німеччини. Маючи у своєму штаті близько 141 суддів є одним з найбільших федеральних судів. Суд належить до сфери відення Федерального міністерства юстиції.

Однією з особливостей функціонування Федерального патентного суду ФРН є те, що до складу його сенатів, які розглядають питання правової охорони технічних рішень, входять не тільки юристи, але й, так звані, патентознавці, що мають, як і члени сенату з юридичною освітою, статус судді. Нині з 141 судді 62 – юристи та 79 – не юристи. Особливою ознакою останніх є те, що в них є вища професійна освіта за однією зі спеціальностей технічного чи природничо-наукового напрямку, й не тільки досвід роботи за своєю спеціальністю, але й знання з юриспруденції, зокрема в галузі патентного права. Відповідно, оскільки такі особи є досвідченими фахівцями у своїх галузях техніки, у суду при винесенні рішень, зазвичай, немає необхідності залучати сторонніх експертів. Це, з одного боку, дає змогу скоротити витрати на провадження по справі. З іншого боку, взаємодія суддів-юристів і суддів-патентознавців забезпечує винесення особливо

якісних рішень Федеральним патентним судом. Останнє є надзвичайно корисним для впровадження в Україні.

Відповідно до чинного Патентного закону ФРН до компетенції Федерального патентного суду належить розгляд суперечок за скаргами на рішення бюро експертиз або патентних відділів Патентного відомства (Німецького відомства патентів та торговельних марок) про відмову у видачі патентів, а також щодо позовів про визнання патентів недійсними та про видачу примусових ліцензій.

Юрисдикція цього суду поширюється не тільки на суперечки, предметом яких є винаходи, але й на суперечки щодо товарних знаків, корисних моделей, промислових зразків, топологій напівпровідникових мікросхем, а також на суперечки, що стосуються охорони сортів рослин. Особлива компетенція Федерального патентного суду склалася після висновку Європейської патентної конвенції у жовтні 1973 р. та початку роботи Європейської патентної організації з 1978 р. Відтак на Федеральний патентний суд був покладений обов'язок розглядати суперечки про недійсність європейських патентів, дія яких поширюється на територію ФРН.

Водночас Федеральний патентний суд ФРН приймає рішення лише щодо надання прав на об'єкти промислової власності. А справи про порушення прав на об'єкти промислової власності розглядаються цивільними судами загальної юрисдикції.

При створенні патентного суду Швеції за основу було взято модель патентного суду Німеччини. Він діє як судовий орган, який абсолютно не залежний від патентного відомства. У Патентному суді Швеції створено три колегії (сенати) для розгляду справ у різних галузях техніки та скарг щодо охорони прав на товарні знаки і промислові зразки.

Велика Британія також має систему судів з інтелектуальної власності. Перший спеціальний патентний суддя був призначений у Вищому суді Британії ще у 1950 р. А у 1980 р. був створений Патентний суд як частина Вищого суду. Цей суд розглядає спори, пов'язані з інтелектуальною власністю, включаючи патенти, промислові

зразки та інше. Найбільша кількість спорів пов'язана з технічними галузями, такими як фармацевтика, біотехнології, телекомунікації. Для найбільш технічно складних випадків є два судді, що мають також і технічну освіту. Для розгляду менш складних справ та справ з орієнтовним розміром збитків до 500 тис. фунтів стерлінгів у 1990 р. був створений Корпоративний суд з інтелектуальної власності. Цей суд розглядає спори щодо інтелектуальної власності (здебільшого патенти, торгові марки, авторське право) малих та середніх підприємств.

Японія почала перейматися ефективним та реальним судовим захистом інновацій, технологій та взагалі інтелектуальних здобутків ще в 1948 р. Саме в цей час було утворено підрозділ з інтелектуальної власності у Високому суді. Зі збільшенням кількості таких підрозділів та утворенням їх в окружних судах Токіо та Осаки, у 2005 р. було створено Високий суд з інтелектуальної власності.

Патентний суд Кореї, який працює з 1998 р., розглядає справи щодо інтелектуальної власності, включаючи патенти, знаки для товарів та послуг, сорти рослин та інше. Це є суд апеляційної інстанції, але має категорію справ, що розглядає по першій інстанції. Цікаво, що в суді є відділ технічних експертів, які мають багаторічний досвід в різних наукових галузях, таких як машинобудування, електронна інженерія, хімічна інженерія та ін.

В 2008 р. Суд з інтелектуальної власності був створений у Тайвані. Юрисдикція цього суду, що цікаво, поширюється на цивільні, адміністративні та кримінальні дії щодо прав інтелектуальної власності.

У 2000 р. в Республіці Білорусь також було створено Патентний суд за німецькою моделлю побудови патентного судочинства, проте названий орган так і не став дієвим механізмом захисту прав інтелектуальної власності.

Напевно в жодній країні світу не приділяється стільки уваги інтелектуальній власності як в США. Проте суду з розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності, як окремої ланки судової системи, в Сполучених Штатах немає. Але ця обставина, як свідчить практика, не

впливає на якість прийнятих судами США рішень.

У США є суди двох рівнів – суди першої інстанції та апеляційні суди. Всі 94 федеральних судових райони США зведені в 12 регіональних округів, у кожному з яких діє Апеляційний суд Сполучених Штатів Америки. Апеляційний суд розглядає апеляції на рішення районних судів, розташованих на території даного округу, а також апеляції на рішення федеральних адміністративних органів. Апеляції у справах про порушення прав на винаходи передаються в особливий окружний суд – Апеляційний суд федерального округу. Цей же суд розглядає апеляції на адміністративні рішення Відомства США з питань винаходів і торговельних марок стосовно реєстрації прав на винаходи і торговельні марки і здійснення цих прав в США.

Більша частина справ щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в США вирішується шляхом подання цивільних позовів або порушення кримінальних справ у судах відповідної юрисдикції.

Наприклад, розгляд справ про порушення прав на винаходи або авторських прав можуть вестися тільки у федеральних судах тому, що справи в цій сфері повністю відносяться до федеральної юрисдикції. При цьому, позови про порушення прав на комерційну таємницю або торговельні марки можуть бути подані до місцевих судів, залежно від того, згідно з яким законодавством подаються відповідні позови: за федеральним чи місцевим законодавством.

Судова практика США свідчить, що більшість спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності просто не доходять до суду. Сторони, домовившись, приймають рішення про зняття справ із судочинства.

Дійсно, у переважній більшості іноземних держав активно застосовується інститут досудового врегулювання спорів – медіація. Це визнаний світом механізм досудового вирішення спорів, коли обидві сторони за допомогою посередника – медіатора – намагаються дійти згоди. Основна відмінність від судового процесу полягає в тому, що медіація є абсолютно добровільною, і запорукою її успіху є саме зацікавленість сторін у пошуку

рішення. Як показує світова практика, більшість справ після застосування процедури медіації розв'язують конфлікт відповідним діалогом і вже не доходять до судового розгляду, що зменшує завантаженість суддів.

У нашій країні потрібно активно стимулювати розвиток інституту медіації в досудовому вирішенні спорів в спорах пов'язаних з порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Звернення до Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності повинно бути вже наступним кроком, обумовленим крайньою необхідністю.

Таким чином, очевидним є те, що кожна держава по-різному визначає структуру спеціалізованого суду у сфері інтелектуальної власності. Проте так чи інакше, досвід зарубіжних країн свідчить, що створення такого суду є необхідним для нормального й ефективного розгляду справ, які належать до зазначеної категорії.

Однак не можна говорити про беззаперечну необхідність застосування досвіду зарубіжних держав у цьому питанні без належного дослідження українського підґрунтя для створення відповідного спеціалізованого суду.

Таким чином, можна зробити висновок про необхідність створення спеціалізованих судів у сфері інтелектуальної власності.

Зосередження всіх справ, пов'язаних із захистом об'єктів інтелектуальної власності, у Вищому спеціалізованому суді з питань інтелектуальної власності дасть змогу забезпечити: ефективність судочинства в сфері захисту інтелектуальної власності; єдність правозастосовної практики, ліквідує різні підходи до тлумачення одних і тих самих норм законодавства, підвищить рівень законності у цій сфері; підвищення рівня та якості захисту прав громадян та юридичних осіб; стимулювання творчої та науково-технічної діяльності в країні; вплив на інвестиційну привабливість української економіки для іноземних та вітчизняних компаній; зростання української конкурентоспроможної економіки; уніфікацію правозастосовної практики та наближення її до міжнародних стандартів

судочинства у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Водночас створення таких судів матиме наслідком низку технічних проблем, починаючи від обрання моделі системи спеціалізованих судів та закінчуючи законодавством, яке регулюватиме їх діяльність. Проте ці процеси є логічними й закономірними, а тому для їх подолання необхідною є злагоджена робота науковців і практикуючих юристів, яка зробить можливим створення системи спеціалізованих судів, що буде дійсно дієвою й ефективною (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>); офіційний веб-сайт Міністерства*

економічного розвитку і торгівлі України (<http://me.gov.ua/?lang=uk-UA>); Представництво Європейського Союзу в Україні (http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm); сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (<http://vkksu.gov.ua>); сайт Центру судової експертизи та експертних досліджень (<http://expert.ics.gov.ua/expert/>); журнал «Інтелектуальна власність в Україні» (<http://www.intelvlas.com.ua>); сайт Юридичний Холдинг (<http://yurholding.com>); газета «Закон і Бізнес» (<http://zib.com.ua>); сайт «Судебно-юридическая газета» (<http://sud.ua/ru/>); Юридична Газета (<http://yur-gazeta.com>); газета Сьогодні (<http://ukr.segodnya.ua>); інтернет-видання Espresso.TV (<http://espresso.tv>); юридичний інтернет-ресурс «Протокол» (<http://protokol.com.ua/ua/>); аналітичне видання Politeka (<https://politeka.net>); сайт IT Law, Ukraine (<http://iplaw.kiev.ua>).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Верховна Рада України прийняла в цілому закон, що забезпечує функціонування нового Верховного суду як єдиної касаційної інстанції, а також нормативно врегулювала процесуальні механізми в судах.

За закон про внесення змін до Господарського процесуального, Цивільного процесуального кодексів, Кодекс про адміністративне судочинство України та інші законодавчі акти проголосували 234 народних депутата.

Цей закон визначає Верховний суд як єдину касаційну інстанцію в Україні і введення нового порядку розгляду ним справ.

Як зазначає Головне науково-експертне управління Верховної Ради, законопроект спрямований на обмеження кола справ, які підпадають під касацію, що звужує конституційні права суб'єктів судових рішень. Зазначається, що це може призвести до збільшення оскаржень судових рішень національних судів у Європейському суді з прав людини

Крім того, проект закону передбачає прийняття рішень палатою, об'єднаною палатою або Великою палатою Верховного суду. Колегія

може передати справу на розгляд палати, до складу якої вона входить, або об'єднаної палати або Великої палати Верховного суду, якщо не згодна з практикою правозастосування у подібних правовідносинах.

Згідно нової редакції Цивільного процесуального кодексу та Кодексу про адміністративні правопорушення, відповідач, третя особа, свідок, місце проживання, місцезнаходження або робота якого невідомі, буде викликаний до суду через оголошення на офіційному веб-порталі Судової влади.

Також за невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами та інші порушення може бути накладено штраф, такий як заходи процесуального примусу.

Згідно нової редакції Господарського процесуального кодексу в системі господарського судочинства буде діяти Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Крім того, документ передбачає перегляд ставок судового збору. Передбачається посилення ролі судового збору, як основного джерела фінансування судової системи.

Новий закон також містить норми, якими вводиться "електронний суд". Передбачається функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Згідно з текстом законопроекту в редакції профільного комітету, позовні та інші заяви, скарги, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження обов'язково повинні бути зареєстровані в цій системі.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система забезпечує обмін документами в електронній формі між судами і учасниками процесу, а також фіксацію судового процесу та участь сторін процесу у судовому засіданні у режимі відеоконференції.

Автори законодавчої ініціативи відзначають, що проект Кодексу адміністративного судочинства, зокрема, включає новелу – процесуальний механізм розгляду типових справ за прикладом рішення Верховного суду в одній з таких справ.

Також вказується, що Кримінальний кодекс буде включати зміни, що передбачають кримінальну відповідальність за надання завідомо недостовірних або підроблених доказів суду, таке діяння виводиться у окремий склад злочину (*Дзеркало тижня (https://dt.ua/POLITICS/deputati-shvalili-sudovu-reformu-255855_.html). – 2017. – 3.10*).

Верховна Рада України зробила перший крок назустріч зміні Конституції стосовно обмеження депутатської недоторканності. На підтримку президентського законопроекту виступили 336 депутатів, депутатського – 328 народних обранців

Депутати направили на висновок Конституційного Суду законопроект № 7203 про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України). Для цього треба було щонайменше 226 голосів.

Зазначимо, президентський законопроект передбачає внесення змін до ст. 80 Конституції України. Зокрема, вилучається назва статті – «Народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність» – та норма, згідно з якою «народні депутати України не

можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані».

Однак інша норма статті продовжить діяти – народні депутати не будуть юридично відповідати за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Зміни мають набути чинності з 1 січня 2020 року.

Зазначимо, Конституція України і Регламент Верховної Ради визначають порядок змін до основного закону в Україні.

Зареєструвати відповідний законопроект може тільки президент чи 150 народних депутатів. Потім документ розглядають комітети Верховної Ради і рекомендують парламентаріям розглянути законодавчі ініціативи чи ні.

Якщо не йдеться про питання, для вирішення яких треба проводити референдум, при розгляді під куполом проект змін до Конституції має набрати щонайменше 226 голосів, щоб направити документ на розгляд Конституційного суду України.

КСУ має опублікувати висновок щодо того, чи не суперечить ініціатива ст.157 і 158 Конституції: чи не обмежує законопроект права і свободи людини, чи не спрямовані зміни на ліквідацію незалежності чи територіальної цілісності, чи не відбуваються зміни в умовах воєнного або надзвичайного стану, чи не розглядав парламент такі самі зміни протягом року та чи не змінювала Рада поточного скликання ті самі норми.

У Конституції не зазначено, у які строки Конституційний суд має опублікувати висновки.

Тільки після цього депутати можуть "попередньо підтримати" законопроект – для цього достатньо 226 голосів. І тільки під час наступної сесії народні обранці зможуть ухвалити документ в цілому, як закон – але щонайменше 300 голосами.

Ухвалений за такою процедурою закон має підписати спікер ВРУ та президент. У перехідних положеннях документу значиться, коли він набирає чинності, але це може статися не раніше публікації в офіційному виданні.

Отже, навіть якщо всі етапи будуть проходити максимально швидко, документ ухвалить в цілому не раніше лютого 2018 року (*Главком* (<http://glavcom.ua/news/rada-zapustila-proceduru-skasuvannya-nedotorkannosti-nardepiv--445226.html>). – 2017. – 19.10).

Президент П. Порошенко наголошує, що децентралізація в Україні подолати скептичні настрої на місцях і довела свою ефективність для розвитку місцевих громад.

«Із реформ, безумовно, і ми тут можемо всі підтвердити, що однією з найголовніших і найрезультативніших є децентралізація. За три роки її впровадження власні доходи місцевих бюджетів зросли приблизно в два з половиною рази», – сказав Петро Порошенко під час виступу на шостому засіданні Ради регіонального розвитку.

За його словами, є ще більш узагальнюючий показник прогресу цієї реформи. «В середині минулого десятиліття, коли я працював головою відповідного парламентського комітету, частка місцевих кошторисів з трансфертами у зведеному бюджеті складала менше 30%. В 2015 році, коли ми започаткували програму децентралізації, вона була вже 45%. Цього року її частка є 49,3%. Ми наблизилися до показника 50х50. Це означає, що незабаром місцеві бюджети будуть перевищувати бюджет державний», – зазначив він.

Президент підкреслив: «Це є найяскравіша характеристика, чим є децентралізація насправді. Передані права, гроші, повноваження. Але я хотів би, щоб не забували про відповідальність».

Глава держави наголосив на важливості простежити за тим, аби вигоду від децентралізації отримали громадяни по всій країні. «Її мають відчутти не лише в містах-мільйонниках, столиці, але й в обласних центрах та інших великих містах, бо зараз на депозитах лежить майже 15 мільярдів гривень.

Але дуже важливо, щоб цю вигоду отримали і у віддалених містечках та селах», – зауважив він.

Президент додав, що відповідь на це питання знаходиться у площині подолання нерівномірності нарощення доходної частини місцевих бюджетів, а головне – у продовженні створення об'єднаних територіальних громад. 3118 сіл та селищ вже згуртувалися у 665 більших та фінансово спроможних громад.

Петро Порошенко нагадав про засідання Ради регіонального розвитку у 2015 році, коли спільно умовляли йти в об'єднані громади. «Всі нас питали, а чи буде цей процес добровільний, чи не будуть ні на кого тиснути, чи погодяться люди, чи буде надана їм можливість залишатися на старих рейках? Звичайно, що буде добровільно. Але люди самі «винесуть», якщо громада, місцева влада буде фінансово неспроможна. І досвід першопрохідців, як на мене, є найкращою агітацією, аби за ними без жодних вагань прямували інші», – зазначив він.

За словами Президента, об'єднані громади автоматично отримують у своє розпорядження 60% від податку на доходи громадян. «Це моментально призвело до двократного, а подекуди й істотно більшого стрибка їхніх власних надходжень. І зараз батога непотрібно, коли такі пряники пропонують», – додав він.

«Очевидно, що істотно зростає суспільна вага голів громад і відповідних рад, а це потребує і дуже особливо відповідального ставлення селян до виборів органів місцевого самоврядування громад. Це у Верховній Раді без говорунів ніяк, бо ж сама назва «парламент» походить від дієслова «говорити». А в сільських радах потрібні добрі газди, здатні раціонально розпорядитися тими новими можливостями, які зараз дає їм децентралізація», – також наголосив Президент (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-decentralizaciya-odna-z-najrezultativnishih-r-44090>). – 2017. – 24.10).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Депутати готують звернення до Конституційного Суду з вимогою перевірити відповідність закону про медреформу Конституції. Про це Громадському радіо розповів нардеп, член фракції Опозиційного блоку Ігор Шурма. Він був одним з трьох нардепів, які зареєстрували проект постанови про скасування прийняття в цілому закону «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів». Тепер, поки цей проект постанови не розглянуть, спікер парламенту Андрій Парубій не зможе підписати закон.

«Сьогодні вже є достатня кількість людей, які готують подання до Конституційного Суду щодо цілої низки антиконституційних речей, які прописані в цьому законопроекті. Я думаю таких депутатів 70 чи 80. На сьогодні вже є забагато для того, щоб подати подання», – сказав Ігор Шурма.

«Між першим та другим читанням не можна змінювати основної суті закону. По-перше, між першим та другим читанням поміняна сама назва закону. Якщо подивитися на назву закону, який виносився в залу на перше читання і на друге, то там є різниця. В одному випадку «фінансові гарантії щодо фінансування закладів», в другому – «фінансування послуг». Це перше. Друге – текст законопроекту між першим та другим читанням змінений на 80%. Більше того, створення Національної служби призведе в кінцевому результаті до скорочення та до закриття медичних закладів. Це призведе до звуження прав людей, які гарантовані 22 статтею Конституції. Наявність платних послуг суперечить 49 статті Конституції, яка гарантує безоплатну медичну допомогу в державних в комунальних закладах. 64 стаття Конституції не дозволяє звуження прав і свобод громадян», – пояснив нардеп.

Разом з там в Міністерстві спростовують інформацію, що законопроект щодо медреформи суперечить Конституції України.

В МОЗ стверджують, що всі послуги, які оплачує держава, за лікування пацієнта, будуть оплачені на 100%, як цього вимагає Конституція.

«Згідно з медичною реформою, меддопомога завжди і в повному обсязі надається громадянам за рахунок коштів державного бюджету. На первинному рівні та в разі настання екстреної ситуації держава оплачуватиме 100% всього необхідного лікування та, що важливо, медикаментів згідно з деталізованим описом. Це покриватиме близько 80% усіх звернень за медичною допомогою», – йдеться в заяві.

Зазначається, що на вторинному і третинному рівнях держава гарантує 100% оплату медичної допомоги та інших медичних послуг та лікарських засобів, що входять до лікування та визначені програмою медичних гарантій.

«Законопроект не передбачає стягнення з громадян жодної плати за необхідну їм медичну допомогу», – наголошують в Міністерстві охорони здоров'я (*Громадське радіо (<https://hromadskeradio.org/news/2017/10/20/nardepy-vymagatymut-ks-pereviryty-vidpovidnist-zakonu-pro-medreformu-konstytuciyi>). – 2017. – 20.10).*

Конституційний Суд України отримав два звернення Ради щодо скасування недоторканності. Про це 23 жовтня повідомляється на сайті КСУ. Так, мова йде про законопроекти № 6773 та № 7203.

Нагадаємо, 20 жовтня законопроекти щодо скасування депутатської недоторканності включили до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради. Також нардепи направили ці нормативні акти, що передбачають внесення змін до Конституції України, до Конституційного суду, який має надати висновок щодо відповідності законопроектів вимогам ст. 157 і 158 Основного закону (*Ракурс (<http://ua.racurs.ua/news-95984-konstytuciynnyu-sud-otrymav-dva-zvernennya-rady-schodo-skasuvannya-nedotorkannosti>). – 2017. – 23.10).*

Шершньов П., голова ГО "Правозахисна організація "Сильне суспільство"

А віз і нині там: як Конституційний Суд сприяє порушенню прав ошуканих вкладників

Конституційний суд вже понад півтора року розглядає справу щодо конституційності закону "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб".

Провадження у справі №1-26/2016 (2-4/2016) було відкрите 10 лютого 2016 року, тоді як Верховний суд звернувся з цим поданням ще у липні 2015 року.

Оскільки дане питання перебуває на розгляді, більшість судових спорів закладами була зупинена до моменту ухвалення рішення Конституційним судом.

Про наслідки такого зупинення моя команда попереджала ще в лютому 2016 року у публікації "Як держава "дбає" про вкладників ліквідованих банків".

У лютому 2016 року під час пошуку документів у Єдиному державному реєстрі судових рішень за ключовими словами "зупинити провадження у справі до вирішення Конституційним судом конституційного подання Верховного суду щодо закону "Про систему гарантування вкладів фізосіб" знаходилося 1 280 документів.

На даний час таких документів уже 4 045.

Зважаючи на байдужість Конституційного суду до розгляду справи або навмисне затягування її розгляду на замовлення держави, чимало адміністративних судів апеляційної інстанції схаменулися та вживають заходів щодо поновлення проваджень та пришвидшення розгляду справ за позовами до ФГВФО.

Поновлюючи провадження, Київський апеляційний адмінсуд наголошує, що Конституційний суд значно перевищив установлений законом строк розгляду конституційного подання Верховного суду, а подальше зупинення апеляційного провадження призводить до незаконного затягування розгляду справ.

Вбачається, що навіть апеляційні суди втомилися від очікування рішення Конституційного суду. Хотілося б вірити, що ці

суди керуються принципами розумності строків розгляду справ, проте зовсім не виключено, що за "незрозумілих" обставин діє принцип вибіркового правосуддя.

Тобто за клопотаннями деяких позивачів судовий розгляд поновлюється, а інші позивачі покірно чекають, поки Конституційний суд подбає про долю їх вкладів.

Тимчасом кошти вкладників протягом двох років невпинно знецінювалися. За даними Держстату, у 2016 році інфляція становила 12,4%, у 2015 році – 43,3%. За прогнозами Мінекономіки, рівень інфляції у 2017 році може сягнути 11,7%.

На додачу 3 жовтня Верховна Рада ухвалила закон "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів".

З набуттям ним чинності ставки судового збору зростуть із 110% до 150% від суми, яку слід сплатити при поданні позову, а при поданні касаційної скарги – із 120% до 200%. Очевидно, що оскарження дій або бездіяльності ФГВФО коштуватиме для українців дорожче, а в зв'язку з реформуванням судової системи ще й довше.

Причому наявність судового рішення не гарантує його виконання ФГВФО та виконавчою службою. Так, 12 жовтня 2017 року Велика палата Європейського суду з прав людини ухвалила рішення у справі "Бурмич та інші проти України", яке стосується системної проблеми невиконання державою судових рішень.

Європейський суд зазначив, що Україна протягом 16 років не змогла вирішити систематичну проблему щодо невиконання рішень національних судів та постановив, що в подальшому всі заяви проти України щодо невиконання судових рішень не будуть розглядатися, а переадресовуватимуться Кабінету міністрів.

Маю надію, що рішення Великої палати сколихне уряд, і держава вживе належних заходів щодо виконання рішень національних судів. Це сприятиме відновленню в тому

числі майнових прав вкладників банків, що ліквідуються (*Економічна правда* (<http://www.epravda.com.ua/columns/2017/10/20/630258/>). – 2017. – 20.10).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Хохлов, Украинская правда: Записки либертарианца. О конституционной реформе

№1 – Зачем нужна конституционная реформа

В 1780-х годах в США три отца-основателя – Гамильтон, Мэдисон и Джей – опубликовали цикл статей под общим названием "Записки федералиста", на основе которых была написана Конституция США.

Этим циклом статей я хотел бы начать общественную дискуссию, итогом которой должна стать не просто конституционная реформа в нашей стране, но кардинальное переосмысление роли гражданина, общества и государства. Проблема эта актуальна не только для Украины, а и для многих других постсоветских стран, поэтому текст написан по-русски.

Одной из причин написания этого цикла является кризис традиционной политической модели, созданной в XIX веке и просуществовавшей до конца XX столетия. Победа Дональда Трампа, не являющегося типичным республиканцем, в США и Эммануэля Макрона, вообще не представляющего ни одну традиционную партию, во Франции – это только первые ласточки грядущих изменений.

Банкротство социалистической идеи и концепции welfare state стало особенно очевидным после провала социалистов во Франции и кризиса лейбористов в Соединенном Королевстве. С другой стороны, электоральная база традиционных консерваторов, которые поддерживают Brexit или протекционистские идеи Трампа, тоже ограничена. Не представлена в традиционном политическом спектре группа людей, которые, с одной стороны, ориентируются на глобализм, открытость границ и свободную торговлю, а с

другой – являются противниками чрезмерного государственного регулирования, социализма и welfare state.

Этой группе, на мой взгляд, могут быть близки идеи либертарианства, и она в дальнейшем может оказать решающее влияние на формирование политического ландшафта.

Нынешняя политическая система – как в Украине, так и в западных странах – прогнила и не отвечает вызовам современности. Традиционные политические силы и классические политические платформы сходят с исторической сцены.

Именно поэтому я предлагаю заложить либертарианские идеи в основу построения новой модели государственного устройства.

В первой записке я хочу затронуть следующие вопросы.

Прежде всего, почему нам нужна новая Конституция? Для ответа на этот вопрос нужно пойти дальше и выяснить, а чем вообще-то должна являться Конституция и на каких принципах она должна составляться? А это, в свою очередь, вызывает необходимость определения того, что такое государство, зачем оно необходимо и как соотносятся граждане, общество и государство.

Нерешенность именно этих фундаментальных вопросов привела не только ко всем политическим кризисам, но и к экономическим и социальным проблемам нашей страны.

Если мы посмотрим на структуру Конституции Украины, то заметим существенное сходство с Конституцией СССР – и неудивительно, поскольку ее составляли люди, выросшие в советское время. Однако

Конституция УССР и ее родитель – Конституция СССР – тоже появились не из воздуха.

Если читатель изучит Конституцию Королевства Пруссия от 1848 года, то увидит много общего. В принципе, мы живем сейчас в конституционной парадигме континентальных монархий XIX века (именно поэтому я говорил выше про то, что наша политическая модель выросла оттуда).

До появления конституционных монархий в ходе революций середины XIX века сувереном и источником права являлся монарх. Именно монарх даровал определенные права и свободы своим подданным, как, например, сформулировано в манифесте Николая II от 17 октября 1905 года: "Даровать населению незыблемые основы гражданской свободы..."

Эта политическая модель претерпела косметические изменения – вместо монарха роль суверена стал формально играть народ. Фактически же, абстрактным сувереном стало государство, а конкретным – высшее чиновничество (не зря же их часто называют словом "власть", хотя номинально власть принадлежит народу).

Что более важно, государство стало источником права, и вместо монарших манифестов права народу дарует Конституция. Так, Французская Конституция 1791 года в самом начале первой статьи содержит фразу: "Конституция гарантирует следующие естественные и гражданские права".

И нам даже не приходит в голову, что все права и свободы у нас есть и так, и без государства, и без Конституции.

Наша нынешняя Конституция, так же, как и конституции континентальных стран Европы, – это, по большей части, декларация. И это неслучайно, ведь она играет ту же роль, которую ранее играли манифесты монархов, которыми они декларировали народу свою волю. Раньше мы были бы подданными монарха, которые получали права и свободы по его или ее милости. Теперь мы стали подданными абстрактного государства (или конкретных чиновников), и получаем права и свободы по его милости.

Строительство государства идет сверху вниз – на вершине Конституция (некий сакральный

абсолют), далее законы (отблеск высшего разума), затем подзаконные акты и следящие за их исполнением чиновники, которые сами же эти подзаконные акты и составляют, и в самом низу – жалкие букашки-граждане, которые должны подчиняться всей этой бюрократической машине.

Разумеется, такая рабская политическая модель не может устраивать современных, свободных и думающих людей.

На самом деле, существует и другая политическая модель. Даже если мы посмотрим на Конституцию Французской республики от 1798 года, так же, как и на упомянутую выше Конституцию 1791 года, то найдем ряд важных отличий от Конституции Пруссии. Этот документ – в меньшей степени декларация, а в большей – устав некоторой организации.

Если же мы возьмем Конституцию США, то она уже ничем не будет напоминать Конституции континентальной Европы. В ней всего 7 статей. И, помимо преамбулы, нет декларативных фраз. Она более всего напоминает устав корпорации – сухо и предметно описаны управляющие органы государства, рамки их полномочий, порядок формирования, а также порядок внесения поправок и изменений в саму Конституцию.

Такая структура документа не случайна – ведь авторы "Записок федералиста" находились под большим влиянием Локка и его идеи общественного договора. В этом случае государство рассматривается не как некий абстрактный суверен, а как аналог корпорации, которую учреждают граждане с вполне определенными целями.

В преамбуле Конституции США так и написано: "Мы, народ Соединенных Штатов, с целью сформировать более совершенный союз, установить правосудие, гарантировать внутренний порядок, обеспечить совместную оборону, способствовать общему благополучию и обеспечить благо свободы нам и нашим потомкам, принимаем и устанавливаем эту Конституцию...".

Граждане делегируют государству вполне определенные полномочия и формализуют все это в уставе корпорации, роль которого и играет Конституция.

Вот вам и другая политическая модель – государство строится не сверху вниз, и снизу вверх. Главными являются граждане – они обладают всей полнотой власти, они же для защиты своих прав и свобод учреждают государство и делегируют ему некоторые полномочия. Причем, в случае США, сначала штаты, а уже потом федерацию, и федерации граждане делегируют меньше полномочий, нежели штатам. А уже затем представители граждан (выборщики или сенаторы) назначают топ-менеджеров этой корпорации – президента, членов Кабинета, Верховного суда и так далее.

На мой взгляд, единственно правильным и критически необходимым является переход и в нашей стране от политической модели континентальных европейских монархий к политической модели Локка, где государство не является некоторой сакральной сущностью, а строится на основании общественного договора.

В этой модели граждане первичны, они обладают всеми правами и свободами независимо от государства, которое вторично, или Конституции, которая является всего лишь уставным документом, а не источником права.

Государство же – лишь один из институтов общества. Оно создается со вполне определенными целями и для решения конкретных задач (об этом речь пойдет в следующих статьях). Ему делегируются только некоторые ограниченные полномочия.

Соответственно, Конституция, как и любой уставный договор, должна определять цели и задачи государства, его органы управления и исчерпывающий перечень их полномочий, порядок формирования этих органов, процедуру внесения изменений и дополнений в саму Конституцию.

Вероятно, документ также должен содержать статью о разграничении полномочий между органами государства и органами местного самоуправления, поскольку общество может самоорганизовываться независимо от государства. И крайне близоруко было бы сводить все органы такой самоорганизации к подразделениям государственных институтов.

Очевидно, что нынешняя Конституция как наследие континентальной политической

модели абсолютизации суверена и государства неспособна служить адекватным общественным договором в понимании Локка с его абсолютизацией гражданина и индивидуума.

Поэтому необходимо написание новой Конституции, а в качестве ее прототипа и наиболее близкой реализации идеи Локка, следует взять Конституцию США.

Таким образом, ответы на основные поставленные в этой записке вопросы можно изложить следующим образом.

I. Соотношение между гражданами, обществом и государством:

– граждане первичны, они имеют неотъемлемые естественные права;

– государство является одним из институтов общества, которое создается гражданами со вполне определенными целями и является вторичным и подчиненным по отношению к гражданам и обществу;

– общество контролирует государство, но не наоборот;

– граждане делегируют государству определенные полномочия, вытекающие из тех целей, для реализации которых государство было создано, а вмешиваться в иные сферы общественной жизни государство не вправе.

II. Сущность и формат Конституции вообще:

– Конституция является не декларацией, а учредительным документом, на основании которого создается государство;

– Конституция не спускается высшей властью "сверху", чтобы подчиненные государству граждане исполняли свои повинности. Напротив, она пишется гражданами, чтобы подчиненные им государственные органы знали свое место;

– формат Конституции аналогичен формату уставного договора корпорации. Она определяет цели создания государства, перечень управляющих органов, порядок их формирования, срок и исчерпывающий перечень полномочий, а также порядок внесения изменений и дополнений.

III. Реализация конституционной реформы в нынешних условиях:

– донесение до общественности необходимости и неизбежности перехода

от политической модели континентальных монархий XIX века к модели Локка;

– смена общественной парадигмы: гражданин выше государства, индивидуум выше коллектива, частное выше общественного;

– принятие новой Конституции, отражающей смену политической модели и общественной парадигмы, в качестве прототипа можно взять Конституцию США.

В следующих записках будут рассмотрены такие вопросы: нужен ли Билль о правах? Должно ли государство определять вопросы гражданства? Может ли парламент принять любой закон? У кого должно быть право законодательной инициативы? (*Украинская правда* (<http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/10/21/7158573/>). – 2017. – 21.10).

С. Сидоренко, Європейська правда: Антикорупційний суд та неординарні рішення: що доручила Україні Венеціанська комісія

Європейська комісія «За демократію через право», більше відома за своєю неформальною назвою «Венеціанська комісія» (ВК), вивчала два українських антикорупційних законопроекти.

Рішення "Венеціанки", органу Ради Європи, не є юридично зобов'язуючими. Та її вплив від того не стає меншим, адже ухвалені нею висновки автоматично стають офіційною позицією Європейського Союзу та інших міжнародних партнерів України. Саме тому цього тижня Порошенко радикально змінив риторичу щодо антикорупційного суду – в АП з'ясували, що ВК підготувала рішення не на його користь.

«Європейська правда» вже коротко повідомляла про останній висновок комісії: вона розкритикувала нещодавню президентську ідею про «антикорупційні палати» в загальних судах та вирішила, що Україна має створити окремий антикорупційний суд.

Та водночас у Венеції наголосили, що вже поданий законопроект про антикорупційний суд має бути відкликаний для внесення змін. Причому новий, змінений проект закону про антикорупційний суд має бути поданий до ВР від імені президента.

В розпорядженні ЄвроПравди є копія висновку "Венеціанки", схваленого в п'ятницю. То що ж конкретно має зробити Київ за рішенням?

Коротко про погане

Примітна деталь: офіційний Київ сам ініціював розгляд цього питання у ВК. В останні

дні липня, тобто вже після завершення сесії, спікер Андрій Парубій надіслав до Страсбурга два законопроекти.

Один – поданий групою депутатів, що є опозиційними до президента. Другий – зареєстрований членом БПП, нардепом Сергієм Алексєєвим. Саме цей законопроект зрештою здобув відкрити підтримку Банкової.

От тільки у Венеціанській комісії до нього поставилися вкрай критично.

У висновку "Венеціанки" йому приділено мінімум місця: експерти Ради Європи пояснили, що такий документ просто не вартий серйозної розмови. «Сенс та обґрунтування такої масштабної системи – призначення антикорупційних суддів до всіх без винятку загальних судів – лишився неясним», – починається цей блок висновку ВК.

"Венеціанка" зазначили, що підхід, який просували з АП, суперечить як українському законодавству (закону «Про судоустрій та статус суддів»), так і міжнародним зобов'язанням України.

Але головним є те, що створення «антикорупційних палат» у тому вигляді, який пропонує цей законопроект, здатне вкрай негативно вплинути на стан боротьби з корупцією. У ВК, серед іншого звернули увагу, що відбір суддів до таких палат грубо суперечить вимогам GRECO: проект не висуває жодних додаткових вимог до таких суддів і не встановлює прозорих правил їх відбору, причому добирати їх пропонується з числа нині працюючих, часом скомпрометованих суддів.

І, нарешті, "Венеціанка" натякає, що така реформа навіть в разі її схвалення просто не буде запущена та залишиться на папері.

«За цим проектом, для розгляду антикорупції має бути виділено не менше трьох суддів у судах загальної юрисдикції і не менше п'яти в апеляційних, але за нинішнього браку кадрів в українських судах це стане викликом для судової системи», – йдеться в документі.

Позитивно, але не ідеально

Лева частка висновку ВК присвячена іншому проекту, який був підготовлений групою експертів та зареєстрований в Раді за підписами кількох депутатів на чолі з Єгором Соболевим. Він пропонує створити Вищий спеціалізований антикорупційний суд як першу інстанцію для випадків «високої корупції», а також антикорупційну палату у Верховному суді – для розгляду апеляцій.

Цей підхід викликав у Ради Європи позитивніші оцінки.

Зазначається, що проект "є гарною основою" для створення Вищого спеціалізованого антикорупційного суду.

Але і він далекий від ідеалу.

У Венеції наполягають, що Україна має ухвалити цю реформу з низкою змін, бо інакше реформа може бути навіть скасована Конституційним судом.

Та спершу розберемося з позитивами.

Висновок "Венеціанки" дає відповідь на низку зауважень, які лунали від офіційного Києва. А ще – містить «діагноз» нинішньому стану судової системи.

Експерти у своїх висновках виходять з того факту, що «корупція є однією з ключових проблем України, а судова система протягом багатьох років оцінюється як слабка, політизована та корумпована», а тому антикорупційна вертикаль має бути створена окремо, з механізмом відбору, який враховуватиме цю особливість.

Нагадаємо, противники створення антикорупційного суду відштовхуються від думки, що цей процес – так само тривалий, як і загальне реформування всієї судової системи, тому варто зосередитися не на антикорупційному суді, а на реформі

судочинства загалом. У Венеціанській комісії вважають таку аргументацію хибною.

«Реформа судової системи... є тривалим процесом і не буде завершена раніше ніж за 4-5 років», – пояснили у ВК.

На думку експертів "Венеціанки", чекати стільки часу неприпустимо, в тому числі «з огляду на високі очікування суспільства після Революції гідності». Ця думка кілька разів повторюється у висновку ВК.

Окрема увага приділяється принципам формування такого суду; на думку комісії, в цьому питанні існуючий проект є доволі якісним.

«Видається логічним та необхідним запровадити особливе регулювання для Вищого антикорупційного суду, зокрема, його судді повинні мати необхідну спеціалізацію та досвід, бути адекватно захищеними, а принцип їх обрання повинен передбачати потужні запобіжники щодо їх незалежності.

...Антикорупційний суд розглядатиме також корупційні справи щодо суддів. Тому було б вкрай проблематично, і з огляду на конфлікт інтересів, і через суспільне сприйняття, добирати його суддів за звичною процедурою, яка ґрунтується лише на рішеннях судового самоврядування (як пропонують противники даного законопроект. – ЄП)», – йдеться у документі.

Венеціанська комісія у своєму висновку кілька разів підкреслила:

у доборі антикорупційних суддів мають бути залучені іноземні учасники.

Саме такий підхід пропонується у законопроекті. ВК наводить також докази того, що участь міжнародної спільноти у початковому формуванні критично важливих органів правосуддя не є чимось незвичним – такий підхід використовувався також в інших країнах та довів свою ефективність.

«В окремих випадках, у дуже малих країнах, навіть самі судді можуть бути іноземцями», – пояснює "Венеціанка", не пропонуючи водночас запровадити таку практику і в Україні.

Суди другого сорту

Та повернемося до зауважень "Венеціанки".

Головне з них – необхідність запобігти розподілу судової системи на «першосортні суди» та «суди другого сорту».

Венеціанська комісія підкреслила: так, ситуація є екстраординарною і вона потребує екстраординарних рішень, однак Києву доведеться шукати баланс, за якого особливі процедури створення антикорупційного суду не перетворять його на «єдиний правильний суд у країні».

Зокрема, у ВК розкритикували ідею створення власної системи самоуправління для антикорупційних судів. І навіть передбачені законопроектом особливі зарплатні для таких суддів, на думку ВК, несуть певні проблеми.

«З одного боку, зрозуміло, що такі судді повинні отримувати вищу зарплатню, аніж судді загальних судів першої інстанції, має бути взято до уваги те, що вони ухвалюватимуть рішення з важливих корупційних справ і можуть опинитися під значним зовнішнім тиском. З іншого боку, їхня винагорода не повинна надто відхилитися від загальних правил», – підкреслює комісія.

Так само Венеціанська комісія просить українських депутатів переглянути запропоновану законопроектом систему притягнення суддів до відповідальності, а також інші деталі, здатні створити враження, що Антикорупційний суд стає елітним органом судочинства в Україні.

Ці вимоги мають дві причини. Перша з них – те, що принцип «елітних судів» порушує міжнародні принципи судочинства, стандартні для Ради Європи.

Друга причина – небезпека, що в такому разі створення антикорупційного суду буде визнане неконституційним.

ВК посилається на статтю 125 Конституції, за якою в Україні можна створювати спеціалізовані суди, але створення «особливих» та «надзвичайних» судів – не допускається.

"Венеціанка" вважає, що цю небезпеку можна звести до нуля двома шляхами. Перший – це врахування всіх зауважень комісії. Другий – те, що новий, допрацьований законопроект має бути поданий до парламенту від імені президента.

Остання рекомендація Венеціанської комісії – вкрай незвична, цей орган зазвичай утримується від політичних рекомендацій щодо

законотворчого процесу. Ця рекомендація, безумовно, є політичною, а не юридичною, і у ВК цього не приховують, пояснюючи її тим, що формальна участь президента у підготовці проекту "дозволить зняти всі сумніви щодо правильності процесу".

Хай там як, але ця порада прозвучала, і тому вона заслуговує на окрему увагу.

Гарант антикорупційності

Привід для такої рекомендації дали співавтори проаналізованого "опозиційного" законопроекту (у переліку – Єгор Соболев, Оксана Сироїд, Іван Крулько, Сергій Лещенко, Світлана Заліщук, Мустафа Найєм тощо).

Автори висновку ВК стверджують, що ці депутати (не зазначаючи, щоправда, їх поіменно) першими запропонували їм "відкликати свій проект, якщо президент сам подасть законопроект, що ґрунтується на схожих принципах, особливо що стосується гарантії незалежності суду та участі міжнародної спільноти у доборі суддів".

Примітно, що зараз принаймні частина з них дотримуються іншої думки та наполягають, що розглядати потрібно саме їхній проект, інтегрувавши зауваження ВК у другому читанні, оскільки розробка нового призведе до невиправданої додаткової затримки у створенні антикорупційного суду. Однак рекомендація ВК стала вагомим аргументом на користь саме такого, довшого шляху.

"Європейська правда" вже повідомляла, що в адміністрації президента знали про зміст підготовленого рішення – його проект завжди наперед дають для ознайомлення та для пропозицій владі країни, яка запитувала про висновки "Венеціанки" з приводу того чи іншого закону.

Саме з цим була пов'язана раптова зміна позиції Банкової у питанні антикорупційних судів: ще наприкінці вересня найближчі соратники президента наполягали на створенні антикорупційних палат у судах загальної юрисдикції, однак на тижні, що минає, президент несподівано визнав, що окремий антикорупційний суд був би кращою ідеєю. (Деталі – в статті "Загроза з Венеції: хто переконав Порошенка підтримати ідею антикорупційного суду")

Чи не була адміністрація президента натхненником рекомендації про роль Порошенка у поданні нового законопроекту? Відповідь на це запитання достеменно невідома. Але, зрештою, з експертами ВК необхідно погодитися: "благословення" президента не

буде зайвим для того, щоби Рада ухвалила закон.

Аби лише цей процес не призвів до штучних затримок з його ухваленням (*Європейська правда* (<http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/7/7071977/>). – 2017. – 7.10).

Т. Ющенко, Дзеркало тижня: Антикорупційний суд... присяжних

Корупція – найважча хвороба нашого суспільства. Для декого вона безнадійно невиліковна. Дехто невпинно шукає ліків від неї, намагається винайти самотужки або віднайти потрібний рецепт за кордоном.

Бажання вилікуватись чимскоріше призводить до масового поширення "ефекту плацебо". В ситуації, коли кінцевий результат залежить виключно від сили віри пацієнта, на перший план виходять не об'єктивні чинники, а авторитет лікаря, який виписує відповідний рецепт. Утім, здоров'я суспільства – зависока ціна для бездумних експериментів, тому варто уважно вислухати пропозиції всіх лікарів.

Попит на пошук антикорупційної панацеї створює відповідні пропозиції. Однією з останніх є ідея запровадження антикорупційного правосуддя. Зазвичай, аргументація прибічників має чотири основні складові. Першою слугує стабільно безнадійне місце нашої держави у світовому Індексі сприйняття корупції (у 2016 році Україна отримала 29 балів зі 100 можливих, що лише на 2 бали більше, ніж минулого року). Другою – низький рівень довіри до судової влади, недобросовісність та залежність суддів. Третім аргументом необхідності створення антикорупційного суду є неефективність чинної процедури притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, відсутність реальних та масових "саджань до в'язниці", що стимулює так звану "культуру безкарності". Четвертим аргументом в культивуванні ідеї створення антикорупційного суду є рекомендації, озвучені в доповіді Організації економічного співробітництва та розвитку, згідно з якими пропонується розглянути

можливість створення спеціалізованих антикорупційних судів або суддів ("Consider introducing specialized anti-corruption courts or judges"). Крім того, зазначається, що створення спеціалізованого антикорупційного суду через прозору і справедливу процедуру добору, до якої повинні бути залучені спеціалісти з міжнародним досвідом, є однією з вимог надання Україні чергового траншу фінансової допомоги від МФВ.

У червні 2016 року, ймовірно, дійшовши висновку про переконливість наведених аргументів, парламентарі підтримали нову редакцію Закону України "Про судоустрій і статус суддів", у частині другій статті 31 Закону передбачено створення Вищого антикорупційного суду. Втім, запрацює він не скоро, адже конкурс на посади суддів цього суду може бути оголошеним лише після набрання чинності спеціальним законом, якого ще немає в природі. Наразі існує декілька ідей, втілених у відповідних законопроектах щодо бачення моделі антикорупційного суду. Проте законодавець обмежив "фантазії" потенційних авторів закону, встановивши умову – Вищий антикорупційний суд має бути вищим спеціалізованим судом, який розглядає справи як суд першої інстанції. Це зумовило появу питання: як вмонтувати Вищий антикорупційний суд в судову систему так, щоб забезпечити невіддільне право на перегляд справи у судах вищої інстанції?

1 лютого ц.р. групою народних депутатів було зареєстровано законопроект № 1611 "Про антикорупційні суди". Проектом пропонується особливий порядок добору кандидатів на посаду суддів антикорупційного

суду, який здійснюватиметься Конкурсною комісією, сформованою в рівних частинах: президентом, Верховною Радою та міністром юстиції. При цьому, орган суддівського врядування – Вища кваліфікаційна комісія суддів України виконуватиме суто технічні функції з приймання документів та організації іспиту. Водночас, з огляду на специфіку справ, на які поширюватиметься юрисдикція суду, формування Конкурсної комісії в запропонованому проектом складі викликає обґрунтовані побоювання щодо можливої політизації процесу призначення суддів. За таких обставин антикорупційні суди можуть перетворитися на знаряддя розправи з політичними опонентами або помсти негодним чиновникам. Крім того, конкурс до Верховного Суду засвідчив, що навіть прозорий та відкритий добір з максимальним долученням до його проведення громадськості не гарантує того, що всі сторони – кандидати, державні органи та суспільство – залишаться стовідсотково задоволені його результатами. Майже у кожному з висновків щодо впровадження судової реформи європейські експерти радять об'єднати органи, які проводять суддівський добір, натомість проект закону передбачає створення додаткових комісій. "Країна комісій" – саме так недавно назвав Україну один з відомих польських аналітиків.

Принципово відмінна модель антикорупційного правосуддя висловлена в законопроекті №6529, яким запропоновано відмовитися від ідеї створення окремого антикорупційного суду. Натомість пропонується утворити антикорупційні палати та запровадити антикорупційну спеціалізацію чинних суддів у місцевих та апеляційних судах для розгляду всіх корупційних справ – і злочинів і адміністративних правопорушень. Цей законопроект зазнав критики від громадськості, яких насторожує, що палати будуть створені на базі неререформованих судів та складатимуться з суддів, які працюють нині. На їхню думку, за цією моделлю нові антикорупційні судді будуть обрані ВККС без жодних додаткових гарантій чесного конкурсу. Справді, цю законодавчу ініціативу не можна назвати революційною,

оскільки її впровадження не потребує істотних законодавчих змін.

Однак, хоч би які рефлексії викликали згадані законопроекти, найбільше занепокоєння викликає їх невідповідність положенням частини 2 ст. 125 Конституції України, відповідно до якої в Україні будь-який суд утворюється законом, проект якого вносить до Верховної Ради України президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Таким чином, Основний Закон встановлює суб'єкта законодавчої ініціативи. Це означає, що суд, утворений у будь-який інший спосіб (в т. ч. на підставі законопроектів, внесених неналежними суб'єктами законодавчої ініціативи) буде вважатись незаконним.

І поки основна дискусія точиться навколо інституційного боку питання: що краще – антикорупційні суди чи антикорупційні палати? – насправді мало хто замислюється над пошуком альтернативних шляхів лікування корупційної хвороби.

Давно відомо, що корупція – системна проблема, яка потребує такого ж системного підходу до її розв'язання. Вона існує не стільки і не лише в установах судової влади, оскільки правосуддя це не лише суд. Особливістю кримінального провадження є те, що його формування відбувається переважно на стадії досудового розслідування. Від того, наскільки якісно було проведено слідчі (розшукові) дії, зібрано належні, допустимі докази вини обвинуваченого, напряду залежить результат справи в суді. Дуже часто суддям "у провину" ставиться те, що вони відпускають під заставу корупціонерів, які потім тікають за кордон або, залишаючись на волі, впливають на судовий процес. Однак приписи статті 183 КПК України передбачають, що тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти відповідним ризикам. Також цією нормою встановлено виключне коло випадків, за яких може бути застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Таким чином, позиція суду у процесі обрання запобіжного заходу залежить від: а) активності

та переконливості сторони обвинувачення; б) законодавчої можливості застосувати той чи інший захід до конкретного підозрюваного або обвинуваченого. Очевидно, що навіть у разі створення найчеснішого та найнезалежнішого антикорупційного суду, судді цієї установи будуть застосовувати ті ж самі положення КПК України. Суспільство очікуватиме від такого суду реальних результатів – злочинців за ґратами. За таких обставин перший виправдувальний вирок може бути сприйнятий суспільством як зрада. Так само негативно буде сприйнято обрання запобіжного заходу у вигляді застави. Тому питання "беззубого правосуддя" лежить радше в площині не менш "беззубого" кримінального та кримінального процесуального законодавства, аніж у небажанні суддів засуджувати злочинців.

Говорячи про правоохоронні структури, не можна оминати увагою традиційно сповідувану ними тему "показників роботи". За цей час НАБУ та САП скерували до судів 86 справ, з яких рішення вже ухвалені судом у 23 справах, законної сили набрало 17 обвинувальних вироків. Більшість із них – це угоди про визнання винуватості. Причинами існування низьких показників роботи керівництво НАБУ називає: самовідвід суддів, їхні відпустки та хвороби, "пінг-понг" між судами при визначенні підсудності, тривале формування колегії судів (усі справи від НАБУ згідно з Законом розглядає колегія з трьох суддів). Таким чином, в розумінні органів досудового розслідування тільки утворення окремого антикорупційного суду "розв'яже" руки в боротьбі з корупцією. Існує думка, що спеціалізований суд, який розглядає лише справи про корупцію або подібні правопорушення, матиме більш сприятливе співвідношення кількості суддів до кількості справ, що розглядаються, а відтак, зможе швидше вирішувати справи. Закордонний досвід існування таких судів демонструє, що багато з них так само завантажені, як і звичайні суди, а іноді навіть більше. І ця перевага взагалі не існує в країнах, які не обмежують суддів антикорупційного суду розглядом лише справ про корупцію. Крім того, не варто виключати ризики зрощення органів антикорупційної

вертикалі в один єдиний каральний механізм, потрапивши в поле зору якого людина буде позбавленою можливості довести свою невинуватість.

Отже, зважаючи на українські суспільні, законодавчі та фінансові реалії, можна запропонувати декілька шляхів розв'язання проблеми запровадження ефективного антикорупційного правосуддя.

По-перше, прояв будь-якої корупції це злочин проти народу, який відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" бере участь у здійсненні правосуддя через суд присяжних. Поки що участь присяжних у кримінальному судочинстві обмежується злочинами, щодо яких передбачено довічне позбавлення волі та здійснюється виключно за клопотанням обвинуваченого. У такому разі справа розглядається колегіально у складі п'яти чоловік: двох професійних суддів та трьох присяжних. При цьому права суддів та присяжних однакові в кримінальному судочинстві. Якщо не народ, то хто може бути найсправедливішим суддею для хабарника? У зв'язку з наведеним вбачається за доцільне передбачити, щоб кожне кримінальне провадження, пов'язане з корупційним злочином, розглядалося судом присяжних. Популяризація суду присяжних на загальнонаціональному рівні, проведення відповідних навчань уже найближчим часом призведе до активного долучення громадян до процесу здійснення правосуддя. Найавторитетніші з них будуть обрані присяжними та разом з професійними суддями й стануть тим антикорупційним судом у кожному районі нашої держави.

По-друге, ефективне виявлення та затримання топ-корупціонерів неможливе без внесення системних змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства, які будуть спрямовані на наділення органів досудового розслідування, прокуратури та суду ефективними інструментами у боротьбі зі злочинністю. Однак разом з розширенням відповідних повноважень необхідно також передбачити відповідальність за фальшування доказів. Ганебна практика "показників за будь-яку ціну" та засудження до відбування

покарання невинних людей має залишитись у минулому.

По-третє, посилення заходів безпеки суддів та присяжних, громадського порядку, ефективного розслідування злочинів проти суддів. У цьому зв'язку варто нагадати, що одним із найрезонансних злочинів було вбивство харківського судді Трофимова та його родини. Ситуація, за якої правоохоронці зайшли в глухий кут, а вбивці судді продовжують перебувати на волі, є неприпустимою. При винесенні справедливого вироку суддя та присяжний повинні відчувати себе захищеними.

І наостанок, четвертий, не менш важливий елемент системного підходу до розв'язання проблеми неефективного правосуддя у справах про корупцію. На базі Національної школи суддів України необхідно розробити та на регулярній

основі проводити тренінги для чинних суддів та присяжних щодо розгляду справ про корупційні правопорушення. Багато справ, в яких фігурують дуже складні фінансові операції або ретельно продумані схеми, є складнішими, ніж пересічні справи, та мають свою специфіку. До речі, саме в навчальній площині залучення іноземців як тренерів видається цілком обґрунтованим. За умови належного рівня підготовки кожен український суд стане антикорупційним судом, що відповідатиме практиці країн розвинутої демократії.

Саме завдяки цим крокам нам вдасться досягти того, про що сказав колишній держсекретар США Джон Керрі в Києві: "у нас кожний суд антикорупційний" (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/internal/antikorupciyniy-sud-prisyazhnih-255571_.html). – 2017. – 29.09).

А. Вишневський, Дзеркало тижня: Адвокатура і влада: сутичка над етичною прірвою

15 червня 2015 р. на конференції у Верховному суді, організованій Радою з питань судової реформи, мені довелося говорити про низькі етичні стандарти адвокатури і про те, що саме адвокат є основною корупційною ланкою в судах.

"Реформування адвокатури на часі, воно необхідне. Тому що в тому стані, в якому є адвокатура сьогодні, вона може стати гальмом для реалізації судової реформи" – за ці слова мене позбавили права займатися адвокатською діяльністю.

А вже за два роки, 9 червня 2017 р., Звітно-виборний з'їзд адвокатів затвердив нові Правила адвокатської етики (ПАЕ). Вони, зокрема, вже не містять принципу добросовісності адвоката під час здійснення ним професійної діяльності в суді, який містився у ПАЕ, що діяли раніше. Натомість з'явилася норма, яка тепер дозволяє адвокату ділити свій гонорар з іншими особами. Раніше це було прямо заборонено, якщо тільки гонорар ділиться не з адвокатом, який раніше виконував те саме доручення клієнта.

У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів

на 2015–2020 рр. акцентовано увагу на кількох системних проблемах адвокатури. Серед них і недостатній рівень професійної підготовки адвокатів, і неефективність дисциплінарного контролю й етичних стандартів, і недосконала система формування органів адвокатського самоврядування та їх взаємодії. Попри задекларовану в Стратегії пріоритетність реформування адвокатури, проблеми не лише не вирішуються, а й поглиблюються, а їхні наслідки для українського суспільства із часом можуть стати ще тяжчими.

Добрими намірами

Майже рік тому, 15 грудня 2016 р., робоча група Ради з питань судової реформи, до якої входить і автор, оголосила про завершення майже дворічної роботи над проектом нової редакції Закону "Про адвокатуру і адвокатську діяльність".

Робоча група схвалила проект закону в цілому з урахуванням висловлених під час засідання пропозицій та зауважень. Вона рекомендувала Раді з питань судової реформи після відповідного доопрацювання схвалити

його та подати главі держави для внесення до Верховної Ради.

Серед ключових ідей законопроекту були посилення гарантій адвокатської діяльності, удосконалення інститутів адвокатського запиту та адвокатської таємниці, підвищення кваліфікаційних вимог, дотримання яких необхідне для набуття права займатись адвокатською діяльністю.

Так, пропонувалося запровадити вимогу мати дворічний стаж роботи в галузі права після здобуття вищої юридичної освіти, при цьому таким стажем вважався б виключно стаж роботи помічником адвоката або суддею. Пропонувалося істотно змінити й форму кваліфікаційного іспиту: замість проведення його регіональними атестаційними палатами, як це робиться нині, запровадити анонімне письмове тестування, що проводилося б централізовано, за аналогією з відповідними суддівськими іспитами. Це, за задумом розробників, мало б мінімізувати ризики корупції при доступі до професії адвоката.

Пропонувалося звести до мінімуму ризики незаконних маніпуляцій з Єдиним реєстром адвокатів України (ЄРАУ) шляхом розмежування функцій щодо створення, впровадження та супроводження (технічної підтримки) його програмного забезпечення, збереження та захисту даних (відповідальність Ради адвокатів України), внесення відомостей та змін відомостей до ЄРАУ (відповідальність рад адвокатів регіонів).

Суттєві зміни передбачалися в організації адвокатського самоврядування. Зasadничими цілями цих змін були підвищення незалежності адвокатури, обмеження повноважень Ради адвокатів України як виконавчого органу адвокатського самоврядування національного рівня, децентралізація та посилення ролі адвокатських спільнот у регіонах, посилення ролі з'їзду адвокатів як вищого органу адвокатського самоврядування.

У разі ухвалення законопроекту рішення органів адвокатського самоврядування набували б чинності лише з моменту їх офіційного оприлюднення. (Нині порядок набуття ними чинності не визначений, що уможливує

маніпуляції з текстами рішень між моментом ухвалення і моментом оприлюднення, а також зворотню дію рішень у часі.) З'їзд адвокатів отримав би право скасовувати рішення Ради адвокатів України, а конференція адвокатів регіону – ради адвокатів регіону. (Нині – навпаки: Рада адвокатів України скасовує рішення конференцій адвокатів регіонів, що суперечить принципам незалежності і самоврядності адвокатури.) Порядок денний з'їзду адвокатів та конференцій адвокатів регіонів, автобіографія та мотиваційний лист кандидатів до всіх органів адвокатського самоврядування та до державних органів (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів та Вища дисциплінарна комісія прокуратури) від адвокатури повинні були б оприлюднюватися не пізніше ніж за 15 днів до проведення з'їзду або конференції.

У законопроекті передбачалася пряма заборона хибних практик, які нині можливі й реальні. По-перше – автоматичної участі членів органів адвокатського самоврядування як делегатів з'їзду адвокатів та конференцій адвокатів регіонів з правом вирішального голосу (така "кооптація", на жаль, практикувалася). По-друге – визначення Радою адвокатів України різної квоти представництва делегатів з'їзду від різних регіонів, що створює нерівність серед адвокатів у реалізації ними права на участь в адвокатському самоврядуванні. По-третє – недопущення будь-якого адвоката регіону до участі в конференції адвокатів цього регіону.

У законопроекті пропонувалося запровадити асоціацію адвокатів регіону як єдину юрособу, що здійснювала б самоврядування через раду адвокатів регіону (виконавчий орган), кваліфікаційну комісію адвокатів регіону (здійснювала б функцію допуску до кваліфікаційного іспиту), дисциплінарну комісію адвокатів регіону та ревізійну комісію адвокатів регіону. (Нині існують дві окремі юрособи: рада адвокатів регіонів і кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (КДКА), між якими через це нерідко виникають конфлікти і протистояння). При цьому реалізувалися б рекомендації експертів Ради Європи інституціонально розділити

функції доступу до професії та вирішення питань дисциплінарної відповідальності. (Нині вони поєднані в одному органі – КДКА).

Вміли готувати, та не вміли подавати?

На жаль, належної комунікації щодо такої прогресивної і важливої для суспільства та професійної спільноти реформи Рада з питань судової реформи не забезпечила.

Той факт, що актуальної редакції законопроекту досі не оприлюднено і разом із тим направлено на експертизу до Венеційської комісії, про що спільнота дізнається випадково, викликає в непоінформованих адвокатів сумніви в добрих намірах натхненників реформи, породжує страхи у професійному середовищі, створює простір для виникнення необґрунтованих чуток та міфів, дає фору для маніпуляцій противникам реформи і знижує шанси на її успішне втілення.

Чи аналізуються та обговорюються Радою судової реформи останні рішення З'їзду адвокатів та Ради адвокатів України, що спрямовані як проти прав адвокатів (наприклад, зміни до ПАЕ в частині посилення відповідальності адвокатів за критичні висловлювання на адресу органів адвокатського самоврядування), так і проти прав людини загалом (наприклад, запровадження плати за подання скарги на адвоката до КДКА, заборона укладати договори з адвокатами на здійснення представництва або захисту у провадженнях, в яких адвокатом надавалася безоплатна вторинна правова допомога)? Чи беруться нею до уваги ситуація з адвокатським "двовладдям" у Києві, систематичне дисциплінарне переслідування принципів адвокатів? Чи формулюються на основі такого аналізу і чи доводяться до відома адвокатів проблеми, на вирішення яких фактично і спрямований проект нової редакції Закону?

Поданню законопроекту на експертизу до Венеційської комісії мало б передувати його оприлюднення, активне представлення та обґрунтування його основних положень, мала би бути публічно описана хронологія роботи над законопроектом з особливим акцентом на участі представників НААУ в

діяльності робочої групи, з інформуванням про те, хто і коли брав участь у її засіданнях, скільки пропозицій було подано і враховано, які не врегульовані розбіжності залишилися, з поясненням, чому вони залишилися, хто був проти і чому. Це дозволило б запобігти негативній інформаційній хвилі з боку противників реформи, які використовують мовчання і непрозорість для дезінформації та залякування адвокатів, дискредитації українських реформ перед ПАРЄ, неправдивих звинувачень та відвертого публічного шантажу провідників реформи. Насправді ж лише за тиждень після початку інформаційної кампанії НААУ проти президентського законопроекту представники Банкової у відповідь на запит одного з юридичних ЗМІ спростували активно поширювану інформацію про те, що представники НААУ нібито не брали участі в цій роботі, і вкотре пообіцяли провести громадське обговорення проекту закону – без конкретних строків.

Що пішло не так?

Можна припустити, що причиною неоприлюднення законопроекту до отримання висновків Венеційської комісії є те, що ідеологи реформи могли загнати себе в глухий кут. Адже в результаті внесення останніх змін до Конституції юридичних осіб, у тому числі органи державної влади, позбавлено їхнього природного права на самопредставництво в суді. У цьому зв'язку виникає "конфлікт статусів" держслужбовця і адвоката. Цю колізію практично неможливо подолати в умовах української правової системи, в якій, на відміну від, приміром, канадської чи американської моделі, відсутній єдиний статус *member of the bar* (єдина інституціалізована правнича спільнота) для будь-якого правника-практика, у тому числі прокурора і судді, що є публічними службовцями. Статус публічного службовця передбачає обмеження низки прав службової особи у зв'язку з виконанням нею функцій держави. А статус адвоката, навпаки, передбачає надання особі, яка його має, додаткових прав і гарантій, необхідних для ефективного захисту прав свого клієнта,

зокрема і від їх порушення з боку держави. Поєднати ці протилежні за своєю природою і суттю статуси в умовах української правової системи надзвичайно важко.

Противники реформи від адвокатської номенклатури, жонглюючи фактами і домислами, поширюють інформацію про нібито наступ держави на незалежність адвокатів і адвокатури, у той час коли насправді законопроект спрямований на збільшення незалежності адвоката, насамперед від свавілля органів адвокатського самоврядування, яке нині стало реальною загрозою. Це реалізується через сукупність норм (яких явно бракує в чинному законі), що гарантують персональну участь кожного адвоката в адвокатському самоврядуванні.

Органи ж адвокатського самоврядування за визначенням не зацікавлені в цій реформі, незалежно від того, хто персонально входить до їхнього складу. Річ у тому, що саме зараз закінчується п'ятирічний строк їхніх повноважень і відбуваються перевибори – на наступні п'ять років за чинним законом. А проект нової редакції передбачає скорочення каденції до двох років, зміну структури системи органів, а отже – неминучі перевибори за новими, більш демократичними правилами, що містять істотні запобіжники від узурпації влади в адвокатурі. Крім того, передбачається посилення повноважень прямих форм адвокатського самоврядування – з'їзду адвокатів і конференцій адвокатів регіонів – та їхнього контролю над виконавчими органами (Радою адвокатів України та радами адвокатів регіонів).

Вийти з піке

Усе це сукупно ставить під загрозу реформу адвокатури як таку, породжує сумніви в наявності в керівництва держави політичної волі до її проведення. Адже очевидно, що голоси у парламенті за цей законопроект зібрати буде набагато важче, а мотивація це робити буде набагато слабшою, ніж це було, до прикладу, у випадках із законами "Про судоустрій та статус суддів", "Про Вищу раду правосуддя" та новою редакцією процесуальних кодексів. Зважаючи

на це, з погляду політичної відповідальності суб'єкта законодавчої ініціативи, проект Закону "Про адвокатуру і адвокатську діяльність" "вигідніше" взагалі не вносити до Верховної Ради, ніж внести і залишити неухваленим або отримати відхиленням.

Мовляв, ну а що тут такого? Реформа прокуратури, запущена 2014 року, сяк-так іде. Вища рада правосуддя і Вища кваліфікаційна комісія суддів якось функціонують. Верховний суд майже сформований, на черзі – апеляційні та місцеві суди. Адвокатура? Нехай би собі й далі животіла...

Насправді ж держава і влада не мають права усуватися від, на перший погляд, непопулярних дій, пов'язаних з реформою адвокатури. По-перше, тому що Національній асоціації адвокатів саме державою делеговані дві важливі функції: допуск до професії адвоката (фактично ліцензування адвокатської діяльності) та розгляд питань про дисциплінарну відповідальність адвокатів. І держава так чи інакше несе відповідальність перед громадянами за якість виконання адвокатурою цих функцій. По-друге, тому що без реформи адвокатури неможлива повноцінна судова реформа – як у частині забезпечення реальної змагальності процесу, а отже права на справедливий суд, так і в частині подолання корупції в судах і прокуратурі. По-третє і найголовніше: тому що адвокатура є важливим інститутом громадянського (демократичного) суспільства, що має правоохоронну, правозахисну та правопросвітницьку функції. Коли вона інкапсулюється, заляльковується, перетворюючись на річ у собі і мало не на тоталітарну секту, понижує власні етичні стандарти, це створює загрозу демократії і дотриманню прав людини в країні. Відповідальні політики не мають права все це ігнорувати.

Переконаний, ідеї реформи адвокатури неважко вивести з піке. Для цього потрібно зробити три прості кроки. По-перше, оперативно провести незалежне оцінювання стану справ в адвокатурі, відповідності її функціонування стандартам Ради Європи і публічно презентувати його результати. По-друге, невідкладно

оприлюднити проект Закону "Про адвокатуру і адвокатську діяльність" і провести його публічне обговорення з урахуванням висновку Венеційської комісії. По-третє, розглянути доопрацьований законопроект на засіданні Ради з питань судової

реформи і запропонувати главі держави подати його до Верховної Ради як невідкладний (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/internal/advokatura-i-vlada-sutichka-nad-etichnoyu-prirvoyu-257616_.html). – 2017. – 20.10).

И. Другова, РИА Новости Украина: Судебная реформа, циничная и беспощадная

Судебная реформа не только не решает проблемы украинской судебной системы, она усугубит все пороки, против которых протестовали украинцы. Более того, изменения сужают гражданские права и отсекают от судов значительную часть украинского общества, считают эксперты.

Украинский парламент принял законопроект "О внесении изменений в Хозяйственный процессуальный кодекс, Гражданский процессуальный кодекс, Кодекс административного судопроизводства Украины и другие законодательные акты", входящей в пакет судебной реформы.

Изменение судебной системы было одним из ключевых аспектов и одним из ключевых вызовов, которые стояли перед действующей властью, но к сожалению, с внедрением этой реформы тянули и подошли к ней только в этом году. Эксперты на пресс-конференции в РИА Новости Украина обсудили, какие основные риски несут изменения в законодательство.

Цинизм власти зашкаливает

Директор консалтинговой компании "Партия власти" Елена Дьяченко пояснила, что, согласно действующему законодательству и каждый новый кодекс и изменения в Закон о судостроительстве и статусе судей должны были выноситься в парламент отдельными законопроектами, рассматриваться и голосоваться по полной процедуре.

"Но если раньше "злочинный режим" предпочитал разными способами кнута, а больше пряника, будем говорить прямо – подкупом, за наличные деньги собирать голоса за свои инициативы, то новый демократический режим решил "нагнуть" парламент один раз. И впихнул все, что только можно в один

законопроект. В цивилизованных государствах логика принятия нового закона заключается в том, чтобы урегулировать некоторые социальные конфликты. То, что сейчас носит название законопроект 6232, не только ничего не урегулирует, а ломает действующую систему", – сказала Дьяченко.

По ее словам, цинично называть принятый законопроект "судебной реформой", поскольку она породит целый ряд социальных конфликтов.

"В административном производстве отменяется презумпция вины ответчика. Если раньше орган власти обязан был доказывать правомерность своих решений, то после принятия законопроекта это все ложится на истца, гражданина. То есть, придя в суд опротестовывать какое-то незаконное решение по отношению к себе, мы будем обязаны собрать все доказательства и доказать, что орган власти поступил с нами неправомерно. Более того, вводится так называемое "электронное судопроизводство", и часть уведомлений о судебном процессе, то есть повестки, вызовы в суд, информирование сторон о времени и месте судебного заседания будет происходить в электронном виде, и для части граждан, которые проживают в Крыму или в Донбассе, это будет происходить только в таком виде. Поэтому в случаях, когда по вине суда участник дела не получил это уведомление, а оно просто висело на портале органов судебной власти, о существовании которого мы не знаем и не подозреваем, то суд может происходить без ответчика или без истца – уже будет считаться, что человек в суд не явился", – пояснила Дьяченко.

Все станет только хуже

Как отметил директор Украинской политконсалтинговой группы Д. Разумков,

власть почему-то пошла не по пути проведения реформы, а по пути внесения определенных изменений в действующее законодательство.

"И по большому счету, это квази-реформа, которая не выполняет тех задач, которые перед ней ставило общество, в первую очередь, сделать суды действительно третьей властью, независимой ни от кого, и что самое главное – открытой и доступной для украинского общества. И самым главным аспектом являлся аспект некоррупционности этих органов. К сожалению, предлагаемый законопроект не решает сложившиеся проблемы, а усугубляет их", – сказал Разумков.

Эксперт подчеркнул, что изменениями предусмотрено повышение стоимости работы судебной ветви. В частности, документ предусматривает пересмотр ставок судебного сбора, который отныне будет играть роль основного источника финансирования судебной системы.

"В сегодняшних реалиях украинское общество, к сожалению, не настолько богато, чтобы обеспечить такое судебное производство. А если мы говорим о наиболее незащищенных слоях украинского населения, то для них в какой-то мере суд станет предметом роскоши, и им будет проще согласиться с ущемлением своих прав, нежели пойти на то, чтобы обратиться в суд, возможно, проиграть и еще понести капитальные издержки, потому что, если вы проигрываете суд, вы должны будете возместить другой стороне все финансовые затраты, которые она понесет. То, что ваши интересы в судопроизводстве может представлять только лицензированный адвокат, снова упирается в финансовый аспект – далеко не все смогут себе это позволить. Еще одним важным аспектом являются штрафы, то есть если не будут правильно подготовлены и поданы документы, то это будет штрафовать со стороны суда и на рассмотрение суда. Таким образом мы сегодня отсекаем от возможности обращаться в суды очень значительную часть украинского общества", – считает Разумков.

По мнению эксперта, у судей появляется дополнительный механизм влиять на ход судебных заседаний, поскольку судья на свое

усмотрение имеет право сегодня закрыть для общества то или иное заседание.

"Судья может принять решение и сделать заседание закрытым, и решение, принятое на таком заседании не подлежит публичной огласке", – пояснил эксперт. Кроме того, ограничивается время дачи показаний в суде, что означает ограничение конституционных прав граждан, поскольку таким образом будет сужено право на защиту. Старший партнер адвокатской компании "Кравец и партнеры" Ростислав Кравец обратил внимание на абсурдность некоторых положений судебной реформы. "В одной из статей, касающихся процессуальных кодексов, гражданского процессуального кодекса, судьям дано право, если они не согласны с законом, его не применять. То есть, написать "я не буду применять Семейный Кодекс, Гражданский Кодекс – я считаю, что он незаконен, несправедлив, и буду применять принципы справедливости". При этом Верховный суд за последний год дал десятки таких примеров, когда в самих решениях ВС (такого, наверное, нет нигде в мире) прямо написано "Суд первой инстанции, второй, третьей инстанции неправильно применили нормы права, такое не предусмотрено, но в связи с тем, что решение Верховный суд считает справедливым, оставить его в силе". Вот такое мы скоро увидим повсеместно, когда кто-то что-то считает справедливым, и не важно, что оно не соответствует законодательству. А почему нет? Так и будем работать", – сказал Кравец.

Главный риск – развал государства

Кравец уверен, что на сегодняшний момент государство делает все, чтобы украинцы не шли в суд, а просто решали все вопросы во внесудебном порядке.

"И этим в конце концов всё и закончится. У нас, в принципе, у же есть предпосылки для создания частных армий, скоро создадут частные суды, есть частные исполнители, и каждый будет трактовать закон, как он хочет. А в суд нет смысла идти, потому что судебный сбор громадный и судебные процессы растянуты до бесконечного количества времени", – считает Кравец.

Адвокат больше всего опасается, что через два-три месяца после того, как так называемая "судебная реформа" начнет внедряться на местах, в регионах найдутся горячие головы и объявят о своей независимости, потому что это терпеть нельзя.

"И у меня такое впечатление, что у некоторых кукловодов, которые дергают за ниточки для проведения судебной реформы, основной целью является разделение Украины на отдельные государства. Для того чтобы вызвать недовольство в отдельных регионах, показать, насколько центральная власть слаба, насколько она коррумпирована, насколько она цинично нарушает законодательство, и таким образом просто отделить целые регионы и поделить страну на целый ряд маленьких государств. И я очень боюсь, что такие горячие головы могут в ближайшее время найтись, при этом они могут также спонсироваться той же Администрацией президента", – считает Кравец.

По его словам, создается впечатление, что никто в государстве не задумывается последствиях судебной реформы.

"К сожалению, проблема именно этом: пока здесь не поймут, что все эти изменения просто ведут ведут в никуда. Потому что, читая проекты изменений, складывается впечатление, что посадили третьекурсника из театрального училища, где есть факультативные занятия по юриспруденции, а он, немного зная русский язык и еще совсем немного английский, посмотрел пару американских судебных сериалов, повыдергивал из международного законодательства целые абзацы. О завтрашнем дне никто не думает. И таким образом мы не делаем судебную систему прозрачной, мы просто уничтожаем государство", – заключил Кравец (*РІА Новості Україна (<http://rian.com.ua/analytics/20171004/1028243135.html>).* – 2017. – 4.10).

В. Могилевский, Без Табу: Да не судимы будете: Почему судебная реформа – мертворожденная

3 октября, Верховна Рада приняла президентский вариант судебной реформы, которая декларирует сплошной позитив, но на деле лишь создает его видимость. Недостатки судебной реформы видны даже дилетантам, впрочем, власть их даже не скрывает.

Лет двадцать назад стоило бы начать этот текст фразой вроде «дамы и господа, нас можно поздравить с принятием судебной реформы». Но дело в том, что сейчас радоваться в сущности пока нечему. Спрогнозировать, как заработают немногочисленные позитивные моменты, будет крайне непросто. Зато ряд недостатков бросается в глаза даже дилетанту. Чего же такого странного надумали депутаты?

Судебные заседания, к примеру, стало значительно проще сделать непубличными. Справедливости ради для начала стоит отметить, что в соответствии с проголосованными изменениями доступ в зал суда для простых людей был существенно упрощен. Если вы захотите присутствовать на каком-нибудь судебном процессе, то от вас отныне не будут

требовать ничего, кроме удостоверяющего личность документа. Правда, в наших реалиях все может традиционно свестись к необходимости продемонстрировать паспорт с обязательной проверкой страницы 11 – в первый раз замужем, что ли?

Но при этом прессу выдворить теперь можно вообще в два счета. Причина прописана крайне просто: если представители СМИ своими действиями мешают проведению судебного процесса, то им могут тут же приказать покинуть зал. При этом в тексте поправок никак не прописаны необходимые нюансы. Это означает, что судья может попросить единственного оператора удалиться, если блики от объектива его камеры якобы бьют служителю Фемиды в глаза. Звучит смешно и абсурдно, но по закону не придерешься. Хоть бери теперь и художника сади в зал по старой американской традиции – этого хоть выгнать нельзя будет.

Парламент также не захотел поддержать в ежовых рукавицах злостных должников и

отказался от полноценного внедрения средств научно-технического прогресса. В первом чтении среди многочисленных мелких и не очень поправок было проголосовано весьма любопытное нововведение. Согласно ему, суд имел бы право арестовывать в электронном режиме средства на банковских счетах, принадлежащих ответчикам и должникам. Это невероятно облегчило бы жизнь как минимум истцам и судебным исполнителям. Всем ведь известно, что при старых нормах даже бестолковым, но злостным алиментщикам удавалось раз за разом легко уходить от ответственности и необходимости платить по счетам. А о злодеях более крупного калибра и говорить не приходилось.

Попутно предлагалось в целом перевести судебную ветвь власти на электронный документооборот. Единая судебная информационно-телекоммуникационная система в идеале должна была бы существенно уменьшить бумажную волокиту и предотвращать казусы вроде требования предоставлять, к примеру, адреса электронной почты на украинском языке (привет господину Кононенко). Ведение Единого государственного реестра судебных решений также должно было облегчиться, да и с автоматизированным распределением дел между судей можно было бы наконец-то навести порядок.

Вот только радоваться было рано. Накануне второго чтения кто-то подсказал главе профильного комитета парламента Руслану Князевичу отозвать поправки касательно автоматического ареста средств и предложить ввести электронный документооборот через год после вступления в силу обновленного закона.

Немало депутатов как со стороны недавних членов парламентской коалиции, так и среди откровенных маргиналов, подобные манипуляции и попытки переиграть все на ходу откровенно возмутили. И голосов своих они ожидаемо не дали. Пришлось партии власти обращаться к проверенному способу выхода из сложных ситуаций при помощи лояльной части своих маргиналов.

Принятие столь актуальных поправок в данный момент могло бы оказаться вовсе не на руку отдельным политикам и чиновникам. Вот дойдет, скажем, до вынесения приговора судебный процесс по делу «отца ЛНР» Александра Ефремова – в соответствии с новыми нормами с его счетов списалась бы внушительная сумма, как минимум, за судебные издержки и прочий сопутствующий ущерб. А так у бывшего «царька всея Луганщины» и на оплату вероятного побега средства останутся, и на безбедное существование где-то в Балашихе. Или с какой радости, по-вашему, за не доведенный до ума проект проголосовало три десятка регионалов из различных фракций? Правильно, потому что соломку на случай падения себе подстелить надобно.

О том, что параллельно в обновленный вроде как Верховный суд отобрали немало странных и подозрительных персонажей, даже вспоминать как-то не смешно и в то же время несерьезно. Ладно, большинство из них никоим образом не может объяснить происхождение находящихся в личной собственности дорогого жилья, дорогих же автомобилей и внушительных сумм на счетах – этим никого не удивишь. Ладно, без нескольких кадров, заведовавших судебными процессами против участников Майдана 2.0 и открыто подрабатывавших сами знаете на кого, обойтись было невозможно – такова, видимо, была цена межпартийных договоренностей. Но как объяснить присутствие в списке людей, отправлявших в свое время на нары Юрия Луценко? И как отреагирует на это генпрокурор – неужели снова проглотит укол в свой адрес? С другой стороны, если он теперь так дружен с Кучмой, то, возможно, подружится и с судьями.

Это, знаете ли, всего-навсего взгляд дилетанта. А что скажут после анализа принятого уже проекта судебной реформы люди с юридическим образованием? Страшно даже представить. С другой стороны, а также не прислушаются представители власти – голос разума они уже давно не слышат (*БезТабу* (https://beztabu.net/da-ne-sudimy-budete-pochemu-sudebnaya-reforma---mertvorozhdennaya_n29361). – 2017. – 4.10).

С. Тарасюк, РІА Новости Украина: Знаешь – значит вооружен. Все подводные камни судебной реформы

3 октября, Верховная Рада таки проголосовала за судебную реформу. Соответствующее решение поддержали 234 народных депутата. Одним из основных новшеств закона стало определение Верховного суда как единой кассационной инстанции в Украине и введение нового порядка рассмотрения им дел.

Однако некоторые статьи закона вызвали немало споров и бурных обсуждений.

Под президентским контролем

Согласно закону, несмотря на то что все верховные судьи избираются на конкурсной основе, теперь президент является крайней инстанцией, которая утверждает или отклоняет их назначение.

Такой механизм назначения главных судей фактически позволит президенту влиять на суд, что называется, в ручном режиме.

Публикация повесток в интернете

Одна из норм принятого закона предусматривает, что отныне повестки в суд будут публиковать в интернете, более того, их будут присылать не на личный электронный ящик ответчика, а они будут сразу публиковаться на сайтах судов.

Кстати, пока в положениях не прописано, должны ли украинцы в таком случае постоянно проверять себя на присутствие в "судебных списках" всех судов.

Электронный суд

Теперь лично присутствовать на всех судах необязательно. Все участники судебного дела смогут принимать участие по видеосвязи. Это значит, что судиться можно будет даже находясь дома. При этом свидетели и эксперты могут находиться в здании другого суда.

Сам "электронный суд" будет работать с помощью Единой судебной информационно-телекоммуникационной системы. Теперь все иски, жалобы и другие документы будут регистрировать в этой системе. Она же будет выбирать и назначать судей для рассмотрения тех или иных дел.

Более того, каждое официальное электронное письмо к нотариусам, адвокатам и госорганам также нужно будет регистрировать в системе.

Платная подача иска

Теперь каждый будет обязан вносить своего рода "залоговую сумму" при подаче иска в суд. По задумке, таким образом должны будут компенсироваться расходы ответчику на адвоката в случае его выигрыша. Это фактически делает судебный процесс доступным лишь для богатых людей. И, например, если кто-либо захочет судиться с коммунальным монополистом из-за отсутствия отопления, то пенсионеры элементарно не "потянут" затраты.

Запрет участвовать в суде без лицензии

Представителем в суде отныне может быть лишь адвокат или законный представитель. В делах, связанных с "малозначительными спорами", представителем в суде может быть каждый гражданин в возрасте от 18 лет.

Права граждан до 14 лет могут защищать родители, опекуны или же другие лица, определенные законом.

Людям без лицензии адвоката запрещают участвовать в суде. Теперь к участию в деле может привлекаться эксперт по вопросам права, но кто это, в законе так и не определено.

"Без лишних вопросов"

Количество возможных вопросов участникам заседаний (обвинению и защите) теперь должно быть ограниченным. Планируется установить максимум в 10 вопросов, а в случае большего их количества это будет расцениваться как "злоупотребление".

Заходить в суд можно не всем

Теперь судья может ограничить доступ людям в зал суда, если в зале не хватает свободных мест. Теоретически это открывает определенный путь для манипуляции – достаточно посадить на места в зале "своих

людей", и журналистов в него можно будет не пускать (чисто теоретически, конечно же).

Имущество, записанное на родственников, – в безопасности

Теперь иск о "необоснованности владения активами" нельзя будет предъявлять связанным лицам, то есть это близкие родственники жены, матери, отцы, дедушки, дети и т.д. Таким образом, например, если у преступников, которых поймают на коррупции найдут "незаконное" имущество – его нельзя будет отобрать.

"Суд против бизнеса"

Теперь судья сможет в одностороннем порядке выносить постановления против фирм и юрлиц, даже если они не являются участниками процесса.

Фактически эта статья дает судебной власти больше контроля над процессом, а это, в свою очередь, также можно использовать для "давления" на бизнес-структуры.

Кроме того, теперь будет действовать система штрафов за ошибки при оформлении документов.

Сроки расследования сократят

Также теперь в законопроекте есть правка, которая сокращает обязательный срок расследования с 6 до 3 месяцев.

По задумке, подобная норма "позволит сократить количество отказов при не очевидных преступлениях", якобы правоохранители не захотят так быстро расследовать дела, а значит, и браться за многие из малозначимых тоже не будут.

Обратная сторона – из-за этой нормы автоматически могут закрыть многие резонансные дела последних лет (преступления Майдана, Януковича и других скандальных чиновников).

Мнения

Адвокат Р. Кравец опасается, что после того как судебная реформа начнет внедряться на местах, в регионах найдутся горячие головы, которые объявят о своей независимости, поскольку терпеть беззаконие и произвол будет невозможно.

По его словам, на сегодняшний момент государство делает все, чтобы украинцы не шли в суд, а просто решали все вопросы во внесудебном порядке.

"И этим, в конце концов, все и закончится. У нас, в принципе, уже есть предпосылки для создания частных армий, скоро создадут частные суды, есть частные исполнители, и каждый будет трактовать закон, как он хочет. А в суд нет смысла идти, потому что судебный сбор громадный и судебные процессы растянуты до бесконечного количества времени", – прогнозирует Кравец.

Политический эксперт Н. Спиридонов отмечает, что суть принятой судебной реформы сводится к двум основным пунктам: полностью подчинить судей президенту, а также отнять у рядовых украинцев возможность отстаивать свои права в суде.

"Если очень коротко, то её суть сводится к двум основным пунктам: 1) Полностью подчинить судей действующему президенту. По сути, дать Петру Порошенко возможность управлять судами в ручном режиме. Отнять у рядовых украинцев возможность отстаивать свои права в суде", – пишет Спиридонов у себя в Facebook.

"Фактически, после "реформы" подавать иски смогут не более 10% населения – только богатые. Всем остальным судебная тяжба становится абсолютно не по карману", – резюмирует эксперт (*РІА Новості Україна* (<http://rian.com.ua/analytics/20171007/1028337029.html>). – 2017. – 7.10).

Р. Безсмертний, Главком: Закон про реінтеграцію Донбасу проковує появу нового конфлікту

Екс-віце-прем'єр, колишній представник України в Мінській тристоронній контактній групі Роман Безсмертний переконаний, що законопроект про реінтеграцію Донбасу проковує появу нового конфлікту.

Про це він сказав в інтерв'ю «Главкому».

«Мінські домовленості тільки в одному документі – цій резолюції – називаються угодами. Але вони не можуть так називатись, бо є юридично нікчемними для України з усіх точок зору. Конституція говорить, що обов'язкові до виконання тільки ті акти, згоду на які дав парламент. Також в Україні, на жаль, ніхто не замислюється, що таке резолюція Ради безпеки ООН. З 1951-го року щодо Ізраїлю було прийнято 42 резолюції, але це лише думка Ради безпеки, яка не накладає зобов'язань. Не можна через жоден акт-посередник легітимізувати Мінські домовленості в українському законодавстві, – заявив Безсмертний.

Він пояснив, що Мінські домовленості діляться на декілька частин.

«Перша – безпекова, бо всі розуміють, що треба припинити цю бойню. Далі йдуть норми, які можна дискутувати, – це закон про реінтеграцію чи про особливий порядок місцевого самоврядування. Вже два роки в світі і в Україні всім зрозуміло, що ніяких змін до Конституції вносити не можна, тому що це порушує ключові принципи конституціоналізму та б'є по правах суверена. Тепер же ми знову надаємо зобов'язальних норм цьому процесу. З моєї точки зору, це нерозумно. Якщо не говорити, що таким чином ми проковуємо появу нового конфлікту. Для мене граната, яка вибухнула під Верховною Радою (йдеться про вибух 31 серпня 2015-го року, коли Рада розглядала в першому читанні зміни до Конституції щодо «особливого статусу» Донбасу. Тоді загинуло четверо нацгвардійців – «Главком»), – це не просто граната, а спусковий механізм», – впевнений колишній віце-прем'єр.

Безсмертний вважає, що реалізація Мінських домовленостей у повному обсязі може призвести до внутрішнього конфлікту.

«Більше того, я бачу, як ці механізми будуть працювати. В поєднанні з деякими нормами законопроекту про реінтеграцію це може призвести до серйозного конфлікту. А при зміні політичного режиму взагалі приговорить Україну як державу. Скажімо, на виборах переможе інша політична сила – і що тоді? При нинішній правовій ситуації сьогоднішні герої будуть притягатись до кримінальної відповідальності. Давайте проаналізуємо ситуацію щодо статусу учасника АТО: які правові рамки діяльності цієї людини? Це особа, яка самовільно захопила зброю, об'єдналась в озброєні групи, вчинила вбивство і так далі. Це одразу три статті, які тягнуть на найбільші терміни ув'язнення... Якщо подивитися закон про оборону чи закон про режим воєнного стану, для всіх цих людей не створено правового захисту. Бо перебування регулярних військ на тих території АТО просто не передбачене. Зараз всі кажуть, що у них все гаразд. Ну, давайте дочекаємось ситуації, коли зміниться влада. Учора Лавринович був міністром і героєм, а сьогодні... Насправді, нема підстав в даному випадку притягати його до відповідальності, але його ж притягають. І це в умовах, коли формально юридично він захищений, а я кажу про речі, коли люди незахищені. І винуватими в усьому, що відбувається, будуть робити звичайних військових, просто громадян», – резюмував колишній представник України в Мінській тристоронній контактній групі.

Нагадаємо, Безсмертний заявляв, що в запропонованих законах щодо Донбасу про реінтеграцію не йдеться, а йдеться про намагання влади уникнути відповідальності за три роки помилкових рішень та бездіяльності, які призвели до тисяч смертей в АТО. Безсмертний переконаний, що секретар Ради національної безпеки і оборони Олександр Турчинов винен у тому, що більше трьох років іде війна на Донбасі (*Главком (<http://glavcom.ua/news/zakon-pro-reintegraciyu-donbasu-provokuje-poyavu-novogo-konfliktu-bezsmertniy-443776.html>). – 2017. – 13.10).*

Т. Острікова, Економічна правда: Ре-централізація на марші: як уряд грабує міста України

Найближчим часом парламент розглядатиме проект Закону про Державний бюджет України на 2018 рік.

Одна з головних проблем документу в тому, що він фіксує статус-кво в економіці та становить загрозу для місцевих бюджетів, бо додатково навантажує їх невластивими витратами.

Міста будуть вимушені скоротити свої бюджети розвитку, тобто ремонту доріг та інфраструктурних об'єктів містятимуть ще довго. Натомість, українці будуть оплачувати ремонти шкіл і садочків, профінансують старі заборгованості з житлово-комунальних послуг.

В документі є три великі загрози для фінансової спроможності громад.

По-перше, це недофінансування з боку держави освітньої та медичної субвенції внаслідок впровадження галузевих реформ, одна з яких досі ще не ухвалена.

По-друге, це зростання відсотку грошей, які центральна влада забирає у відповідних громад з 50 до 80%. Це так звана "реверсна дотація" – передача коштів з місцевого бюджету до державного для вирівнювання фінансових можливостей територій.

По-третє, це перекладання на місцеві бюджети додаткових видатків, які передбачені законодавством і раніше оплачувались державою. Йдеться про: оплату пільг ЖКП відповідним категоріям громадян, оплату заборгованості населення за послуги ЖКП, компенсацію перевізникам пільгового проїзду відповідних категорій громадян, дофінансування уже згаданої медичної та освітньої субвенції.

У такому випадку великі міста будуть вимушені скорочувати бюджети розвитку, маленькі – повністю потраплять у залежність від розподілення державних субвенцій керівництвом обласних державних адміністрацій.

Для усвідомлення масштабу загроз, які несе місцевим бюджетам урядовий проект, наведемо конкретні цифри.

Нижче наведені узагальнені витрати, які були перенесені урядом з видаткової частини держбюджету до статей видатків місцевих бюджетів.

8 млрд грн – загальна заборгованість населення за житлово-комунальні послуги, яку так само перекинули на місцеві бюджети.

7 млрд грн органи місцевого самоврядування повинні додатково витратити на оплату пільг на житлово-комунальні послуги відповідним категоріям громадян.

7 млрд грн – недофінансування медичної субвенції.

4,5 млрд грн – недофінансування освітньої субвенції цього року.

2,8 млрд грн – заборгованість по заробітній платі медичним працівникам.

2,5 млрд грн місцеві бюджети віддадуть на компенсацію перевізникам пільгового проїзду окремих категорій громадян.

Окремо слід зосередитись на політиці підвищення реверсної дотації з 50 до 80%. Що таке реверсна дотація? Є базова дотація – державний бюджет дотує місцеві бюджети. Реверсна дотація – це коли держава вилучає з місцевих бюджетів їх кошти для вирівнювання фінансових можливостей, тобто це вилучення грошей місцевої громади сплачених людьми.

Насправді, це руйнує і без того призупинений процес децентралізації.

По-перше, це неприкрите пограбування місцевих бюджетів, тому що для такого підвищення немає підстав. По-друге, губиться мотивація заробляти більше. Поточного року надходження до загального фонду місцевих бюджетів становили 134,9 млрд грн. У порівнянні з тим же періодом 2016 року надходження підвищились на 30%.

Відповідно до рішення про підвищення реверсної дотації більшу частину цих коштів доведеться віддати. Ті міста, які займались розвитком, залучали інвестиції, стимулювали підприємництво, і, відповідно, зібрили більше грошей, "профінансують" ті населені пункти, влада яких не особливо переймалась ефективним виконанням власних обов'язків.

В мерів, які працюють ефективно і забезпечують зростання місцевого бюджету виникне запитання: "навіщо взагалі щось

робити, якщо уряд і так доплатить всім лояльним до нього мерам?"

Для чого повертатись до штучного вирівнювання, від якого віс "радянщиною", коли всі отримували однаково, незалежно від того, хто і як працював.

Що втрачають міста

Кожне місто, кожна територіальна громада перенесе урядові новації по-різному. Давайте подивимось, з чим зіштовхнуться наступного року Харків, Дніпро, Запоріжжя, Львів, Біла Церква, Миколаїв, Житомир, Одеса, Чорноморськ.

Ре-централізація на марші: як Уряд грабує міста	
Додаткові витрати місцевих бюджетів у 2018 році згідно із урядовим Законопроектом № 7000	
 Харків 1,9 млрд. грн. додаткових видатків 1311 грн. на кожного жителя	 Дніпро 724 млн. грн. додаткових видатків 734 грн. на кожного жителя
 Львів 498 млн. грн. додаткових видатків 689 грн. на кожного жителя	 Запоріжжя 998 млн. грн. додаткових видатків 1336 грн. на кожного жителя
 Одеса 671 млн. грн. додаткових видатків 673 грн. на кожного жителя	 Миколаїв 494 млн. грн. додаткових видатків 1010 грн. на кожного жителя
 Житомир 311 млн. грн. додаткових видатків 1151 грн. на кожного жителя	 Біла Церква 353 млн. грн. додаткових видатків 1700 грн. на кожного жителя
Як Уряд навантажує місцеві бюджети	
	8 млрд. грн. перекидання на місця погашення заборгованості за ЖКГ послуги
	7 млрд. грн. перекидання на місця оплати пільг по ЖКГ послугах
	7 млрд. грн. медична субвенція
	4,5 млрд. грн. освітня субвенція
	2,8 млрд. грн. виплата заборгованості по зарплаті медиків
	2,5 млрд. грн. компенсація перевізникам пільгового проїзду

ХАРКІВ. Встановлені державою пільги з оплати ЖКП послуг обійдуться бюджету Харкова у 300 млн грн. Заборгованість минулих років за спожиті пільгові комунальні послуги навантажить видаткову частину бюджету міста ще на 200 мільйонів.

Компенсація компаніям-перевізникам безкоштовного проїзду пільгових категорій громадян потягне на 476,3 млн грн.

Розрахункові видатки на перекинуту з державного бюджету оплату комунальних послуг та енергоносіїв закладів охорони здоров'я, що належать до комунальної власності, складуть 150 млн грн. Ще у 750 додаткових млн грн обійдеться місту Харкову утримання закладів освіти.

Загалом йдеться про 1,88 млрд грн додаткових витрат, перекинутих урядом з центрального бюджету на харків'ян. На одного мешканця це становить близько 1300 грн. Отже, сім'я з двома дітьми втратить додаткових 5,2 тисяч гривень.

ДНІПРО. На утримання закладів охорони здоров'я знадобиться додаткових 131,6 млн грн, ще 59,3 млн грн знадобиться на утримання закладів освіти.

Видатки по наданих населенню пільгах на оплату послуг ЖКГ обійдуться 305,4 млн грн, очікувана заборгованість по цих статтях – близько 100 млн грн. Компенсація перевізникам за проїзд пільгових категорій громадян коштуватиме Дніпру 128,3 млн грн.

ЗАПОРІЖЖЯ. 170 млн грн обійдеться Запоріжжю недофінансування освітньої субвенції, 265 мільйонів – покриття дефіциту медичної субвенції з місцевого бюджету.

186,3 млн грн зтягне покриття компенсації перевізникам пільгового проїзду для окремих категорій громадян. 166,9 млн грн треба буде витратити на утримання професійно-технічних навчальних закладів. Надання пільг на оплату енергоносіїв та ЖКП, враховуючі заборгованість 2017 року – 210 млн грн.

ЛЬВІВ. 118,9 млн грн заплатить із міського бюджету Львів за недоотримання освітньої субвенції, і ще 239,5 мільйонів – за недоотримання медичної. 140 млн грн – видатки на оплату пільг за послуги ЖКГ.

МИКОЛАЇВ. 102 млн грн обійдеться Миколаєву фінансування пільг населенню на

оплату послуг ЖКГ. 93,9 млн грн додатково потрібно на фінансування нестачі освітньої субвенції, 84,3 мільйони – на фінансування медичної. 131,6 млн грн місто має знайти на фінансування професійно-технічної освіти. 82,2 млн грн коштуватиме покриття пільгового проїзду громадян та інших передбачених пільг.

ЖИТОМИР. Видатки на професійно-технічну освіту – 111,8 млн грн, на недостатність по заробітній платі медичним працівникам – 101,8 млн грн. Оплата пільг за ЖКП коштуватиме місту 98,2 млн грн.

ОДЕСА. У рамках медичної субвенції Одесі не буде додано необхідні 184 млн грн, на утримання 11 центрів первинної медичної допомоги не виділено 137 млн грн на утримання та 120 млн грн на виплату заробітної плати працівникам.

На сплату постачальникам пільг за ЖКП вже сьогодні у міському бюджеті не вистачає 44,7 млн грн, при тому, що загальна заборгованість становить 96 млн грн. Що стосується Одеської області, то, наприклад, Чорноморську не вистачає 90 млн грн на покриття нестачі освітньої та медичної субвенції.

БІЛА ЦЕРКВА. Надання пільг на оплату за ЖКП коштуватиме Білій Церкві 90 млн грн. На компенсацію перевізникам пільгового проїзду містян на місцевий бюджет скинули додаткові витрати у розмірі 21 млн грн. Ще 242,7 млн грн становить нестача освітньої субвенції.

Про яку децентралізацію може йти за таких фінансових показників на місцях? Урізані бюджети розвитку та перекладання на місцеві бюджети старих боргів – от майбутнє міст та громад на третьому році фінансової децентралізації.

Невже нас схиляють до вибору між двома можливостями: або міста-банкрути, як Детройт, або місцева влада, повністю лояльна та підконтрольна уряду та Адміністрації президента?

Що робити

Відповідні поправки до проекту закону про бюджет на 2018 рік, які виправлять ситуацію і не дадуть уряду залізти в кишені місцевих громад, депутатами подані. Тепер справа за бюджетним комітетом та парламентом.

Тому Асоціація міст минулого тижня почала бити на сполох. Зберегти людські гроші ми можемо тільки спільно з громадами, за їх підтримки і сприяння.

Вважаємо, що громади заслуговують на довіру центральної влади і на право

розпоряджатись власними коштами, незалежно від розміру громади, географічного розташування та політичної приналежності (*Економічна правда* (<http://www.epravda.com.ua/columns/2017/10/20/630274/>). – 2017. – 20.10).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Президент України П. Порошенко запропонував прискорити підготовку законопроекту про Антикорупційний суд, щоб він був прийнятий вже в цьому році.

"Тепер я наполягаю і заявляю, щоб за участю представників усіх фракцій негайно почали роботу по розробці нового проекту (про Антикорупційний суд), де будуть враховані всі пропозиції Венеціанської комісії", – сказав він під час відвідування 10-го мобільного прикордонного загону Державної прикордонної служби України в Бортничих (Київ).

Порошенко підкреслив, що готовий делегувати в цю робочу групу свого представника, "щоб протягом одного, двох, трьох тижнів комісія могла б представити узгоджений законопроект".

Президент висловив сподівання, що до кінця 2017 року Верховна Рада прийме закон про Антикорупційне суді, і він його підпише (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/POLITICS/poroshenko-roobicyav-antikorupciyniy-sud-dokincyua-roku-257582_.html). – 2017. – 20.10).

Спікер Верховної Ради А. Парубій заявив, що Венеційська комісія закликала відкликати законопроекти, які передбачають створення Антикорупційного суду.

Про це він заявив на погоджувальній раді Парламенту.

За його словами, законопроекти, які передбачають створення антикорупційного суду, були відправлені на Венеційську комісію для експертної оцінки.

"Ми вже отримали результат цієї експертної оцінки і вона передбачає відкликання депутатами зазначених законопроектів. Також вона передбачає, що президент має внести на

розгляд свій варіант проекту закону", – сказав Парубій.

Він зазначив, коли відповідний президентський документ буде зареєстрований, Верховна Рада розгляне його.

Як відомо, Захід і антикорупціонери вимагають від української влади створити Антикорупційний суд, а президент та його оточення висловлювалися за формування іншого антикорупційного органу. Порошенко говорив, що антикорупційна палата може з'явитися вже в жовтні (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/10/17/7158566/>). – 2017. – 17.10).

Народні депутати відкликали свій законопроект про створення в Україні антикорупційного суду, щоб аналогічний документ зміг подати до Верховної Ради президент П. Порошенко. Про це зі сцени під парламентом заявив нардеп від "Самопоміч" Є. Соболєв.

При цьому він закликав голову держави внести свій законопроект якомога швидше.

Це обурило мітингувальників, і вони почали скандувати "Негайно!"

Депутат погодився з людьми і зробив свою вимогу жорсткішою. Він заявив, що вимагає від Порошенка внести відповідний законопроект негайно.

Ініціаторами законопроекту №6011, про який говорив Соболєв, крім нього самого, є депутати від БПП М. Найєм, С. Заліщук і С. Лещенко, а також І. Крулько з "Батьківщини" та заступниця голови Ради О. Сироїд від "Самопоміч" (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/10/19/7158987/>). – 2017. – 19.10).

Україна потребує створення спеціального антикорупційного суду, адже це єдиний шанс для держави сформувати судову систему, незалежну від владної верхівки.

Антикорупційний суд також важливий для завершення формування нової антикорупційної екосистеми, що складається з Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) і Спеціальної антикорупційної прокуратури (САП), пише Олена Трегуб для Atlantic Council.

Статут спеціалізованого вищого антикорупційного суду відображено в законі "Про судоустрій і статус суддів", який був представлений президенту і схвалений у 2016 році. Його створення є частиною обіцянок, які Україна дала Міжнародному валютному фонду, нагадує автор публікації.

Донедавна Порошенко був рішуче налаштований проти створення такого суду. У вересні на конференції під назвою "Ялтинська європейська стратегія" (Yalta European Strategy) у Києві він виступив проти створення окремого інституту, оскільки, за його словами, лише країни третього світу мають подібні антикорупційні суди, йдеться у статті. Проте, вже 4 жовтня Президент України заявив про свою підтримку щодо створення антикорупційного суду, а також пообіцяв, що найближчим часом він подасть відповідний законопроект з позначкою "терміново" для формування такого суду, йдеться у статті.

Однак, у Трегуб викликає тривогу те, що Порошенко запропонував створити багатопартійну парламентську робочу групу для розробки цього законопроекту, адже "в Україні робоча група – це місце, куди направляються законопроекти для того, щоб там і померти", констатує журналістка.

В Україні багато противників створення антикорупційного суду, які аргументують це тим, що "нам не потрібен окремий суд; нам потрібна палата або палати", "антикорупційний суд вимагає зміни Конституції", або ж "процедура вибору суддів буде несправедливою".

"Всі ці зауваження не підкріплені фактами, тому вони просто не витримують критики. (...) Західні друзі України повинні наполягати на прийнятті цього закону вже зараз, до того ж

вони повинні припинити нескінченні дебати з приводу формулювання статуту цього суду", – закликає Трегуб (*24tv. (http://24tv.ua/ukrayina_tag1119?utm_source=seocopy). – 2017. – 18.10*).

Верховна Рада України підтримала за основу законопроект №7163 «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій і Луганській областях». Документ підтримали 233 нардепа.

Згідно з пояснювальною запискою, даним законопроектом визначається правовий режим територій окремих районів Донецької та Луганської областей, на яких не діють органи влади України, як тимчасово окупованих територій, особливості захисту прав і свобод громадян України, які там проживають.

Положення законопроекту дають змогу підвищити ефективність реалізації заходів забезпечення національної безпеки і оборони на територіях Донецької та Луганської областей. Також буде створено необхідні передумови для забезпечення державного суверенітету України над територіями в Донецькій та Луганській областях у межах міжнародно визнаного кордону України. Проект Закону також визначає порядок керівництва заходами із забезпечення національної безпеки і оборони на територіях Донецької та Луганської областей.

Зі слів голови ВР Андрій Парубія, з цього законопроекту було вилучено частину 1 статті 7, де йде посилання на мінські угоди (*Главком (<http://glavcom.ua/news/rada-shvalila-upershomu-chitanni-zakon-pro-reintegraciyudonbasu-442162.html>). – 2017. – 6.10*).

Очевидно, що зміна позиції АП пов'язана з останнім висновком Венеційської комісії щодо двох законопроектів про антикорупційний суд. Про це в коментарі «Слову і Ділу» розповів заступник голови правління Центру політико-правових реформ Р. Куйбіда, оцінюючи інформацію про те, що БПП має намір внести новий законопроект щодо створення антикорупційного суду.

«Було два законопроекти. Перший – групи народних депутатів про створення Вищого

антикорупційного суду та відповідної палати в новому Верховному суді, а другий – авторства нардепа від БПП Сергія Алексєєва про створення палати в усіх судах. Венеційська комісія підтримала створення окремого антикорупційного суду та вщент розкритикувала ідею щодо створення палат», – нагадав Куйбіда.

На його переконання, зміна риторики Порошенка пов'язана саме з цим. Ба більше, наголосив він, Венеційська комісія рекомендувала саме президенту внести законопроект, який би втілював рекомендації та зауваження комісії.

«Очевидно, що такий законопроект має бути внесений. Венеційська комісія гадає, що саме президент є тою консолідуючою силою, яка може об'єднати парламент для ухвалення законопроекту», – додав він.

Експерт підкреслив, що це радше політична рекомендація, яка не має юридичного підґрунтя.

«Законопроект, який внесли нардепи, так само можуть розглядати в парламенті, доопрацювати, винести на друге читання», – уточнив фахівець.

За його словами, в будь-якому разі для того, щоб запустити антикорупційний суд, необхідно ухвалити новий закон, який би стосувався і статусу суддів цього суду, і самого органу.

«Тому надалі дуже важливо дивитися на змістовне наповнення законопроекту. Не виключено, й у цьому є небезпека, що президент захоче зберегти наявну модель добору суддів, яка може мати маніпулятивний характер. Також не виключено, що президент може поставити головним завданням перед виконавцями створення суду, який можна контролювати. В цьому найбільша загроза», – резюмував Роман Куйбіда.

Нагадаємо, на вересневому форумі YES президент Петро Порошенко заявив, що створення антикорупційного суду може зайняти два роки, а він не має часу чекати. Зараз глава держави зазначає, що країна потребує окремої суддівської антикорупційної вертикалі в складі антикорупційного суду (*ЦППР (<http://pravo.org.ua/ua/news/20872346-antikoruptionsiyi-sud-scho-zmusilo-poroshenka-zminiti-dumku-ta-v-chomu-podalsha-zagroza>). – 2017. – 11.10).*

Судебну реформу провести труднее, потому что есть проблема с тем, где взять новых судей. Об этом во время круглого стола во Львове сегодня, 23 октября, заявила директор Фонда «Демократические инициативы» имени Илько Кучерива Ирина Бекешкина, передает корреспондент ИА ZIK.

По ее словам, наиболее тяжелой является судебная реформа. «С реформой патрульной проще: одних уволить, других набрать – это просто. А что делать с судьями? Сейчас у нас в судебной системе не хватает 2 тысячи судей. И есть районы, где вообще судопроизводство не осуществляется, потому что нет ни одного судьи», – отметила Бекешкина.

Она напомнила, что многие судьи ушли со своих постов добровольно, когда стало очевидно, что им надо заполнять декларации об имущественном состоянии.

«Мы немного общались с Советом судей, и они говорят, в год могут подготовить 300-400 судей из людей, имеющих юридическое образование. Если очень напрячься – то 700. То есть это, конечно, очень большая проблема, где взять новых судей и как. Думаю, она будет решаться. Но я согласна, что наиболее «знаковых» судей не надо оставлять, даже если их очень не хватает», – заявила Бекешкина.

Руководитель отдела адвокации Реанимационного пакета реформ Вадим Миський добавил, что сейчас объявили набор судей в первые инстанции, но этот набор происходит по упрощенной процедуре среди помощников судей, то есть среди тех, кто уже поварился определенное время в этой системе.

«Наверное, лучше тренировать новых людей вне пределов системы, как это было с полицией... Но очевидно, что чем быстрее сменится основная масса судей, тем лучше. Провал конкурса до Верховного суда, который был, показал, что нынешние органы судейского самоуправления, которые осуществляли этот отбор, противодействуют этому процессу», – отметил эксперт.

Напомним, в течение последнего года 25% граждан Украины лично (или их близкие родственники или знакомые) давали взятки. При чем большинство людей делали это

в медицинских учреждениях. Об этом свидетельствуют результаты социологического опроса в отношении бытовой коррупции в Украине, директор Фонда «Демократические инициативы» имени Илька Кучерива Ирина Бекешкина обнародовала 23 октября во время круглого стола во Львове (*ZIK* (http://zik.ua/ru/news/2017/10/23/bekeshkina_sudebnaya_reforma_samaya_tyazhelaya_est_problema_gde_vzyat_novih_1191363)). – 2017. – 23.10).

Судебная реформа нужна, и хорошо, что определенные сдвиги таки состоятся. Но есть два фундаментальных вопроса, которые могут нивелировать все потуги.

Об этом на своей странице в Facebook написала юрист, эксперт-криминолог Анна Маляр, передает «Слово и Дело».

«Во-первых, важный аспект заключается в том, что на должности судей теперь назначает президент. Представления со списком судей ему подает Высший совет правосудия, но только президент решает, подписать или не подписать его», – акцентировала эксперт.

«Первые результаты этой части реформы уже очевидны. В АП давно уже лежит список судей, рекомендованных Высшим советом правосудия. Но президент его не подписывает, несмотря на то, что в некоторых населенных пунктах вообще нет судей и некому слушать дела», – отметила она.

На ее взгляд, в этом можно было бы найти какой-то позитив, если бы президент публично взял на себя ответственность за единоличное, по сути, назначение судей.

«И при этом обязался бы до конца своей каденции публично отчитаться за судебную реформу, которая состоялась или провалилась», – добавила Маляр.

По ее словам, второй важный момент, не учтенный очередной судебной реформой, – это положение пострадавшего.

«Есть подозрения, что не случайно все вехи изменений в уголовное процессуальное законодательство улучшали положение в деле то правоохранительных органов, то правонарушителей. И никогда в нашей стране не определяли приоритетом права потерпевшего.

Но главной задачей уголовного процесса должно стать не наказание правонарушителя, а восстановление нарушенных прав жертвы преступления и возмещение причиненного вреда», – пояснила юрист.

Специалист уточнила, что данный вопрос остался за пределами реформы (*Слово і Діло* (<https://ru.slovoidilo.ua/2017/10/06/mnenie/obshhestvo/sudebnaya-reforma-detali-niveliruyushhie-izmeneniya-sisteme-sudoproizvodstva>)). – 2017. – 6.10).

В эфире полтавского телеканала «Місто» лидер партии «ОСНОВА», дипломат А. Николаенко рассказал, почему Украине нужна новая Конституция.

«Наша партия не случайно называется ОСНОВА. Государство Украина нужно заново строить, начиная с основания, а основой любого государства является общественный договор, Конституция. Поэтому если бы наша государственная власть сегодняшняя, Петр Алексеевич Порошенко и другие властные мужи, были готовы начать с того, чтобы создать новый основной закон, действительно народный, а не постсоветский, который нам достался в наследство и был депутатами ночью в 1996 году проголосован, а затем постоянно менялся Конституционным судом, часто одним и тем же составом в противоположные направления в угоду тому или иному президенту, тогда я мог бы помогать этой власти», – говорит Николаенко.

Одним из главных противоречий действующей Конституции, по мнению лидера партии «ОСНОВА», является различие между тезисом о парламентско-президентской республике, который записан в основном законе, и реальным распределением власти в стране.

«Выйди на улицу, спроси, кто у нас главный, скажут, что президент. А его функционал вообще в Конституции не прописан. У нас есть исполнительная, законодательная и судебная ветви власти, а есть человек, который пытается узурпировать все эти три ветви», – отмечает политик.

Но несовершенство существующей Конституции, по мнению Андрея Николаенко,

не тільки в неправильному розподіленні влади, але і в самому відношенні до людини.

«Конституція нормального демократического розвинутого державства, наприклад, США або Франції, починається так: ми, народ США, домовилися про те, що ми будемо жити так і так. А Конституція державства Україна, яка вийшла сьогодні з Радянського Союзу, але залишилася однією ногою там, починається так: ми, Верховна Рада України від імені народу України... А давайте подивимося, який рівень довіри до Верховної Ради як інституту, менше 3 %, – підкреслює лідер партії. -Уважаємі, організація, яка має менше 3% народного довіри, не має морального права, я вже не говорю про юридическому, що-либ робити від імені всього народу».

Поэтому своей задачей команда партии «ОСНОВА» видит смену ненародной конституции, в которой заложена возможность узурпации власти. Новая Конституция должна четко определить полномочия президента и регионов. Украине необходима «перезагрузка», считает лидер партии.

«И чем скорее, тем лучше будет и для Украины, и для тех, кто сегодня у власти. И тогда Украина начнет развиваться действительно по-новому, потому что сегодня мы застряли в этом постсоветском периоде, периоде трансформации, которая на самом деле является стагнацией», – подытожил политик (*Politeka* (<https://politeka.net/news/politics/509020-uzurpatsiya-vlasti-pochemu-ukraine-nuzhna-novaya-konstitutsiya/>). – 2017. – 28.09).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Красносільська А., юрист Центру протидії корупції

Антикорупційний суд: яких маніпуляцій чекати від президента

17 жовтня, президент України Петро Порошенко вкотре підтвердив, що буде зводити всі можливі бюрократичні перепони на шляху до незалежного антикорупційного суду.

Перший такий хід – створення міжфракційної робочої групи для підготовки проекту закону. І ця група роками напрацьовуватиме спільне бачення та узгоджуватиме свої "хотелки".

"Я чекаю від Верховної Ради, що вони напрацюють відповідний законопроект. Я залюбки прийму напрацювання парламенту і внесу законопроект, який можна дуже швидко розглянути", – сказав Порошенко.

Такі заяви президента почали звучати в день багатотисячної мирної акції "Велика політична реформа", однією з вимог якої є створення незалежного антикорупційного суду.

Ще раніше, 9 жовтня, Венеційська комісія (ВК) опублікувала жорсткий та прямолінійний текст рішення щодо створення в Україні антикорупційних судів.

Це загнало команду Порошенка в кут. Він був змушений підтримати появу незалежного судового органу для розгляду справ топ-корупціонерів і одночасно шукати шляхи, як максимально відстрочити запуск роботи антикорупційного суду.

Комісія недвозначно вказала, що найкращим варіантом для України є створення окремого незалежного антикорупційного суду та апеляційної інстанції, а також забезпечення вирішальної участі міжнародних донорів у доборі суддів.

І все це має врахувати президент у новому проекті закону і подати його в Раду як невідкладний.

"Венеційська комісія запрошує президента України подати його законопроект про антикорупційні суди – який має базуватися на представлених у цьому рішенні рекомендаціях – до Верховної Ради у терміновому порядку".

Робоча група – лише перша із серії маніпуляцій, які використовуватиме команда

Порошенка для того, щоб антикорупційний суд не загрожував "друзям президента".

Ця стаття – спроба проаналізувати, яких іще маніпуляцій варто чекати від президента і дружніх до нього авторів судової реформи з рекомендаціями Венеційської комісії.

* * *

Рекомендація Венеційської комісії №1: Президент має подати законопроект про антикорупційний суд якнайшвидше.

Маніпуляція №1: Президент уже виголосив свою стратегію затягування і перекладання відповідальності.

Порошенко звернувся із пропозицією до парламентських фракцій зробити спільну робочу групу і розробити законопроект, після чого він подасть його як першочерговий.

Цю пропозицію вже публічно підтримали: від імені БПП – представник президента у ВР Ірина Луценко, від "Народного фронту" – лідер фракції Максим Бурбак.

Проте відомо, що ключові рішення щодо судової реформи ухвалювали в Адміністрації президента. Тому розробка законопроекту в парламенті означає безкінечні дебати без участі міжнародних та вітчизняних експертів, громадськості та донорської спільноти.

Ніщо не заважає президенту, якщо він щирий у своєму намірі створити антикорупційний суд, подати протягом двох тижнів власний законопроект до парламенту і працювати над узгодженням позицій фракцій при підготовці проекту до другого читання. Тим паче, що Комісія рекомендує не писати новий проект, а взяти за основу проект закону №6011.

* * *

Рекомендація №2: "Венеційська комісія вважає, що наявні хороші аргументи для того, щоб розглянути створення антикорупційного суду як вищого спеціалізованого суду, дозволеного відповідно до Конституції України".

Комісія підкреслила, що спеціалізовані суди можуть створюватися для розгляду справ щодо корупції та організованої злочинності. Комісія також нагадала, що аналогічну позицію висловив Європейський суд з прав людини у справі Фруні проти Словаччини.

Маніпуляція №2: Адміністрація президента може наполягати на створенні місцевих або регіональних антикорупційних судів.

Про потребу в антикорупційних судових органах заледве не в кожному районному центрі згадував, зокрема, Юрій Луценко.

Проте створення місцевих чи регіональних антикорупційних судів прямо суперечить рекомендаціям Венеційської комісії.

Так, Комісія аналізувала законопроект Сергія Алексєєва з БПП №6529 про створення антикорупційних палат/спеціалізації на місцевому рівні і робила однозначний висновок, що "обґрунтування такої далекосяжної міри лишається незрозумілим".

Комісія підкреслила, що "підхід законопроекту №6529 суперечить міжнародним зобов'язанням України створити спеціалізований антикорупційний суд, а також початковій ідеї дати відповідь неефективному розгляду справ, розслідуваних НАБУ та САП".

Крім того, створення регіональних антикорупційних судових органів також відтягне на роки початок роботи незалежних антикорупційних судів. Адже для Вищого антикорупційного суду та для апеляційної інстанції на першому етапі потрібно буде лише близько 70 суддів, яких можна обрати за шість місяців.

Натомість для регіональних антикорупційних судів чи палат першої інстанції знадобиться вдвічі більше суддів. Для кожного місцевого суду – щонайменше шість суддів (враховуючи слідчих), тож лише для 27 окружних судів знадобиться 162 судді.

* * *

Рекомендація №3: Створити незалежну апеляційну інстанцію.

"Відповідно до пояснень, наданих доповідачам (Комісії – ред.) Міністерством юстиції, на момент включення Вищого антикорупційного суду в закон про судоустрій та статус суддів, передбачалося, що система має включати Вищий антикорупційний суд як суд першої інстанції та Верховний суд як апеляційну інстанцію.

Комісія визнає логіку такого підходу, зокрема гарантувати розгляд справ високопосадової

корупції спеціалізованими, незалежними та добре захищеними суддями як у першій, так і в другій інстанції".

"Ключові складові законопроекту №6011 має бути збережено, зокрема створення незалежних Вищого антикорупційного суду та апеляційної інстанції, судді яких повинні мати бездоганну репутацію та бути відібрані на конкурсних засадах у прозорий спосіб".

Маніпуляція №3: Оскільки відмовитися від створення незалежного антикорупційного суду першої інстанції не вдається, Адміністрація президента може спробувати встановити контроль над антикорупційним судочинством в інший спосіб.

А саме – уникнути проведення в апеляційну інстанцію нового конкурсу за участі міжнародних донорів.

Натомість АП пропонуватиме сформувати антикорупційну апеляційну палату з уже обраних до Верховного суду суддів – із досвідом політичних переслідувань на догоду влади та проблемними статками, які слугуватимуть "гачками" для тиску.

Утім, з рішення Венеційської комісії очевидно, що вона рекомендує запроваджувати додаткові елементи у добір антикорупційних суддів як першої, так і другої інстанції.

Формування апеляційної інстанції з суддів, дібраних усупереч рекомендаціям Комісії щодо залучення міжнародників, буде розцінено як грубе нехтування рішенням цього органу.

* * *

Рекомендація №4: Надати міжнародним донорам вирішальну роль у доборі антикорупційних суддів.

"Тимчасово міжнародним організаціям та донорам, які надають Україні допомогу для антикорупційних програм, має бути надано вирішальну роль в органі, який здійснюватиме добір антикорупційних суддів".

"Залучення міжнародної спільноти (до добору антикорупційних суддів – ред.) видається виправданим з огляду на специфічну ситуацію в Україні".

Для цього Комісія запропонувала Україні два варіанти.

Перший – створити спеціальний орган для добору антикорупційних суддів, частину членів

якого номінуватиме Вища кваліфікаційна комісія суддів, а другу частину – міжнародні донори.

Другий – тимчасово включити експертів, рекомендованих міжнародними донорами, як позаштатних членів до ВККС, і надати їм вирішальну роль у доборі антикорупційних суддів.

Показово, що Комісія не запропонувала Україні варіант добору антикорупційних суддів без залучення міжнародних партнерів.

Маніпуляція №4: Адміністрація президента спробує обмежити або нівелювати роль міжнародних донорів у доборі антикорупційних суддів.

Саме це питання буде ключовим каменем спотикання. "Українці спроможні сформувавши антикорупційний суд", – сказав президент, обіцяючи створення антикорупційного суду. Цим Порошенко недвозначно вказав, що участь у цьому міжнародників він не вітає.

АП може запропонувати передбачити для міжнародників виключно дорадчу, консультативну роль, посилаючись на необхідність захисту суверенітету України.

Консультативні рішення міжнародників буде подолано Кваліфікаційною комісією суддів так само, як знехтували 60-ма відсотками негативних висновків Громадської ради доброчесності під час конкурсу до нового Верховного суду.

За такого підходу номінанти міжнародних донорів лише легітимізуватимуть добір антикорупційних суддів, не маючи на цей процес реального впливу. Звісно, багато донорів просто відмовиться від участі в такому фарсі, що також гратиме на руку АП.

Утім, Венеційська комісія чітко визначила, що номінанти міжнародних донорів мають бути безпосередньо залучені до органу, який ухвалюватиме рішення щодо добору антикорупційних суддів, а не давати рекомендації такому органу.

Крім того, АП може вигадати безліч процедурних способів заблокувати призначення номінантів-міжнародників до комісії з добору антикорупційних суддів. Серед таких способів – виписати для міжнародників нереальні

зобов'язання щодо відбору їх номінантів у нереалістичні строки, надати Кваліфікаційній комісії суддів або навіть СБУ право перевіряти номінантів-міжнародників і відмовляти у їх призначенні без жодних пояснень.

Варто зазначити, що Венеційська комісія справді рекомендувала Україні детальніше виписати прозору конкурсну процедуру номінування міжнародними донорами експертів для добору антикорупційних суддів. Утім, якщо такі процедури унеможливлять призначення номінантів-міжнародників у комісію із добору антикорупційних суддів – це буде грубим порушенням рекомендацій Комісії щодо композиції органу, який добиратиме антикорупційних суддів.

* * *

Рекомендація №5: Юрисдикція антикорупційного суду має обмежитися справами топ-корупції.

"Юрисдикція Вищого антикорупційного суду та апеляційної інстанції має відповідати юрисдикції Національного антикорупційного

бюро (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП)".

Маніпуляція №5: Натомість АП може запропонувати доручити антикорупційному суду розгляд усіх корупційних справ – від хабаря у 3 тисячі гривень до розкрадання бюджетних коштів на мільярди.

За офіційною статистикою Верховного суду, тільки у першому півріччі 2017 року суди України отримали 4444 справи про корупційні адміністративні правопорушення та корупційні злочини. З них справ щодо топ-корупції – близько 25.

За таких умов антикорупційний суд із широкою підсудністю не зможе сфокусуватися на розгляді тих резонансних справ, блокування яких у наявних судах і зумовило потребу у створенні антикорупційного суду. Венеційська комісія у своєму рішенні спеціально підкреслила цей ризик та необхідність його уникнення (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/articles/2017/10/17/7158685/>). – 2017. – 17.10).

Уманец А., експерт по коммуникации и работе с информационным пространством

Как судьи могут восстановить репутацию своей профессии

Тотальное уничтожение авторитета и репутации всей судейской профессии стало локомотивом нынешнего варианта судебной реформы.

Многие политики, чиновники, общественные активисты, журналисты, члены разных реформаторских команд озвучивали обществу мнение, что в наших судах – "100% коррумпированных судей". И поэтому их нужно нещадно реформировать – вплоть до полного обновления судейского сообщества.

Особенно интенсивно эти разговоры продолжались осенью-зимой 2015-2016 годов, когда чуть ли не каждый день через информационные ленты проходили заявления о тотальной коррумпированности судей. На выходе имеем соответствующее общественное мнение о судейской профессии, которое не утратило актуальности и по сей день.

В то же время мнения судей по этому поводу практически не было слышно. Вообще создавалось впечатление, что судьям либо нечего сказать, либо они со всем этим согласны.

А в действительности судьи просто находятся на такой дистанции от общества, что большинство украинцев их не то что не слышат – даже не наблюдают как людей и профессионалов. А когда одни люди перестают наблюдать других людей как людей, то из последних элементарно можно сделать нелюдей – альтернативной информации-то нет!

Какова сейчас реальная ситуация в судах, вряд ли кто-то может достоверно сказать. Я – профессиональный судебный журналист, написавший по этим темам сотни статей. И я могу лишь констатировать, что у нас не "100% коррумпированных судей", но при этом и

не "0% коррумпированных судей". А что на самом деле – сегодня это даже для меня полная загадка.

Это означает, что у нас сейчас огромный дефицит информации о судебном мире. И что в нынешних условиях мы не способны дать ему и его представителям справедливую и непредвзятую оценку. Из-за этого наши выводы, в основном, тотально негативные.

Нынешний вариант судебной реформы на полном ходу налетает на те же грабли, с которых он стартовал в 2015 году. Тотальное общественное недоверие к судейской профессии теперь естественным образом распространяется и на итоги этой реформы.

Единственным ощутимым результатом судебной реформы можно сегодня считать завершение конкурса на судейские должности в новом Верховном суде (ВС). Конкурс длился почти год, а судьи до сих пор ещё не назначены президентом Петром Порошенко.

Но, не проработав на своих должностях ни одного дня, будущие судьи ВС уже получили огромную порцию недоверия со стороны общественных активистов, журналистов и других медийно активных людей. Не последнюю роль тут сыграла уже въевшаяся в наше общество мысль, что в судейской среде ничего хорошего априори происходить не может.

А те же общественные активисты являются сегодня чуть ли не самым главным источником информации для общества о положении дел в судебном мире. И посему их преимущественно негативные оценки о судьях фактически формируют реальное общественное мнение по этим вопросам.

Особенно в условиях, когда судебная журналистика в Украине фактически не состоялась за годы независимости. А потому журналисты никак не могут дать альтернативные и более сбалансированные данные о судейском сообществе.

Никакой хорошей и добросовестной работой исправить общественное восприятие не получится. Точно так же бессильны тут налоговые и прочие декларации, другие бюрократические документы, а также результаты и характер прежней деятельности.

Более точные и справедливые оценки могут появиться только благодаря альтернативным информационным потокам о реальном положении дел в судебном мире. Чтобы люди могли видеть судейское сообщество не только глазами общественных активистов, но и под другими углами зрения.

И в первую очередь – под углом зрения самих судей.

Благодаря современным информационно-коммуникационным и медийным технологиям судьи способны своими силами создавать и распространять собственный информационный продукт. Причём делать это эффективно и в достаточно серьёзных масштабах.

Вопрос только в готовности самого судейского корпуса выходить в публичную плоскость, на прямой и многосторонний диалог с общественностью, а также на прямую работу с информационным пространством. В первую очередь – с позиции максимально достоверного и справедливого освещения своей работы и ситуации в своей сфере.

Пока что такой готовности практически нет – подавляющее большинство судей убеждено, что судья коммуницирует с общественностью только посредством своих судебных решений. А медийность, открытость, диалог с общественностью, свой собственный информационный продукт – это всё разговоры от лукавого.

Но другого пути для возрождения авторитета и репутации судейской профессии сегодня не существует. А без этого у данной профессии просто нет будущего (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/10/20/7159060/>). – 2017. – 20.10).

Кириченко Ю., Бондаренко Б. – експерти Центру політико-правових реформ

В чужому глазу бачить зразу, а в своєму – ні разу. Або процес референдуму Каталонії очима українців

Останній тиждень вересня як і в соціальних мережах, так і в off-line спільноті, прогнозовано ознаменувався різкою появою експертів по різноманітним сферам суспільного життя Каталонії та Іспанії. Відмінність каталонської від іспанської, особливості народності Каталонії, кількість бюджетних надходжень від цієї автономії до загальнонаціонального бюджету та інші різнопланові питання життя Королівства Іспанія стали ледь не найважливішою проблемою українських «експертів».

Цей феномен не є новим, дивним для України, адже говорити ми любимо, а говорити про чужі питання – тим паче, адже ні відповідальності, ні жодних наслідків немає. Але щире здивування викликав перехід цього жвавого обговорення на особливості процесу каталонського референдуму 1 жовтня, а саме на його відповідність міжнародним стандартам.

Предметом обговорення стали і джерела фінансування референдумного процесу, і кількість урн для голосування, і можливість голосування на будь-якій виборчій ділянці та багато інших аспектів. Особливе захоплення викликало обговорення органу адміністрування референдумного процесу та ступінь його незалежності. Здавалося б, що країна, громадяни якої настільки добре обізнані в питаннях референдумів просто не може мати проблем з профільним законодавством на теренах своєї Батьківщини.

Але, о диво! В Україні вже 5 років є чинним Закон України «Про всеукраїнський референдум», який є неконституційним та не відповідає міжнародним стандартам.

І, на жаль, в межах серйозних диспутів щодо референдуму в Каталонії, не було піднято питання промосковського Закону України «Про всеукраїнський референдум», який підкладає міну під усією українською державою.

Ще 6 листопада 2012 року з порушенням конституційної процедури (що є безумовною

підставою для скасування закону Конституційним Судом) було ухвалено ганебний Закон України "Про всеукраїнський референдум". Ще 26 лютого 2014 року Київський апеляційний адміністративний суд визнав протиправними дії спікера Мартинюка під час розгляду проекту Закону України "Про всеукраїнський референдум". А народні депутати продемонстрували абсолютне нехтування Регламентом Верховної Ради України та міжнародними стандартами щодо організації та проведення референдумів.

Закон побудований таким чином, що власне народ не має змоги ініціювати всеукраїнський референдум, але влада (в першу чергу, Президент), задля легітимізації власних рішень, може за псевдо-народною ініціативою провести всеукраїнський референдум. І на такому референдумі можливо змінити Конституцію в неконституційний спосіб та ухвалити будь-який закон в обхід парламенту. Не встановлена мінімальна явка громадян, яка є необхідною щоб вважати, що референдум відбувся та відсутні будь-які гарантії незалежності комісії з референдуму від зовнішнього впливу.

Ці та багато інших проблем Закону грубо порушують міжнародні стандарти, що було зазначено у Висновку Венеційської Комісії. Неконституційність положень Закону України «Про всеукраїнський референдум» та процедури його ухвалення стали підставою для подання 57 народних депутатів до Конституційного Суду ще 1 грудня 2014 року. І з того часу, Конституційний Суд не може розглянути цю справу.

Тож вже 5 років, в Україні порушені міжнародні стандарти щодо проведення референдуму, парламент вже 2 роки не може розглянути законопроект № 2145а, який має виправити цю ганьбу, а Конституційний Суд майже 3 роки не може визнати Закон неконституційним. І це чомусь не турбує широкі кола громадськості.

Зважаючи на все вищеописане, наявність такого закону в українському правовому полі є набагато більшою проблемою та причиною занепокоєння для українців ніж внутрішні питання Іспанії. Тож, у чужому глазу бачить

зразу, а в своїм – ні разу (*ЦППП (<http://pravo.org.ua/ua/news/20872348-v-chugeomu-glazu-bachit-zrazu,-a-v-svoemu---ni-razu.-abo-protses-referendumu-kataloniyi-ochima-ukrayintsiv>). – 2017. – 11.10).*

Глущенко С., д. ю. н., директор департаменту ВССУ

Концепт утворення Верховного Суду: окремі аспекти роботи апарату

Важливо перед «стартом» професійно та комплексно підійти до проектування майбутньої роботи нового ВС.

Організація будь-якого процесу або діяльності розпочинається з підготовки. Від її успішності залежить швидке отримання бажаного результату з мінімальним простоем наявної та новоутвореної інфраструктури.

У питанні ідеального запуску Верховного Суду з метою задоволення суспільних очікувань від сучасної трансформації правосуддя важливо професійно та комплексно підійти до проектування майбутньої роботи суду, адже від цього залежить, наскільки найвищий суд держави буде легким у забезпеченні, управлінні, обслуговуванні, а також наскільки легко піддаватиметься модернізації у подальшому та, найголовніше, забезпечуватиме право особи на справедливий суд.

«КОНКУРС VS ПЕРЕВЕДЕННЯ»:

аналіз законодавства в умовах реальності

Процес інтеграції має розпочинатися з підготовчо-кадрового етапу. Цей етап організаційної інсталяції передбачає обов'язкову наявність відповідальних осіб, завданням яких є вирішення пріоритетних питань утворення суду. Це, зокрема, організація та вчинення визначених законом юридичних дій, формування переліку початкових заходів із визначенням необхідних для них ресурсів, формування графіка їх реалізації, підготовка поточної та проектної документації, вирішення низки інших суміжних питань, які стосуються організаційного забезпечення роботи новоутворюваного суду. Лише після цього, на

мою думку, можна забезпечити спочатку так зване тестове (початкове), а потім промислове впровадження функціоналу суду та апарату, що дасть змогу належно виписати і у подальшому реалізувати «сценарій» роботи Верховного Суду у процесуальному та позапроцесуальному вимірах.

Законом диференційовано організаційну природу суду та визначено, що організаційно він складається із суддівського корпусу та апарату. Серед різноманіття думок щодо моделі утворення Верховного Суду та його апарату особисто мені імponує та, яка дозволить новообраним суддям зосереджувати максимальну увагу виключно на відправленні правосуддя, результатом чого має стати формування міцного фундаменту для єдності та сталості судової практики. Поряд із безпосереднім здійсненням правосуддя судді можуть реалізувати й інші повноваження, визначені законом, у т. ч. щодо обговорення питань внутрішньої діяльності суду та прийняття як індивідуальних (це стосується суддів, які займають адміністративні посади), так і колективних рішень (збори суддів), що підлягають виконанню. У свою чергу, апарат та його керівництво відповідальні за організаційне забезпечення діяльності суду.

У системі розподілу функцій і повноважень важливо, щоб кожен займався своєю справою і концентрував професійну увагу на здійсненні своїх повноважень у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України. Разом з тим, формування нових поглядів на роботу Верховного Суду вимагає інтеграції інтелектуальних

ресурсів суддівського корпусу і працівників апарату, яка має скеровувати в єдине русло ефективні і продуктивні рішення, необхідні для його розвитку. При цьому задекларована ефективність судочинства не повинна зникнути у пошуках «нової філософії» Верховного Суду, а має втілюватись у життя вже під час розгляду перших касаційних скарг і судових справ. Тому ідеальна організаційна модель нового Верховного Суду повинна вмещувати два основних елемента:

1) організація взаємодії суддівського корпусу та апарату суду;

2) розподіл повноважень і функцій у порядку, встановленому законом.

Було б легко взяти за основу організаційний і функціональний зразок будь-якого з вітчизняних чи міжнародних верховних (вищих) судів та впровадити його в Україні. Проте існуючі структури і штатні розклади судів такого самого рівня не можуть бути перенесені на змодельовану законом архітектуру Верховного Суду з огляду на його унікальність. Однак напрацьовані ефективні кейси судового адміністрування та власне потенціал людського ресурсу, який представлений працівниками апаратів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів, не повинні «лягти в архів», а мають бути інтегровані навколо реалізації ідеї утворення в Україні справедливого суду.

Безперечно, утворення нового суду неможливе без вирішення питань щодо формування його апарату, проте підходи до очищення судового корпусу та апарату суду не можуть бути уніфіковані, зважаючи на те, що посади судді та державного службовця апарату неможливо порівняти за значенням для держави і суспільства, обсягом відповідальності, правовими статусами загалом, що підтверджується різним нормативним регулюванням відповідних правовідносин (Конституція України, закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», трудове та антикорупційне законодавство тощо). При цьому курс на зміну концепції діяльності найвищого суду вимагає також вироблення нових стандартів роботи

апарату, основне завдання якого залишається незмінним – організаційне забезпечення діяльності суду, а от «підживлюючі» та «оздоровчі» механізми, безперечно, потребують інноваційного вдосконалення. В якості ілюстрації можна сказати, що й ліси оновлюються підсадженням молодняка, а не знищенням старих здорових дерев, що може спричинити катастрофічні наслідки для всієї екосистеми.

Реєстрація Верховного Суду як юридичної особи фокусує увагу на нагальній необхідності утворення та «запуску» його апарату. Механізм такої реєстрації, передбачений у ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», свідчить про те, що зміст цієї статті виходить за межі регламентації повноважень тимчасово виконуючого обов'язки (ТВО) керівника апарату, передбачаючи наступне здійснення цією особою обов'язків до призначення відповідного керівника апарату згідно з процедурами, визначеними законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Системний аналіз ст. 147 і 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» свідчить про наявність законодавчої прогалини, яка полягає у відсутності правового регулювання питання щодо організації роботи не діючого, а новоутвореного суду. Це унеможлиблює одночасну реалізацію вимог ч. 4 ст. 147 (повноваження ТВО та виконуючого обов'язки керівника апарату) та ч. 5 ст. 155 (конкурсний добір працівників апарату суду), оскільки у порядку ст. 147 до новоутвореного суду можна призначити лише одну посадову особу (ТВО керівника апарату), і відсутні структура та штатний розклад, що не дає можливості застосовувати законодавство про державну службу в частині проведення конкурсу на зайняття вакантних посад в апараті суду на початковому етапі його утворення.

Із набранням чинності Законом №6232 очікується нормативне вдосконалення ст. 155 Закону «Про судоустрій і статус суддів», що передбачає повноваження ТВО керівника апарату затверджувати тимчасове положення про апарат новоутвореного суду, а також,

за погодженням із головою ДСА України, тимчасові структуру та штатну чисельність апарату. У питаннях кадрового добору державних службовців передбачається альтернативний конкурсу спосіб формування апарату суду шляхом переведення державних службовців відповідно до законодавства про державну службу, що розуміється як необхідна законодавча можливість утворити новий суд.

Тому у процесі кадрового наповнення апарату Верховного Суду вважається доцільним і таким, що не суперечить чинному законодавству про державну службу та змінам, які очікуються після оприлюднення Закону №6232, виходити із особливостей забезпечення діяльності не діючого, а новоутвореного суду, що передбачає, зокрема:

1) переведення державних службовців для вжиття організаційних заходів, необхідних для утворення суду (ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), у кількості, що не перевищує 30% прогнозованої кількості працівників апарату Верховного Суду;

2) добір державних службовців на конкурсній основі (після початку роботи Верховного Суду).

Чому так важливі ці зміни? Відповідь досить проста: кадрове оформлення призначених суддів, нарахування їм з дня призначення на посаду суддівської винагороди, оперативне забезпечити необхідними умовами, організація документообігу та забезпечення підготовки первинних нормативно-правових актів, забезпечення проведення Пленуму Верховного Суду, організація та проведення конкурсів на заміщення вакантних посад у апараті Верховного Суду. Тобто у світлі чинного Закону «Про державну службу» розпочати роботу новоутвореного суду будь-якого рівня неможливо без застосування процедури переведення державних службовців відповідно до законодавства про державну службу, що забезпечить у подальшому проведення конкурсного добору працівників.

Крім того, варто враховувати спеціальну умову, яка пов'язується з утворенням Верховного Суду – ліквідацію державного органу. Положення ст. 22 Закону України «Про державну службу» допускають переведення

державного службовця на рівнозначну або нижчу (за його згодою) посаду в державному органі, якому передаються повноваження та функції такого органу, без обов'язкового проведення конкурсу.

Виникає питання щодо можливості співвіднесення посаду апаратах новоутвореного Верховного Суду із посадами в апаратах судів, які підлягають ліквідації. Законодавство про державну службу допускає прирівнення посад органу, який ліквідується, із посадами іншого органу, якому передаються повноваження та функції першого. Тобто застосування механізму переведення державних службовців можливе за умови передачі повноважень і функцій від одного органу до іншого. При цьому мова про правонаступництво у цій статті не йде, так само, як і про рівнозначність (однорівневість) державних органів – йдеться виключно про рівнозначність посад державних службовців, які продовжуватимуть виконання низки повноважень і завдань органу (або органів), що ліквідується.

Чи можна застосовувати це положення при формуванні апарату Верховного Суду? Логіку законодавства можна зрозуміти, проаналізувавши, наприклад, ч. 3 ст. 82 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо переведення судді на посаду судді до іншого суду того самого рівня. Ця норма передбачає можливість переведення судді виключно до суду з однаковим організаційним рівнем у структурі судового устрою. Натомість ст. 22 Закону «Про державну службу» для переведення державних службовців визначає обов'язкову наявність наступних умов: 1) рівнозначність посад, а не органів; 2) передача повноважень та функцій.

Якщо дослідити надані новоутвореному Верховному Суду повноваження та функції, можна дійти висновку, що він здійснюватиме касаційний перегляд судових рішень, що на сьогодні належить до повноважень вищих спеціалізованих судів як судів касаційної інстанції, а також інші повноваження і функції, які до початку роботи Верховного Суду здійснюються судами касаційної інстанції і Верховним Судом України як найвищим судовим органом держави. Таким чином,

основні повноваження та функції судів двох рівнів об'єдналися у рамках Верховного Суду, який фактично продовжуватиме їх реалізацію в якості найвищого суду. При цьому нові судові процедури та власне організація Верховного Суду, не змінюючи основу засадничих положень функціонування суду касаційної інстанції, доповнюють і підсилюють інституційні можливості судової влади, а не скасовують попередні, оскільки найголовнішим завданням найвищого суду залишається забезпечення єдності судової практики.

Тому внесення змін до ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо можливості переведення державних службовців у розрізі як ст. 21 Закону «Про державну службу» (прийняття на посади державної служби без проведення конкурсу забороняється, крім випадків, передбачених законом), так і ст. 22 цього Закону (переведення державного службовця на рівнозначну або нижчу (за його згодою) посаду в державному органі, якому передаються повноваження та функції органу, що ліквідується, допускається без обов'язкового проведення конкурсу) є необхідним і логічним законодавчим кроком з метою забезпечення організації роботи новоутвореного суду, а також сприятиме ефективній реалізації вимог ст. 147 і 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». При цьому доктрина «ідеального закону» передбачає обов'язок держави врегулювати внутрішні правовідносини з метою захисту основоположних прав та інтересів людини та держави, а концепція «людиноцентризму», яка на сьогодні активізувалась у світлі вироблення нових поглядів щодо роботи Верховного Суду, має панувати не лише у царині правосуддя, але й загалом у державі як найголовніше соціальне благо.

Однак варто наголосити, що формування апарату вже діючого Верховного Суду має здійснюватися виключно на конкурсній основі, оскільки корпус державної служби так само потребує оновлення та підживлення новими кадрами, як і вся система органів судової влади загалом.

Поряд із цим, необхідно враховувати особливий правовий статус помічників суддів,

яких новопризначені судді обиратимуть на власний розсуд, що автоматично забезпечуватиме оновлення найбільш наближеної до суддів і здійснення правосуддя кадрової складової. Однак ідея щодо включення помічників суддів до патронатної служби потребує перегляду, зважаючи на високу ймовірність виникнення корупційних ризиків, непоширення вимог антикорупційного законодавства, відсутність обмежень, заборон та інших особливостей, пов'язаних із їх безпосередньою участю у виконанні патроном (суддею) функцій держави. У цьому питанні вважається доцільним повернути посаду помічника судді до переліку посад державної служби, надавши суддям можливість обирати помічників на конкурсній основі, що відповідатиме концепту державної служби.

Організація електронної процесуальної логістики

На порядку денному «запуску» Верховного Суду стоїть також питання забезпечення максимальної автоматизації судових процедур з використанням сучасних інформаційних технологій. Не варто деталізувати, чому це важливо для розвитку інституційних можливостей судової влади, оскільки «електронний суд» сприяє заощадженню часу і грошей споживачів судових послуг, тому потребує належної організаційної, кадрової та фінансової уваги. Верховний Суд у цьому питанні має стати зразковим. Разом з тим, варто усвідомлювати реалії часу, оскільки повноцінного електронного документообігу на початковому етапі роботи Верховного Суду досягти буде вкрай важко, а скоріш за все, і неможливо з огляду на об'єктивні причини.

На сьогодні вітчизняна система правосуддя з точки зору ефективного та раціонального використання часових, людських та фінансових ресурсів не є ідеальною. Процесуальна логістика перенавантажена технологічними кроками у процесі опрацювання інформації. Ця проблема спричинена, перш за все, відсутністю єдиної автоматизованої системи між усіма судовими органами, які пов'язані між собою юрисдикційними зв'язками. Для ілюстрації

варто лише перерахувати автоматизовані системи, які нині функціонують у судах: АСДС, ДЗ, ІСС. Хоча ці системи програмно схожі, таке автоматизаційне різноманіття не дає судовій владі змоги забезпечувати головне – інформаційно-телекомунікаційний «дотик» судів, які належать до єдиної судової системи, в єдиному інформаційному просторі, створеному для здійснення ефективного правосуддя. А без цього вважається неможливим запроваджувати дієві процесуальні інструменти у світі електронного обміну інформацією, оптимізувати складну інфраструктуру Верховного Суду, відмовитись від паперового документообігу, уніфікувати судову практику, стандартизувати судові рішення, а також забезпечувати відкритість, публічність, доступ до суду тощо.

Передумовою запровадження в судах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) мають стати фахові моніторингові експертизи існуючих автоматизованих систем з метою їх інтеграції до ЄСІТС. Відповідне експертне середовище має складатись із провідних фахівців у сфері судових ІТ-технологій і представників органів судової влади, безпосередньо відповідальних за впровадження в Україні «електронного суду». При цьому думка суддів і працівників апарату судів як безпосередніх користувачів такої системи має бути пріоритетною у питанні формування програмного завдання ЄСІТС. Водночас дуже важливо не допустити вжиття непродуманих і поспішних заходів, які можуть призвести до технічного гальмування запровадження ЄСІТС, зважаючи на можливе злиття чотирьох інформаційних баз даних в одну. Варто лише згадати нещодавні проблеми та суспільне обурення, що спричинили збої у функціонуванні автоматизованих систем, розроблених для державних органів і запущених без проведення спеціальних експертиз (наприклад, сайт НАЗК).

Хочу висловити також певні застереження, які виникли у зв'язку із обговоренням доцільності передачі функції автоматизованого розподілу справ Державній судовій адміністрації України, що аргументується, зокрема, необхідністю

створення єдиного інформаційного центру для судової системи. Уявімо, що після реєстрації касаційної скарги у Верховному Суді її розподіл здійснюватиметься не в цьому суді, а в Державній судовій адміністрації. Хто обізнаний з особливостями автоматизованого розподілу справ у касаційному суді, розуміє, що передумовою передачі справи є внесення до автоматизованої системи різного роду інформаційних даних процесуального, кадрового та іншого характеру, які можуть невідкладно змінюватись на будь-якій стадії судового провадження з огляду на об'єктивні причини. Визначення судді-доповідача, формування колегії і заміна суддів, перерозподіл справи, внесення даних щодо неможливості участі судді у розгляді конкретної справи тощо мають здійснюватись безпосередньо працівником апарату відповідного суду, який володіє процесуально-інстанційними особливостями тієї чи іншої юрисдикції та, найголовніше, забезпечує оперативність визначення складу суду. Крім того, передача функції розподілу справ не ґрунтується на вимогах законодавства, відповідно до якого персональну відповідальність за функціонування в суді автоматизованої системи несе керівник апарату, а не голова Державної судової адміністрації України.

Початкові заходи забезпечення єдності та сталості судової практики: можливості апарату

Змінами до процесуального законодавства передбачається збільшення строку на відкриття касаційного провадження. Така новела дає можливість впровадити зміни у сфері повноважень і функцій відповідних працівників апарату з досягненням максимальної ефективності опрацювання вхідної процесуальної кореспонденції, що сприятиме роботі судді на цій стадії судового провадження. Переосмислення традиційного розуміння канцелярії суду як суто технічного структурного підрозділу має започаткувати практику аналітичного опрацювання документів, що здійснюватиметься фахівцями із належним професійним рівнем та методологічною підготовкою (схожий підхід вже реалізований

у роботі вищих спеціалізованих судів і дає позитивні результати).

Наведене дозволить запровадити структурування цієї роботи через використання розгалуженої інформаційно-реєстраційної системи, що вважається першим організаційним кроком у напрямі забезпечення єдності та сталості судової практики. Суто технічна реєстрація документів у Верховному Суді має поступитися їх якісній аналітиці у розрізі спеціалізації (категорійності/підкатегорійності із прив'язкою до конкретної норми права) та у розрізі регіонів України (територіальний принцип). При цьому важливо здійснювати перевірку первинних процесуальних документів ще й на предмет тотожності правовідносин, наявності правового висновку Верховного Суду, відповідності критерію малозначності справи тощо.

Тобто формування «інформаційно-документального кейсу по справі» має розпочинатись не в кабінеті судді-доповідача, а у відповідних аналітичних секторах канцелярії суду, до складу яких входитимуть консультанти суддів або ж додаткові помічники, що забезпечить зменшення логістичних ланцюгів і кількості виконавців у процесі роботи з документами. Саме на цьому етапі вважається доцільне розпочати наповнення автоматизованої системи у межах конкретного касаційного провадження інформацією за такими основними показниками:

розгляд справи в судах;

наявність у провадженні Верховного Суду справ подібної категорії (з урахуванням територіальної прив'язки, що дасть змогу виявляти проблемні питання здійснення правосуддя у регіонах та їх причини);

норми законодавства, які були застосовано судами, та норми, які підлягають застосуванню;

судова практика (із зазначенням правових висновків у конкретних справах);

рішення ЄСПЛ або інших міжнародних судових установ;

інше.

У зовнішніх зв'язках у межах судової системи аналітична робота у сфері опрацювання кореспонденції має підсилуватись

впровадженням аналогічних підходів у роботі апеляційних судів. Організація відповідними працівниками апарату Верховного Суду під керівництвом, наприклад, секретарів судових палат постійних інформаційних зв'язків із судами апеляційної інстанції забезпечить еволюційний перехід до практики системного реагування у межах судової юрисдикції на факти перебування у провадженні судів значної кількості справ певної категорії або суспільного значення у відповідному регіоні тощо. Це дозволить касаційному суду здійснювати правосуддя не в умовах «пожежі», а у нормальному робочому режимі. Крім того, такі субординаційно-реординаційні відносини Верховного Суду із судами апеляційної інстанції розвиватимуть адміністративні зв'язки між судами відповідної спеціалізації з метою забезпечення єдності судової практики.

Варто розвивати тісні координаційні відносини суддів і працівників апарату між судовими палатами як у складі одного касаційного суду, так і з палатами інших касаційних судів. Для цього слід започаткувати постійні тематичні обговорення проблемних питань судової практики, організовувати колегіальні зібрання – ради секретарів судових палат, а також суддів, їх помічників і консультантів з метою вироблення єдиних стандартів роботи задля недопущення розбіжностей у судовій практиці касаційного суду з максимальним залученням у т. ч. потенціалу Науково-консультативної ради.

На додачу у Верховному Суді варто запровадити створення так званих «офісів судді», які складатимуться із судді, помічників (не більше двох), консультанта та секретаря (або двох консультантів). Загалом кількість осіб, які забезпечуватимуть роботу одного судді, не має перевищувати чотирьох. Ця кількість розраховується з огляду на специфіку здійснення правосуддя судом касаційної інстанції наступним чином: помічники суддів – допомога судді у підготовці справи до її розгляду у складі колегії суддів, консультант – опрацювання первинних процесуальних документів, секретар – виконання судових документів та їх підготовка до відправки.

Втім, цей розрахунок не є універсальним для суддів усіх касаційних судів і може бути переглянутий у бік зменшення з огляду на рівень завантаженості конкретного суду. При цьому для підвищення техніки юридичної аргументації та розвитку суддівської творчості у написанні судових рішень вбачається доречним включити до складу кожної судової палати посади наукових консультантів. Застосування наукових підходів у сфері тлумачення норм права сприятиме адаптації вітчизняного судочинства до європейських стандартів і вимог у сфері написання судових рішень.

Особливий апарат та його завдання

Формування апарату Верховного Суду як єдиного організаційного утворення ускладнюється функціональною самостійністю судів касаційної інстанції різних судових юрисдикцій. Відповідно до закону, кожен касаційний суд має керівний склад (голова, заступник голови, секретарі судових палат, заступник керівника апарату); обсяг процесуальних та позапроцесуальних повноважень; організаційну структуру та форми діяльності (судові палати, збори суддів, відповідний структурний підрозділ апарату Верховного Суду). Ця законодавча особливість свідчить про наявність двох рівнів у сфері судового адміністрування: 1) керівник апарату – у межах апарату всього Верховного Суду; 2) заступники керівника апарату – у межах відповідних касаційних судів, які несуть персональну відповідальність перед головою касаційного суду та зборами суддів.

При цьому варто враховувати, що Верховний Суд утворюється на базі Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів, що передбачає високу ймовірність його розміщення у приміщеннях цих судів за різними адресами. А це, у свою чергу, пов'язується із потребою належного організаційного забезпечення роботи касаційних судів на місцях, а також нагального впровадження усіх потужностей ЄІСТС. У зв'язку з цим досягнення оптимальної моделі адміністрування, у т. ч. з боку голови касаційного суду, який контролює ефективність діяльності структурного підрозділу, відповідального за

забезпечення роботи відповідного касаційного суду, можливе через надання керівнику такого підрозділу необхідного обсягу владно-управлінських повноважень (організація, контроль, координація, планування тощо).

У свою чергу, загальне керівництво апаратом Верховного Суду, що здійснюється керівником апарату, має забезпечуватись впровадженням єдиних стандартів роботи апарату. Як варіант, у структурі Верховного Суду може бути утворений допоки не притаманний судам підрозділ внутрішньої координації, взаємодії та контролю, відповідальний за реалізацію стратегії розвитку. Наявність такого «стратегічного центру» дозволить акумулювати весь масив інформації про діяльність касаційних судів і Великої палати, а також щодо інших, у т. ч. непроцесуальних напрямів роботи найвищого суду з її наступним аналізом та виробленням ефективних курсів модернізації.

Отже, головна мета – досягнення єдності апарату Верховного Суду – конкретизується у його основних завданнях, які за ступенем значимості можна розподілити на три основні групи:

глобальна – участь в організаційному забезпеченні здійснення правосуддя в державі на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечення права кожному на справедливий суд;

загальна – організаційне забезпечення здійснення правосуддя у касаційних судах і Великій палаті у рамках відповідних судових процедур (цивільна, кримінальна, адміністративна, господарська);

локальна – організаційне забезпечення судового розгляду у конкретній судовій справі, щодо кожної процесуальної стадії та дії.

Насамкінець варто наголосити, що Верховний Суд є єдиним судом касаційної інстанції в Україні. Його функціонал впливає із поліструктурної організації, оскільки у його складі фактично діятимуть п'ять судів з чотирьох судових юрисдикцій та Велика палата як постійно діючий колегіальний міжгалузевий орган, завданням якого є забезпечення однакового застосування норм права

касаційними судами. Тому дуже важливо, щоб і апарат суду як єдине організаційне утворення однаковою мірою ефективно забезпечував роботу всіх судів, які входять до складу Верховного Суду, та Верховного Суду у цілому. Навіть незначні початкові прояви організаційного та

функціонального розпорошення апарату можуть мати значні негативні наслідки у подальшій його діяльності (*Судебно-юридическая газета* (<http://sud.ua/ru/news/sud-info/109979-kontsept-utvorenniya-verkhovnogo-sudu-okremi-aspekti-roboti-aparatu>). – 2017. – 23.10).

Дем'як В., к.ю.н., суддя Господарського суду Волинської області

Судовий збір в контексті доступу до правосуддя

Для суб'єкта господарювання визначальними чинниками для звернення до суду є фінансова спроможність сплати встановленого розміру судового збору та ймовірність його компенсації з відповідача...

Пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [1].

Дане положення кореспондується зі статтею 55 Конституції України в якій закріплено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб та право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [2].

Реалізується право особи на захист у суді шляхом подачі позову до суду, яка підлягає оплаті судовим збором.

У ст. 1, 4 Закону України «Про судовий збір» визначено, що судовий збір – це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат та справляється у відповідному розмірі від мінімальної заробітної плати у місячному розмірі, встановленої законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі [3].

На сьогодні за подання до господарського суду позовної заяви майнового характеру розмір судового збору становить 1,5 відсотки ціни позову, але не менше 1 розміру мінімальної заробітної плати та не більше 150 розмірів мінімальних заробітних плат та за подання позовної заяви немайнового характеру 1 розмір мінімальної заробітної плати, що в абсолютному виразі становить від 1600 грн. до 240 000 грн.

Можна зробити припущення, що для суб'єкта господарювання визначальними чинниками для звернення до суду є фінансова спроможність сплати встановленого розміру судового збору та ймовірність його компенсації з відповідача.

В основу постанови від 31.05.2017 року у справі № 3-164гс17 Верховний Суд України поклав положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року, Рекомендації R (81) 7 Комітету міністрів державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14.05.1981 року та практику Європейського суду з прав людини, які встановлюють, що сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету [4].

Аналогічна правова позиція викладена у постанові від 21.06.2017 року у справі № 905/89/17 Вищого господарського суду України.

Позиція ЄСПЛ стосовно сплати судового збору аналогічна: судовий збір не повинен

обмежувати право заявників на доступ до правосуддя та має бути «розумним». Разом з тим, на думку ЄСПЛ, судовий збір є таким собі обмежувальним заходом, який попереджає подання необґрунтованих та безпідставних позовів та перенавантаження судів.

Водночас, у рішенні по справі «Креуз проти Польщі» від 19.06.2001р. ЄСПЛ констатує, що сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдавати шкоди суті цього права, та має переслідувати законну мету [5].

У рішеннях у справі «Мірагаль Есколано та інші проти Іспанії» від 13.01.2000р. ЄСПЛ зазначив, що надто суворе тлумачення внутрішніми судами процесуальної норми позбавило заявників права доступу до суду і завадило розгляду їхніх позовних вимог. Це визнане порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

Дослідження питань щодо функції та ролі інституту судових витрат в тому числі судового збору, є актуальним завданням процесуального права, успішне вирішення якого багато в чому буде сприяти забезпеченню ефективного функціонування господарського процесу.

Як відомо, законодавче закріплення судових витрат має на меті: по-перше, відшкодування державі витрат, понесених на утримання судової системи і забезпечення її діяльності (саме у цьому проявляється компенсаційна функція інституту судових витрат), по-друге: покладає певні витрати на тих, хто звертається до суду за захистом, що покликано дисциплінувати фізичних та юридичних осіб від подання до суду необґрунтованих заяв та клопотань, забезпечуючи таким чином також процесуальну економію.

Разом з тим, як свідчать статистичні дані, запровадження судового збору у 2012 році на заміну державного мита призвело до зменшення кількості справ, які надходять на розгляд до господарських судів, на 30 відсотків.

У п. 53 Рішення Європейського суду з прав людини від 19 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі» (Kreuz v. Poland), було зазначено,

що «Право на суд» не є абсолютним. Воно може бути піддане обмеженням, дозволеним за змістом, тому що право на доступ до суду за самою своєю природою потребує регулювання з боку держави [5].

Гарантуючи сторонам право доступу до суду для визначення їхніх «цивільних прав та обов'язків», пункт 1 статті 6 залишає державі вільний вибір засобів, що використовуватимуться для досягнення цієї мети, але в той час, коли Договірні держави мають можливість відхилення від дотримання вимог Конвенції щодо цього, остаточне рішення з дотриманням вимог Конвенції залишається за Судом («Голдер проти Сполученого Королівства» і «Z та інші проти Сполученого Королівства», рішення суду, цитовані вище, так само; та, *mutatis mutandis*, «Ейрі проти Ірландії» (Airey v. Ireland), рішення від 9 жовтня 1979 року) [5].

Так, зокрема, законодавець у статті 8 Закону «Про судовий збір» закріпив норму відповідно до якої, суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою:

- відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше, ніж до ухвалення судового рішення у справі;
- зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати [3].

Таким чином, держава визначилась із засобом, який може використовуватись для доступу до суду шляхом подачі позову без оплати його судовим збором.

Разом з цим, підставою для вчинення судом зазначених у цій нормі дій є врахування ним майнового стану сторони. Обґрунтування пов'язаних з цим обставин, які свідчать про неможливість або утруднення в здійсненні оплати судового збору у встановлених законом розмірах і в строки, покладається на заінтересовану сторону.

Визначальним чинником, який дає підстави для застосування статті 8 законодавець пов'язав із поняттям «майнового стану сторони».

Однак, в такій реакції поняття «майнового стану сторони» є оціночним в кожній окремій справі.

При цьому, оскільки статтею 129 Конституції України як одну із засад судочинства визначено

рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, отже в тому числі й органів державної влади, то самі лише обставини, пов'язані з фінансуванням установи чи організації з державного бюджету України та відсутністю у ньому коштів, призначених для сплати судового збору, не можуть вважатися підставою для звільнення від такої сплати.

За таких обставин, практика господарських судів щодо задоволення заяв про відстрочення, розстрочення судового збору є неоднаковою та потребує удосконалення щодо єдності застосування.

Список використаних джерел :

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесені відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13) // Право України. – 2010. – № 10. – С. 215– 233

Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 30. С. 141. (остання редакція від 30.09.2016 р.).

Про судовий збір: Закон України від 08 липня 2011 р. № 3674-VI // Голос України [Електронний ресурс]. № 142. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.

Постанова Верховного суду України від 31.05.2017 року у справі № 3-164гс17 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS170348.html

Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2000. №4.

Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2002. №3. (*Судебно-юридическая газета* (<http://sud.ua/ru/news/blog/110048-sudoviy-zbir-v-konteksti-dostupido-pravosuddy>)). – 2017. – 24.10).

Жернаков М., директор Фондації DEJURE, головний експерт з судової реформи РПР, д.ю.н

Судова реформа: плюси і мінуси з точки зору юриста

(Інтерв'ю)

- *Яким чином можна резюмувати новий закон?*

– По-перше, хотів би закликати не називати зміни до процесуальних кодексів судовою реформою. Це важлива, але лише частина судової реформи, яка почалась, загалом, ще в 1991 році. А на цьому етапі ще в 2014 триває й сьогодні. Зміни до процесуальних кодексів важливі для запуску нового Верховного Суду, так званого нового. Тому що там також питання стоїть, наскільки він новий і важливі для зміни процесуальних питань, але не являють собою повністю судову реформу. Власне, що міститься там? Є там низка позитивних положень.

Запроваджуються великі можливості електронного судочинства. Хоча спосіб, в який це робиться, дискусійний щонайменше. Тому що передбачається, що в кожному районному суді має існувати електронний суд. Я не знаю, як це може існувати, враховуючи спроможність

наших районних судів і те, що навіть зручності санітарні є не в кожному районному приміщенні. Є ще багато дуже негативних моментів, щодо яких громадськість, зокрема, закликала депутатів змінити їх. І, на жаль, спосіб, у який це було зроблено у редакції комітету так і не залишив переконання, що більшість з них чи, принаймні, принципів з них враховані. Як завжди, на жаль, чи як дуже часто, враховуючи обсяг кодексу, це відбулось в режимі Ad hoc, коли прийняли швидко для того, щоб треба було вже приймати замість того, щоб розглядати цей документ. Такі враження неоднозначні. Треба проаналізувати, дійсно, почитати, що конкретно прийняли для того, щоб сказати, що з тих правок негативних, які були чи запитань, чи зауважень врахував.

- *Згідно з новими редакціями кодексів, до суду викликатимуть через оголошення на офіційному веб-порталі Судової влади України. Тобто скасували письмові повістки?*

– Крім цього ще такі речі були як обмеження відеозапису вільного у суді, що є надбанням одним з нечисленної судової реформи після Революції Гідності, що законом від 2015 року передбачено, що без дозволу головуючого судді можна здійснювати відео фіксацію судового засідання, що є з точки зору прозорості судової системи великим кроком вперед. Проект, принаймні, в редакції президента це скасовував. Потім дозволялось суддям зустрічатись прямо зі сторонами в поза процесуальний спосіб і навіть не можна було зафіксувати та потім використовувати як докази зміст цієї розмови, що є дуже корупціогенним великим фактором щодо виклику, як ви правильно сказали, свідків. Щодо судового збору там було чимало нюансів і те, що сьогодні розглядали та понад 600 голосувань на минулому пленарному тижні було, з яких нуль результативних. А вийшло так, що все одно вирішили десь в комітеті в набагато вужчому колі, ніж зала парламенту і тому це не дає можливості говорити про те, що враховано, що ні, тому що далі це незрозуміло.

- Судовий збір вирішили не зачіпати?

– Там не догана, там до декількох тисяч штрафу, якщо суддя вважає, що сторона зловживає своїми процесуальними правами. В теперішній судовій системі, коли судді, на жаль, часто діють так, як вони діють, це дуже серйозне обмеження прав сторін. Звичайно, іноді сторони зловживають своїми правами, але це велика небезпека того, що будь-які клопотання, які суду здадуться незручними, сторона не зможе заявляти повторно, якщо зможе, то її просто будуть штрафувати тут же на 34 тисячі гривень та нічого з цим зробити не можна буде.

- Яким чином запобігти штучному затягуванню справи та не обмежувати права?

– Я обома руками за можливість такого, якби у нас була довіра до судової влади та переконання, що ці судді будуть справедливо, розумно застосовувати ці штрафи. Уявімо іншу ситуацію, в якій відбувається розгляд резонансної справи і, наприклад, за поданням НАБУ чи якоїсь іншої, дійсно, є важливі клопотання, яке сторона має заявляти, а їй це

не дають робити ще й штрафують. Крім того, або, наприклад, можна уявити таку ситуацію, в якій, до речі, ще одна річ в процесуальних кодексах, яка була, це те, що можуть обмежити доступ до судового засідання, якщо немає місць у залі судового засідання. Багато суддів сьогодні розглядають справи в кабінетах. Може таке бути, що суддя призначить справу якусь резонансну в найменшій залі судового засідання чи в кабінеті та нікого не пустить – ні пресу, ні відвідувачів через те, що, мовляв, немає місця в залі тощо. Тобто це є речі дуже небезпечні, які збільшують простір для маніпуляцій самими суддями, у яких якби було переконання, що вони будуть це використовувати на благо, проблеми не було б. Сьогодні в мене такого переконання немає, тому це залишається проблемою.

- Може, тут питання визначення певних місць, які можуть вважатися судовими?

– Можливо, й так, але чого немає і чого просто не залишити це як було і не обмежувати право громадян доступу до судового засідання. Це держава має забезпечити. Це функція держави судочинства. Якщо це резонансна справа, на якій очікується 300 людей, то треба знайти приміщення судове, в якому можна його розглядати, якщо є такий інтерес до справи. Тому що принцип гласності судового процесу і відкритості особливо в межах питань недовіри, на жаль, на сьогодні до суду він є ключовим.

- Що передбачає новий порядок розгляду справ Верховним Судом?

– Є багато думок. По-перше, це добре, теоретично принаймні, що буде одна судова інституція, а не чотири, яка буде формувати практику касаційну і практику єдину. Єдине, що, враховуючи те, які етапи можуть бути розгляду колегія суддів, потім палата, потім суд, потім що там ще може бути. Тобто велика палата. Тобто чи ми в такий спосіб не породимо ще більше невизначеності. В принципі, ідея була така, щоб налагодити таким чином, що, дійсно буде формуватись єдина. Як це запрацює в реальному житті, то я думаю, що ми дізнаємось тільки з часом (*РІА Новості Україна (<http://rian.com.ua/view/20171004/1028246089.html>). – 2017. – 4.10*).

Вдовиченко В., кандидат історичних наук, директор Інституту політики та урядування, асоційований експерт Ради зовнішньої політики "Українська призма"

Референдум без розлучення: що змінить рішення про автономію північних регіонів Італії

22 жовтня в Ломбардії та Венето – двох північних регіонах Італії – пройшли консультативні референдуми про розширення їх автономних прав. Результати голосування більше ніж переконливі. В Ломбардії понад 95% з тих, хто прийшли на дільниці, проголосували "за", у Венето їх частка сягнула 98%.

Російські ЗМІ з радістю повідомили про "нову хвилю" "сепаратизму" в Європі. Та чи є в цьому правда?

Варто розібратися, за що насправді голосували мешканці Мілану, Венеції, Верони чи Бергамо.

Автономія без статусу

В Конституції Італії нині визначені 5 регіонів, що мають особливий статус: так склалося історично, що частина прикордонних регіонів отримали його у повоєнний період. Це – острови Сицилія і Сардинія та три регіони на півночі: Валле д'Аоста, Трентіно-Альто-Адідже, та Фріулі-Венеція-Джулія (попри схожість назви, місто Венеція розташоване не тут, а в сусідньому Венето).

Протягом кількох десятиріч лише ці регіони мали особливі права у стосунках з центром.

Але з 2001 року основний закон Італії дозволив й іншим регіонам просити про більшу самостійність в усіх сферах – від освіти до розподілу податків.

А отже, Ломбардія та Венето не прагнуть, щоби їх назви з'явилися у переліку "конституційних" автономій, а хочуть збільшити повноваження без зміни статусу.

Референдум визначив галузі, де регіон відтепер матиме право на самостійне ухвалення рішення.

Місцева влада отримає більше свободи у рішеннях щодо імміграційної та соціальної політики. Також вони зможуть самостійно розпоряджатися податковими надходженнями. В цілому, регіони отримали право "автономно"

приймати рішення у 20 галузях, де раніше необхідно було погодження держави, включаючи питання зайнятості, енергетики, інфраструктури тощо.

Звісно, не в усіх сферах нові права можна отримати автоматично.

Є галузі, що перебувають під безпосереднім державним контролем. Проте, згідно з Конституцією Італії, регіони можуть подати запит на їх більш автономне управління: це правосуддя (цивільне, кримінальне право та адміністративна юстиція у межах системи територіальних судів), охорона навколишнього середовища, екосистеми та культурної спадщини, а також встановлення освітніх стандартів.

Каталонія-2? Звісно ж, ні!

Та повернемося до тверджень про нібито схожість ситуації в Італії та Іспанії, які доводиться чути в ЗМІ. Можна з певністю говорити, це – не так.

Референдуми у Ломбардії та Венето відбувалися згідно з італійським законодавством та були узгоджені з офіційним Римом. І головне: на відміну від Каталонії, Ломбардія та Венето не ставлять під сумнів єдність країни.

Перш за все, предметом суперечки є гроші.

Провідні політичні сили півночі, в тому числі правопопулістська Лега Норд, хочуть зберігати більше податкових надходжень. Вони прагнуть домогтися від Риму дозволу вдвічі скоротити так званий "фіскальний залишок" (різницю між обсягом податків, що виплачуються державі і тим обсягом, який повертається в регіон).

Північ Італії втомилася віддавати Італії набагато більше, аніж отримувати. Ломбардія, за підрахунками губернатора Роберто Мароні, щорічно надає центральному уряду на 54 млрд євро більше, аніж отримує; у свою чергу, лідер Венето Лука Дзайя каже про різницю в 15,5 млрд євро.

Референдуми засвідчили, що ці регіони прагнуть більшої економічної незалежності. І вони мають на це повне право – як відомо, Ломбардія та Венето є найбільш розвинутими та економічно "багатими" регіонами, генеруючи 30% ВВП Італії.

Пріоритетом Ломбардії є повернення до більш самостійного управління такими питаннями, як інтернаціоналізація підтримки бізнесу і політикою у галузі наукових досліджень. Для Венето, натомість, пріоритетним завданням є промислова політика, спрямована на виробничі потреби регіону.

Крім того, у референдумі вбачається політична мета.

Після низької явки на місцевих виборах у червні, політики прагнуть якимось активізувати виборців напередодні національних виборів в Італії, що заплановані на квітень 2018 року.

Нагадаймо, що червневі вибори відбулися у 110 муніципалітетах і стосувалися також північних регіонів Італії. Переконливу перемогу на них отримав альянс правоцентристських сил – "Форца Італія" на чолі з Берлусконі, антиіммігрантська й ультраправа "Лега Норд" (Маттео Сальвіні) та європесимістська "Фрателлі Італія" (Джорджія Мелоні).

І що далі?

Референдуми у Ломбардії та Венето не мають юридичної сили для центрального уряду, а носять виключно рекомендаційний характер. Між тим, воля виборців була однозначною.

У Венето, нагадаємо, на користь автономії висловилося 98%, а явка становила 57%. В Ломбардії (де частка голосів "за" перевищила 95%) явка виявилася нижчою, близько 40%, оскільки у цьому регіоні не діє мінімальний кворум для того, щоби референдум був визнаний таким, що відбувся.

Отже, офіційному Риму доведеться думати над майбутнім цих регіонів.

За досягнення згоди між державою та регіонами, буде готуватися відповідний закон, який повинен бути схвалений абсолютною більшістю обох палат Парламенту Італії.

І в уряді визнають, що цього не уникнути.

"Уряд Італії готовий проводити перемовини, щоби визначити умови та форми подальшої

автономії, а також пов'язані із цим фінансові інструменти, як це вже відбувається в регіоні Емілія-Романья", заявив у неділю заступник міністра регіональних справ Джанклардіо Бресса.

Регіональна влада так само не чекатиме – вже в понеділок у Венето та Ломбардії були зроблені перші кроки для підготовки та схвалення відповідного законопроекту.

Та чи потрібен був референдум?

Власне, переговори Ломбардії та Венето з центром могли б розпочатися... взагалі без проведення затратного референдуму.

Саме так вчинив їх сусід, Емілія-Романья. Цей італійський регіон, не витрачаючи ані копійки на референдум, вже досягнув домовленості з офісом Джентільйоні щодо питань, за якими вимагає більше повноважень (охорона здоров'я, зайнятість та політика захисту навколишнього середовища, здійснення наукових досліджень) і незабаром ініціюватиме зустрічі з відповідними національними інституціями.

Натомість, лідери Ломбардії та Венето виступили проти такого шляху, стверджуючи, що підтримка народу зробить їх сильнішими в переговорах з офіційним Римом.

Між тим, Емілія-Романья вже цього року може отримати ширші повноваження, а от Мілану та Венеції, швидше за все, доведеться дочекатися обрання нового парламенту Італії навесні 2018 року – очікувати схвалення "різдвяних" автономних преференцій не слід.

А ще Ломбардія витратила на проведення референдуму чималі кошти.

Тут дебютувала електронна система голосування, коли громадяни голосували за допомогою портативного носія. Для цього з регіонального бюджету було виділено близько 50 мільйонів євро, з них 14 мільйонів євро стосувалися лише закупівлі електронних носіїв, а інші – пішли на адміністративні та організаційні витрати. У Венето застосували традиційний спосіб із використанням паперового бюлетеня та олівця.

Та для партій, популярних на півночі, референдум вартував зусиль, адже паралельно із прямим результатом, розширенням автономії, він дав можливість "попіаритися" передодні виборів.

Хай там як, процес запущено і може отримати продовження в інших частинах Італії. Та кроки у напрямку автономних преференцій для окремих регіонів підіймають низку питань. Чи доцільно дублювати функції держави на місцевому рівні? Чи потрібна Італії така відносно (не)залежна децентралізація?

Але навіть у фінансово успішних регіонах Італії, які є ключовими донорами уряду, на

порядку денному немає ідеї про незалежне Венето чи Ломбардію. Референдуми, які відбулися в неділю, стосуються автономії, а не сепаратизму; фінансів, а не права на самовизначення. І це слід пам'ятати, якщо зустрінете чергові паралелі між кризою в Іспанії та перерозподілом повноважень в Італії (*Європейська правда* (<http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/24/7072678/>). – 2017. – 24.10).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Іспанія

Після масових протестів в Каталонії і референдуму про незалежність автономії від Мадрида король Іспанії Філіп VI 3 жовтня виступив із зверненням до нації, уперше висловивши свою точку зору з цього питання.

У телезверненні він вказав на необхідність захищати встановлений конституцією порядок, повідомляє DW.

Зараз Іспанія знаходиться в "украї важкій ситуації", – зазначив він, назвавши каталонський референдум протизаконним і недемократичним.

Влади в Барселоні своїми безвідповідальними діями навмисно порушили закон, поставивши під загрозу "економічну і соціальну стабільність" Каталонії і Іспанії, вважає монарх.

За словами Філіпа VI, він твердо прихильний конституційного порядку і єдності Іспанії. Разом з тим король висловив упевненість, що Іспанія зможе подолати "важкі часи" (*Дзеркало тижня* (https://dt.ua/WORLD/korol-ispaniyi-nazvav-referendum-v-kataloniyi-protizakonnim-255911_.html). – 2017. – 3.10).

Прем'єр-міністр Іспанії Мариано Рахой заявив, що Мадрид вводить в дію 155-ю статтю конституції країни, котора дозволяє центральному правительству прийняти принудительні заходи по виконанню Каталонією своїх конституційних обов'язків. Об этом сообщает El Pais.

21 октября правительство Испании в Мадриде провело специальное заседание по вопросу автономии Каталонии.

Мадрид просит Сенат Испании санкционировать отставку главы генералитета (правительства) Каталонии Карлеса Пучдемона и его министров.

Кроме того, Испания намерена провести внеочередные местные выборы в Каталонии в течение шести месяцев.

Рахой подчеркнул, что "ни одно демократическое правительство не может терпеть нарушение закона".

Власти Каталонии заявили, что 1 октября отделение региона от Испании поддержали 90,18% участников плебисцита. Явка избирателей составила 43%.

10 октября депутаты каталонского парламента приняли документ о независимости Каталонии. В тексте сказано, что власти Каталонии учреждают "Каталонскую Республику в качестве независимого и суверенного государства".

Глава правительства автономии Карлес Пучдемон заявил, что хоть Каталония и завоевала право на независимость, формальное объявление об отделении региона от Испании необходимо отложить на несколько недель.

Министр внутренних дел Испании Хуан Игнасио Сойдо 14 октября заявил, что если Пучдемон не ответит однозначно, объявляя ли он независимость региона, Испания может взять Каталонию под свой контроль.

Пучдемон за несколько часов до истечения срока ультиматума Мадрида предложил испанским властям провести переговоры по

отделению Каталонии, однако не дал четкого ответа, объявлял ли о независимости региона. Испанское правительство потребовало от Пучдемона до 19 октября "внести ясность" в ответ.

Статья 155 испанской конституции гласит: "1. Если автономное сообщество не выполняет обязательства, налагаемые конституцией или другими законами, или действует таким образом, что наносит серьезный ущерб интересам Испании, правительство предварительно обращается с требованием к президенту автономного сообщества и в случае, если оно будет оставлено без внимания, с одобрения абсолютного большинства Сената может принять необходимые меры, чтобы заставить последнего выполнить эти обязательства или для защиты упомянутых интересов. 2. Для осуществления мер, предусмотренных предыдущим пунктом, правительство может давать инструкции всем властям автономных сообществ" (*ГОРДОН (<http://gordonua.com/news/worldnews/ispaniya-vvodit-155-yu-statyu-konstitucii-dlya-priostanovki-avtonomii-katalonii-213448.html>). – 2017. – 21.10*).

На тлі намірів сепаратистів у Каталонії оголосити про незалежність в односторонньому порядку на цьому тижні, Мадрид тримає руку на статті 155 конституції Іспанії. Вона дає центральному уряду так звану "ядерну можливість" для приборкання непокірного регіону.

Про це пише Financial Times, нагадуючи, що стаття була включена в конституцію королівства 1978 року. Вона дає право центральному уряду Іспанії вжити "будь-яких необхідних заходів", щоб зберегти сепаратистський регіон. Приміром, Мадрид може розпустити каталонський парламент і оголосити дострокові вибори в автономії або ж взяти під контроль місцеву поліцію.

Видання пише, що інвестори дивляться на статтю 155 конституції Іспанії як на рятівний сценарій. Рейтингова агенція Moody's назвала її однією з причин, чому незалежність Каталонії ніколи не відбудеться.

Але у Мадриді зростає страх, що стаття іспанського основного закону, яка здається

"ядерною конституційною зброєю" в теорії, насправді ж може виявитися не такою грізною на практиці. Тому що іспанській державі доведеться боротися за те, щоб передбачені необхідні заходи були виконані.

"Великий страх полягає в тому, що ми застосуємо статтю 155 для взяття під контроль каталонської поліції і розпуску каталонського уряду, але вони просто не підкоряться нам", – сказав виданню неназваний політик з правлячої іспанської "Народної партії".

Як повідомлялося раніше, напередодні Іспанію охопили численні мітинги та акції на підтримку єдності країни. Мітингувальники, які зібралися в суботу, скандували, звертаючись до прем'єр-міністра Іспанії Маріано Рахоя і голови регіональної адміністрації Каталонії Карлеса Пучдемона: "Говорите (один з одним) або йдіть".

Після масових протестів у Каталонії і референдуму про незалежність автономії від Мадрида король Іспанії Філіп VI 3 жовтня виступив із зверненням до нації, уперше висловивши свою точку зору з цього питання. У телезверненні він вказав на необхідність захищати встановлений Конституцією порядок (*Дзеркало тижня (https://dt.ua/WORLD/konstituicya-ispaniyi-daye-madridu-yadernu-mozhlyvist-dlya-priborkannya-kataloniyi-ft-256456_.html). – 2017. – 9.10*).

Конституційний суд Іспанії анулював закон про референдум Каталонії. Про це повідомляє News.com.au.

"Закон, який дозволив Каталонії провести референдум про незалежність, був визнаний Конституційним судом Іспанії недійсним", – йдеться у повідомленні.

Суд спочатку призупинив закон про референдум, вивчаючи його законність, проте каталонський уряд продовжив голосування 1 жовтня.

Як повідомляв Укрінформ, суд у Мадриді ввечері в понеділок, 16 жовтня, видав ордер на арешт двох впливових каталонських сепаратистів – глав Національної асамблеї Каталонії та організації Omnium Cultural Жорді Санчеса та Жорді Куїшара.

Слідство вважає, що вони несуть відповідальність за події в Барселоні 20 і 21 вересня. Саме підозрювані, за цими даними, керували тоді учасниками протесту, котрі блокували упродовж доби урядові будівлі в каталонській столиці, де представники іспанської поліції вилучали документи, які стосувалися референдуму (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2326190-konstitucijni-sud-ispanii-anuluvav-zakon-pro-referendum-v-katalonii.html>). – 2017. – 17.10).

Каталонський уряд збирається оскаржити в Конституційному суді дію статті 155 Конституції, за якою Мадрид розпустив кабінет міністрів автономної спільноти.

"Чого не можна робити – то це створювати інший уряд, який не матиме демократичної легітимності, і саме тому ми будемо звертатися до Конституційного та Верховного судів", – заявив Турулл.

Нагадаємо, 21 жовтня уряд Іспанії вирішив відсторонити від влади главу каталонського уряду Карлеса Пучдемона та весь його кабінет.

Італія

У найбагатших італійських регіонах Ломбардія і Венето 22 жовтня, проходять референдуми про розширення автономії, повідомляє ANSA.

Референдуми не мають юридично зобов'язуючої сили і вони отримали дозвіл Конституційного суду, оскільки будь-якому регіону Італії дозволено виносити подібні питання відповідно до конституції.

У Ломбардії немає кворуму, тобто референдум буде вважатися таким, що відбувся, при будь-якій кількості виборців на дільницях.

Молдова

Президент Молдови Ігор Додон вважає порушенням Конституції країни рішення Конституційного суду про те, що він зобов'язаний затвердити повторно представлену

Окрім того, Мадрид виступає за проведення позачергових виборів не пізніше ніж за півроку.

У відповідь, того ж дня на мітинг в Каталонії зібрались 450 тисяч людей, які протестували проти рішення іспанського уряду про обмеження автономії регіону.

Каталонська влада повідомила також, що не буде виконувати накази іспанського уряду, якщо Мадрид перейде на посилення контролю над регіоном.

У четвер, 26 жовтня, каталонський парламент проведе засідання, на якому голова уряду Карлес Пучдемон може проголосити незалежність регіону.

Водночас на п'ятницю, 27 жовтня, заплановане засідання Сенату Іспанії, який, як очікується, схвалить застосування статті 155 іспанської Конституції. Відповідно до цього рішення уряд Каталонії відсторонять та оголосять дострокові вибори у регіоні (*Depo* (<https://www.depo.ua/ukr/svit/kataloniya-yde-v-konstituciyniy-sud-iz-skargoyu-na-rishennya-ispanskogo-uryadu-20171024663412>). – 2017. – 24.10).

Референдум у Венето передбачає кворум у 50 % плюс один виборець з тих, хто має право голосу.

Ні Ломбардія, ні Венето не звертаються до виборців з проханням розглянути питання незалежності від решти Італії.

Лідери регіонів хочуть більше повноважень для місцевої влади в таких сферах, як безпека, міграція, освіта і навколишнє середовище (*Кореспондент* (<http://ua.korrespondent.net/world/3898749-u-dvokh-rehionakh-italii-referendum-po-avtonomii>). – 2017. – 22.10).

урядом кандидатуру, зокрема, на посаду міністра оборони.

Про це він заявив на брифінгу, що відбувся в Кишиневі, повідомляє Укрінформ.

"Сьогодні уряд і парламентська більшість, контрольовані однією партією, зробили ще один крок до остаточної узурпації державної влади. І цього разу, як і у багатьох інших випадках, співучасниками виступили судді Конституційного суду. Рішенням, ухваленим сьогодні Судом, Конституція Республіки Молдова була грубо порушена, що є серйозним прецедентом", – заявив Додон.

Глава Молдови зазначив також, що Конституційний суд має право тлумачити Конституцію, а не встановлювати в Конституції непередбачені процедури і строки.

За його словами, стаття 98(б) Основного закону не встановлює обов'язки президента призначати міністра при повторному висуненні так само як і оприлюднювати закони.

Президент наголосив, що при новому складі парламенту, який буде утворено після дострокових чи чергових парламентських виборів, буде сформовано новий склад

Конституційного суду, а одним з безпосередніх пріоритетів КС в його новому складі стане повний перегляд багатьох прийнятих рішень, що мають "антидержавний характер і підривають авторитет державних установ".

На думку Додона, всі дії суддів нинішнього складу Конституційного суду стануть предметом ретельного розслідування, у тому числі в рамках Кримінального кодексу.

Як повідомлялось, Конституційний суд Молдови постановив, що відмова Додона затвердити повторно висунутого прем'єром кандидата на пост міністра оборони – це порушення Конституції.

Згідно з рішенням суду, для виконання функцій президента Молдови замість Додона може бути призначений тимчасово виконуючий обов'язки глави держави (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/10/18/7158758/>). – 2017. – 18.10).

Молдова: Чи можливий імпічмент президента Додона?

Тиждень, що минає, підніс Молдові своєрідний політичний «сюрприз». Вперше при чинному главі держави президентська влада тимчасово перейде або до прем'єр-міністра, або до голови парламенту. Рішення Конституційного суду про передачу повноважень спікера чи прем'єру було винесено у зв'язку з відмовою президента Ігоря Додона призначити міністром оборони представника правлячої коаліції.

На який час (години, дні, місяці) президент залишить свою посаду – поки нікому не відомо. Але або спікер, або прем'єр на період цього «тимчасово» сяде в президентське крісло, щоб затвердити міністра оборони і взяти у нього присягу. А потім все немовби переграється назад... Ситуація справді патова.

У ЧОМУ СУТЬ КОНФЛІКТУ?

На початку 2017 року указом президента Молдови Ігоря Додона з посади міністра оборони у відставку був відправлений Анатол Шалару. Відтоді посада залишається вакантною. З різних причин процедура висунення і затвердження кандидата на цей пост постійно

затягувалася. Однак збройні сили країни не можуть перебувати в стані невизначеності такий тривалий час. Конфлікт загострився після того, як контингент молдавських миротворців на початку вересня взяв участь у військових навчаннях на території України. Додон заборонив військовослужбовцям виїжджати на навчання в Україну, але уряд прийняв окрему постанову про відправку миротворців.

Всі «шишки» тут же посипалися на голову заступника міністра оборони Георгія Галбура. Після цього правляча коаліція запропонувала главі держави затвердити міністром оборони представника Європейської народної партії Еуджена Стурзу. Але президент кандидатуру відкинув, назвавши її невідповідною високій посаді. Мотивація була такою, що міністром оборони не може стати людина без досвіду у військовій області (за освітою Е. Стурза – економіст). Але уряд знову висунув ту саму кандидатуру, оскільки закон і Конституція це дозволяють робити.

Ігор Додон не поступався і вдруге категорично відмовився підписувати указ про призначення Еуджена Стурзи. Глава держави

заявив, що в разі затвердження Стурзи міністром, як головнокомандувач Збройними силами не прийме у нього присягу і не включить до складу Вищої Ради безпеки. В якості альтернативи Додон запропонував свою кандидатуру – генерала у відставці Віктора Гайчука. І, як кажуть, «процес пішов»...

Уряд наполягав на своєму кандидаті і звернувся до Конституційного суду за роз'ясненнями: як бути? КС «розтлумачив» і виніс вердикт: щоб уникнути блокування діяльності державних інституцій, на час затвердження міністра оборони і прийняття ним присяги може виконувати обов'язки президента або прем'єр, або голова парламенту.

У рішенні Конституційного суду детально пояснюється – процедура відсторонення глави держави тимчасова. Про звільнення Ігоря Додона з посади або імпічмент, про який поспішили сповістити громадськість колеги-журналісти, не йшлося. Експерти ж навперербій почали коментувати можливість саме такого результату подій. І тут намітилася завидна єдність: як прихильники, так і противники Ігоря Додона, та й він сам, будували всілякі прогнози, обходячи основну деталь – тимчасова процедура. А рішення КС – це не зміна Конституції, а лише її тлумачення.

АРБІТР ЧИ КАТАЛІЗАТОР

Реакція на це рішення виявилася досить бурхливою, емоції почали зашкалювати. Найгострішою за своїм політичним напруженням виявилася заява самого Ігоря Додона, який назвав вердикт КС «ще одним кроком до узурпації влади» і погрожував суддям кримінальним розслідуванням.

Наступного дня був оприлюднений текст рішення Конституційного суду, де нагадувалося, що президент парламентської республіки зобов'язаний бути арбітром у спорах між гілками влади, про імпічмент не йшлося. У відповідь Ігор Додон оголосив про початок дій по переходу країни до президентської форми правління. Утім, забув уточнити, про які саме кроки йдеться.

Вельми стриманою виявилася реакція голови парламенту Андріана Канду, він лише назвав неприпустимими загрози президента на адресу Конституційного суду і закликав утриматися від гучних заяв.

З жорсткою критикою на адресу молдавського президента виступив керівник Венеціанської комісії Джані Букіккіо, назвавши неприпустимим нападку Додона на КС. Відповідні заяви зробили й керівники Конституційних судів держав Чорноморського регіону та країн Балтії.

Колишній голова КС Олександр Тенасе вважає, що «відмова президента призначати суддів, підписувати прийняті парламентом закони і стверджувати міністрів є ні що інше, як порушення Конституції». На думку експерта КС, президент має право на власну думку, але зобов'язаний залишатися арбітром, а не каталізатором політичних конфліктів. Парламент має право створити спеціальну комісію для вивчення фактів порушення главою держави основного закону країни. На підставі її висновків законодавчий орган зможе ініціювати процедуру імпічменту президенту. І тут уже йтиметься про реальне відсторонення президента від посади, а якщо імпічмент підтримають громадяни країни на всенародному референдумі, то й призначення дострокових президентських виборів не за горами.

Здавалося б, ситуація якось визначилася, однак аналітики схильні вважати, що початок процедури усунення президента від посади може спровокувати в країні хаос і економічну нестабільність.

На цій емоційній хвилі в парламенті Молдови зареєстрований ще один законопроект, що передбачає кримінальну відповідальність президента за порушення основного закону і відмову виконувати рішення Конституційного суду. Автор законопроекту, депутат Валеріу Гілецьки заявив, що «соціалісти повинні, нарешті, усвідомити, що президент зобов'язаний дотримуватися Конституції і рішення КС». До вступу на посаду президента Ігор Додон був головою опозиційної Партії соціалістів.

Тим не менш, у цій непростій ситуації уряд і парламент заявили про свою готовність до компромісів і діалогу. Слово за президентом... (Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2328503-moldova-ci-mozlivij-impicment-prezidenta-dodona.html>). – 2017. – 20.10).

Грузія

Парламент Грузії на позачерговому засіданні 13 жовтня подолав вето президента і ухвалив нову конституцію країни.

Як повідомляє «Радіо Свобода», поправки президента Георгія Маргвелашвілі відхилили, після чого була ухвалена первісна редакція документа. У голосуванні не брали участі представники опозиційних фракцій, вони вивісили у залі плакат «Потоптана ногами конституція».

Вето президента парламент обговорював понад п'ять годин. За нову Конституцію знову проголосувала правляча партія «Грузинська мрія». Вона контролює 117 мандатів при необхідному мінімумі у 114 голосів.

Нова конституція забезпечує перехід Грузії на парламентське правління і суттєво обмежує повноваження президента. Вона набуде чинності за рік після президентських виборів.

Раніше представники опозиційних партій заявили, що можуть організувати масові акції протесту проти нової редакції закону.

9 жовтня повідомлялося, що президент Грузії Георгій Маргвелашвілі відхилив проект нового основного закону країни і направив його на повторне опрацювання до парламенту Грузії (*Главком* (<http://glavcom.ua/news/parlament-gruziji-podolav-veto-prezidentata-uhvaliv-novu-konstituciyu-443953.html>)). – 2017. – 13.10).

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 10 жовтень 2017

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактор
Л. Сісіна

Комп'ютерна верстка:
А. Бергелська

Підп. до друку 31.10.2017.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 5,8.
Наклад 6 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.